

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

UVPZ – UGOTAVLJANJE, VREDNOTENJE IN PRIZNAVANJE ZNANJ PRISELJENCEV IN PRISELJENK

PRIROČNIK

Avtorice: dr. Natalija Vrečer, mag. Tanja Vilič Klenovšek, Vera Mlinar, Andragoški center Slovenije

Zbirni center za begunce, Dobova, 8. 11. 2015

Foto: dr. Marijanca Ajša Vižintin

Ljubljana, 31. 12. 2015

KOLOFON

Naslov: **UVPZ - UGOTAVLJANJE, VREDNOTENJE IN PRIZNAVANJE ZNANJ
PRISELJENCEV IN PRISELJENK**

Kraj založbe: Ljubljana

Izdal: Andragoški center Slovenije

Leto izida: 2015

Avtorice: dr. Natalija Vrečer, mag. Tanja Vilič Klenovšek, Vera Mlinar

Lektorica: Katja Pistor

Financer: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

ISBN: 978-961-6851-53-4 (pdf)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

376.7-054.7(497.4)(0.034.2)

37.091.26:374.7-054.7(497.4)(0.034.2)

VREČER, Natalija

UVPZ - ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje znanj priseljencev in priseljenk [Elektronski vir] : priročnik / avtorice Natalija Vrečer, Tanja Vilič Klenovšek, Vera Mlinar. - El. knjiga. - Ljubljana : Andragoški center Slovenije, 2015

Način dostopa (URL): http://arhiv.acs.si/publikacije/UVPZ_prirocnik.pdf

ISBN 978-961-6851-53-4 (pdf)

1. Vilič Klenovšek, Tanja 2. Mlinar, Vera
284574208

Kazalo vsebine

Predgovor	5
1 Uvod	6
2 Strateško-zakonske podlage za UVPZ priseljencev	9
3 Značilnosti ciljne skupine	21
3.1 Značilnosti priseljencev	21
3.2 Priseljenci kot učeči se	24
3.3 Izobraževalni programi za priseljence v Sloveniji	26
4 Ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj odraslih	28
4.1 Nameni ugotavljanja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj	30
4.2 Potek procesa ugotavljanja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj	31
5 Učinki procesa vrednotenja znanj priseljencev v luči teorij prepoznanja in oškodovane identitete	36
5.1 Vrednotenje znanj priseljencev v luči teorij prepoznanja Charlesa Taylorja	36
5.2 Vrednotenje znanj priseljencev v luči teorije o oškodovani identiteti Erwinga Goffmana	39
6 Nacionalni sistemi priznavanja formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja	43
6.1 Zakon o vrednotenju in priznavanju izobraževanja in ENIC-NARIC center	43
6.2 Vzajemno priznavanje kvalifikacij	45
6.3 Nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK)	49
7 Ugotavljanje in priznavanje znanja tujih jezikov	53
7.1 Skupno evropsko jezikovno ogrodje in mednarodni certifikati tujih jezikov	54
7.2 Javnoeljavni programi tujih jezikov v Sloveniji	56
7.3 Samoocenjevanje znanja tujih jezikov v Europassu	57
8 Ugotavljanje in priznavanje znanj na področju računalniške pismenosti	59
8.1 Evropsko računalniško spričevalo – ECDL (European Computer Driving Licence)	62
8.2 Javnoeljavni izobraževalni program Računalniška pismenost za odrasle (RPO)	64
8.3 Vprašalnik za vrednotenje kompetence digitalna pismenost	65
9 Dobre prakse procesa UVPZ za priseljence v štirih državah	67

9. 1 Anglija in Severna Irska.....	67
9.2 Danska	70
9.3 Norveška	72
9.4 Portugalska.....	74
10. Sklep in priporočila za UVPZ priseljencev	76
11. Viri in reference	79
12. Priloge	86
Priloga I: Terminologija.....	86
Priloga II: Kratice	93
Priloga III: Izbrane nevladne in druge organizacije v podporo priseljencem.....	94
Priloga IV: Primer razvrščanja posameznih vrst tečajev tujih jezikov in izpitov/certifikatov za odrasle od ravni A1 DO C2 po SEJO	97
Priloga V: Europass jezikovna izkaznica	99
Vir: Europass jezikovna izkaznica : http://www.coe.int/portfolio	105

Predgovor

Cilj priročnika Ugotavljanje in vrednotenje znanj in izkušenj priseljencev in priseljenk (UVPZ)¹ je prispevati k večjemu prepoznavanju potenciala priseljencev, ki v državah sprejema pogosto ostaja spregledan in neuresničen. Prav je, da na begunce in ekonomske priseljence gledamo kot na potencial in ne kot na breme (Harrel-Bond, 1986). Če so ljudje vključeni v proces priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, lažje uresničijo svoj potencial, to seveda velja tudi za priseljence, na ta način pa tudi več prispevajo k dobrobiti družbe, kot če bi njihov potencial ostal skrit in nerealiziran. Poleg tega so tisti, ki se vključijo v proces vrednotenja in priznavanja, kadar je njihovo znanje prepoznano in cenjeno, bolj motivirani za nadaljnje učenje. Caneiro (2011), ki preučuje proces navedenega vrednotenja in priznavanja, piše, da posamezniki, ki so v ta proces vključeni, okrepijo samozavedanje, prav tako vključenost v navedeni proces pozitivno vpliva na njihovo osebno rast in nadaljevanje poklicne poti.

V procesu navedenega vrednotenja in priznavanja pa znanja, spretnosti in kompetence priseljencev ne postanejo vidni zgolj njim samim, temveč tudi delodajalcem, drugim ljudem in celotni družbi. Na ta način lahko družba v večji meri razpolaga z njihovimi znanji, spretnostmi in kompetencami.

Priročnik je nastal v okviru naloge v Letnem delovnem načrtu za 2015 Andragoškega centra Slovenije (ACS) z naslovom Razvoj pristopov in metod za ugotavljanje in vrednotenje neformalno in priložnostno pridobljenega znanja, ki smo jo izvajale avtorice priročnika. Nalogo je financiralo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ).

Nastanek priročnika pomeni tudi uresničevanje Resolucije nacionalnega programa za izobraževanje odraslih (ReNPIO 2013–2020), v kateri so priseljenci opredeljeni kot ranljiva skupina, ki ji je treba posvečati posebno pozornost tudi v procesih svetovanja in vrednotenja znanj. Hkrati pa priročnik pomeni uresničevanje tistega dela Strategije vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih, nastale januarja 2013,² ki opozarja na pomen ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj za priseljence.

Avtorice priročnika

Ljubljana, 31. 12. 2015

¹ Kratica UVPZ se nanaša na ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje znanj.

² Strokovni svet za izobraževanje odraslih (SSIO), Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ), je dal na 71. seji SSIO 18. 4. 2013 pozitivno mnenje glede Strategije vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih (2013).

1 Uvod

Natalija Vrečer

Zaradi globalizacijskih procesov in vojnih žarišč v različnih predelih sveta število ekonomskih priseljencev in beguncev v Evropski uniji narašča. Vendar pa so migracijska gibanja značilna za vso človeško zgodovino in tako zlasti tudi za preteklo stoletje.

Albert Einstein je bil sin judovskih priseljencev, ki so se naselili v Nemčiji. Rodil se je leta 1879 v Ulmu, nato je nekaj let živel tudi v Švici, pozneje se je vrnil v domovino. Ko je leta 1933 prišel na oblast Hitler, je Einstein prebegnil v Združene države Amerike, saj je bilo življenje Judov v Nemčiji ogroženo. Imel je srečo, da so v ZDA prepoznali njegov potencial in je imel možnost postati begunec³ v tej državi, kjer je pozneje ustvaril veliko pomembnih znanstvenih del. Čeprav vsi priseljenci niso geniji, pa primer Einsteina ponazarja zgodbo mnogih beguncev in ekonomskih priseljencev, saj ti v deželo sprejema s seboj ne prinesejo zgolj svoje obleke in drugih osebnih predmetov, temveč tudi številna znanja, spretnosti in kompetence.

Poleg Einsteina so bili begunci⁴ tudi Sigmund Freud, Henry Kissinger, Karl Marx, Victor Hugo, Hana Arendt idr., tibetanski 14. dalajlama njegova svetost Tenzin Gyatso je trenutno še vedno begunec. Med ekonomskimi priseljenci so znani Arnold Schwarzenegger, Michael J. Fox in številni drugi. Tudi pri nas v Sloveniji živijo ljudje, ki so se rodili v drugih državah, če omenim zgolj tiste, ki so se rodili v državah nekdanje Jugoslavije, so med bolj znanimi: pianistka Dubravka Tomšič Srebotnjak, modni oblikovalec Alen Hranitelj, igralec in režiser Branko Đurić - Đuro, pisatelj Josip Osti, dramatik, režiser in esejist Dušan Jovanović, slikarka Biljana Unkovska, glasbenica Melina Todorovska in še bi lahko naštevali. Vsi ljudje, ki so se priselili iz drugih držav, niso imeli možnosti postati tako uspešni kot zgoraj navedeni, ki so se imeli možnost zaposliti v državi sprejema, uresničiti svoj potencial in se v njej uveljaviti. Nekateri priseljenci so se morali v Sloveniji zaposliti na delovnem mestu, ki zahteva nižjo izobrazbeno raven, kot jo imajo sami, saj so njihovo znanje, kompetence in spretnosti v naši državi do zdaj ostali slabo prepoznani. Vendar pa človeškega potenciala ne predstavljajo zgolj ljudje, ki so uspeli v življenju, temveč vsi ljudje, tudi tisti z manj vidnimi kompetencami, saj ima vsak človek v sebi svoj lasten potencial, spretnosti, kompetence in znanja.

Da bi vsaj delno pomagali okrepiti prepoznavanje kompetenc, spretnosti in znanja priseljencev ter pomen njihovega prepoznavanja in priznavanja tako za posameznika kot za družbo, smo oblikovali priročnik za vrednotenje in priznavanje njihovih neformalno in priložnostno pridobljenih znanj. Namen priročnika je zbrati na enem mestu vse potrebne informacije, ki bi bile v pomoč izobraževalcem odraslih, svetovalcem na tem področju, zaposlovalcem, kadrovskim delavcem, vsem, ki se želijo vključiti v proces ugotavljanja,

³ Glavni termini, ki jih uporabljamo v priročniku, so podrobneje pojasnjeni v prilogi III z naslovom Terminologija na koncu priročnika.

⁴ V besedilu je moška oblika samostalnikov priseljenc, begunec idr. uporabljena kot nevtralna slovnična oblika.

vrednotenja in priznavanja svojih znanj, vključno s priseljenci in tistimi odraslimi, ki jih to področje zanima.

Cilj priročnika je okrepiti procese vrednotenja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno⁵ pridobljenih znanj ter svetovalce, ki jih izvajajo, dodatno senzibilizirati za ciljno skupino priseljencev in slednjim na ta način omogočiti lažje vključevanje v izobraževanje odraslih kot tudi v sfero zaposlovanja, saj bi z ustreznim vrednotenjem in priznavanjem znanj, pridobljenih tudi neformalno in priložnostno, priseljenci hitreje dobili zaposlitev.

Delodajalci bi tako lažje prepoznali njihovo znanje, kompetence in spretnosti, v procesu vrednotenja in priznavanja bi namreč njihovo skrito znanje postalo vidnejše tudi delodajalcem. Prvi pogoj pa je, da imajo priseljenci možnost uporabiti svoje zmožnosti v državi sprejema. Posredni cilj priročnika je tako okrepiti integracijo priseljencev v slovensko družbo, saj je zaposlovanje pogoj za uspešno integracijo (Vrečer, 2007). Integracija namreč vključuje dvosmerne procese, ko se priseljenci prilagajajo večinskemu prebivalstvu in večinsko prebivalstvo priseljencem. Če so se slednji pripravljene učiti od večinskega prebivalstva in večinsko prebivalstvo države sprejema od njih, lahko govorimo o t. i. učečih se kulturah (Vrečer, 2011). Medsebojno učenje namreč okrepi tako kulturne, ekonomske in druge izmenjave kot tudi širitve socialnih mrež. Na ta način se vzpostavi uspešno sobivanje.

Cilj priročnika je tudi pospešiti lažje vertikalno in horizontalno napredovanje priseljencev v družbi sprejema. Prepoznavanje in priznavanje njihovih znanj, kompetenc in spretnosti pa ni pomembno zgolj za vključitev na trg dela, temveč tudi za njihovo vsakdanje življenje, za krepitev samozavesti in osebni razvoj.

Cilj tega priročnika ni zgolj prispevati k prepoznavanju in priznavanju številnih kompetenc priseljencev, temveč jih tudi okrepiti, saj uspešno zaključen proces vrednotenja krepi motivacijo ljudi za nadaljnje učenje (Caneiro, 2011, idr.). Da bi navedene cilje dosegle, bomo v uvodu najprej pojasnile strateško-zakonske podlage za ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje znanj priseljencev, značilnosti ciljne skupine, vključno z lastnostmi priseljencev kot učečih se, opisana bosta dva ključna programa za odrasle

⁵ Formalno učenje »označuje procese učenja, ki vodijo k pridobitvi formalne, javnoveljavne izobrazbe – to pomeni, da se spremeni posameznikov izobrazbeni ali kvalifikacijski status – in ki dajejo javnoveljavno diplomu, spričevalo ali certifikat. Praviloma poteka v organiziranem in strukturiranem okolju (v šoli oz. centru za izobraževanje ali na delovnem mestu) in je izrecno pojmovano kot učenje ali izobraževanje (glede na cilje, čas ali vire). Formalno izobraževanje je z učenčevega vidika načrtno in vodi k vrednotenju in formalnemu potrjevanju izkazanih rezultatov učenja« (Muršak, 2012, str. 32) Neformalno izobraževanje »označuje izobraževanje, ki je z vidika učenca načrtno. Rezultati neformalnega izobraževanja se lahko ovrednotijo in vodijo v potrjevanje (certifikacijo). Neformalno izobraževanje včasih označujemo tudi kot polstrukturirano učenje. Za razliko od formalnega izobraževanja ne vodi do javnoveljavne (formalne) izobrazbe« (Muršak, 2012, str. 66). Priložnostno učenje je »učenje, ki poteka vsak dan na delovnem mestu, v družinskem krogu ali v prostem času. Ne izvaja se organizirano ali strukturirano (glede na učne cilje, čas ali podporo pri učenju). Iz učenčevega zornega kota poteka večinoma nenačrtno. Priložnostno učenje se praviloma ne konča s certificiranjem, lahko pa se tako pridobljeno znanje izkazuje ter vrednoti in priznava v procesu priznavanja že pridobljenega znanja. Pogosto se označuje tudi kot učenje z izkušnjami ali naključno učenje« (Muršak, 2012, str. 89).

priseljence v Sloveniji. V nadaljevanju pa se bomo osredotočile na ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj v Sloveniji s posebnim poudarkom na namenih ter poteku vrednotenja in priznavanja tovrstnih znanj. Učinki navedenega procesa za priseljence bodo osvetljeni z vidika družbenih teorij prepoznanja in teorije o oškodovani identiteti. V nadaljevanju bodo predstavljeni nacionalni sistemi procesa vrednotenja in priznavanja v Sloveniji. Predstavljeni bodo vloga in naloge ENIC-NARIC centra na področju formalnega izobraževanja, vzajemno priznavanje kvalifikacij, nacionalne poklicne kvalifikacije, različne vrste certifikatov neformalnega izobraževanja (npr. ob zaključku tečajev tujih jezikov, računalništva itd.). Opisale bomo tudi dobre prakse procesa ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja znanj priseljencev v štirih državah EU in podale priporočila za izvedbo procesa UVPZ za priseljence.

2 Strateško-zakonske podlage za UVPZ priseljencev

Natalija Vrečer

UVPZ postaja v vedno večji meri eden od glavnih temeljev strategij in zakonodaje vseživljenjskega učenja. V večini evropskih držav zakonodaja UVPZ tvori del strategij vseživljenjskega učenja za širše reforme v izobraževalnem sistemu in družbah (UNESCO (2015b)). UNESCO prav tako ugotavlja, da so strategije in zakonodaja kot del izobraževalnih reform ali uveljavljanja nacionalnih kvalifikacijskih okvirov, ki se nanašajo na UVPZ, močna orodja in promotorji vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja (UNESCO, 2015b). Skoraj vsi glavni svetovni in evropski dokumenti o izobraževanju odraslih vsebujejo dele, ki se nanašajo na UVPZ, skoraj nobeden od njih pa posebej ne omenja pomena UVPZ za priseljence. Strateško-zakonske podlage za UVPZ priseljencev, ki jih navajamo v nadaljevanju, so opisane za svetovno, evropsko in slovensko raven. Upoštewane so strategije in zakoni na področju izobraževanja odraslih, na področju vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj in tudi na področju tematike priseljencev.

Strategije na svetovni ravni:

Belémski akcijski načrt Izkoriščanje moči in potenciala učenja ter izobraževanje odraslih za uspešno prihodnost, Confintea VI. (UNESCO, 2009) je bil sprejet leta 2009, vendar še danes predstavlja temeljni dokument za izobraževanje odraslih na svetovni ravni. Navedeni načrt poudarja, da je vključujoče izobraževanje temeljnega pomena za zagotavljanje človeškega, družbenega in gospodarskega razvoja /.../. »Nikakršnega izključevanja ne bi smelo biti na podlagi starosti, spola, etnične pripadnosti, priseljenkega statusa, jezika, vere, invalidnosti, podeželskega izvora, spolne identitete ali usmerjenosti, revščine, razseljenosti ali zaporne kazni. Posebnega pomena je boj proti kumulativnemu učinku večkratne zapostavljenosti. Treba bi bilo sprejeti ukrepe za krepitev motiviranosti in dostopa za vse. V ta namen se zavezujemo, da bomo: /.../ f) finančno podpirali sistematično osredotočenost na zapostavljene skupine (na primer /.../ ljudstva, priseljence, ljudi s posebnimi potrebami in tiste, ki živijo na podeželskih območjih) v vseh izobraževalnih politikah in pristopih, kar lahko vključuje tudi brezplačne programe ali takšne, ki jih subvencionirajo naše vlade, ter pobude za učenje, kot so štipendije, oprostitev šolnine in plačan študijski dopust /.../ i) razvijali učinkovite izobraževalne odzive za priseljence in begunce kot ključno sestavino razvojnega dela.« Belémski akcijski načrt poudarja tudi pomen UVPZ.

Strategije na evropski ravni:

Kot prvo bomo omenili naslednjo zeleno knjigo, ki povezuje področje migracij z vzgojo in izobraževanjem, saj predstavlja temeljni dokument Evropske komisije, ki povezuje obe področji. Zelena knjiga Evropske komisije **Migracije in mobilnost: izzivi in priložnosti za izobraževalne sisteme v EU (2008)** poudarja, da učitelji potrebujejo nove zmožnosti za gradnjo mostov med družinami priseljencev in skupnostjo, vendar pa posebej ne omenja pomena procesa UVPZ za priseljence.

Tako imenovana strategija EVROPA 2020 je napisana za širša področja družbe, a se nanaša tudi na področje vzgoje in izobraževanja. Tudi **Sporočilo** Evropske komisije **EVROPA 2020: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast (2010)** omenja priseljence, vendar ne v povezavi z UVPZ.

Med cilji, ki jih mora izpolniti EU, je navedeno tudi naslednje:

»Stopnja zaposlenosti prebivalstva med 20. in 64. letom starosti bi se morala povečati s sedanjih 69 % na vsaj 75 %, tudi z večjo angažiranostjo žensk in starejših delavcev ter z učinkovitejšim vključevanjem priseljencev v delovno silo.«

V okviru vodilne pobude **Evropska platforma za boj proti revščini (2010)** pa si bo na ravni EU Evropska komisija prizadevala za

»oblikovanje in izvajanje programov za spodbujanje družbenih inovacij v korist najranljivejšemu delu prebivalstva, zlasti s ponujanjem inovativnega izobraževanja in usposabljanja ter zaposlitvenih priložnosti za prikrajšane skupnosti ter za boj proti diskriminaciji (npr. invalidov) in pripravo novega programa za integracijo priseljencev, da bodo lahko v celoti uresničili svoj potencial.«

Ranljiv položaj priseljencev v izobraževanju in širši družbi omenja Sporočilo Evropske komisije **Učinkovitost in pravičnost v evropskih sistemih izobraževanja in usposabljanja (2006)**:

»Osipniki, revni, brezdomci, tisti v prekarni socialni situaciji, manj izobraženi, starejši delavci, brezposelni, ljudje, ki se ponovno vključujejo na trg dela, priseljenci, begunci in pripadniki etničnih manjšin so med najbolj ranljivimi in jih nepravilnost v izobraževanju najmočneje prizadene.«

Na področju izobraževanja odraslih in za UVPZ priseljencev je ključno sporočilo Evropske komisije **Za učenje ni nikoli prepozno (2006a)**, ki posebej poudarja pomen ustvarjanja možnosti za UVPZ za priseljence. V navedenem sporočilu je zapisano:

» /.../ je izziv izobraževanja odraslih podpirati vključevanje priseljencev v družbo in gospodarstvo ter čim bolj izkoristiti sposobnosti in izobrazbo, pridobljene pred priselitvijo. To vključuje:

- podporo EU politikam in dejavnostim z ustreznimi programi za izboljšanje izobraževalnih politik in politik usposabljanja v državah izvora priseljencev, zlasti v državah evropskega sosledstva;
- pospeševanje vzpostavitve mehanizmov za vrednotenje zmožnosti in priznavanje; formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja prihajajočih priseljencev;
- razširitev priložnosti izobraževanja odraslih v povezavi z jezikovno, družbeno in kulturno integracijo;
- razvoj primerne in učinkovitega poučevanja in spodbujanje medkulturnega učenja.«

Sporočilo 4: »Države članice morajo zagotoviti zadostno vlaganje v izobraževanje in usposabljanje starejših in priseljencev, predvsem pa morajo zagotoviti takšno izobraževanje in usposabljanje, ki bo ustrezalo potrebam udeležencev v učnem procesu in bo tako učinkovito. Okrepiti morajo tudi ozaveščenost o pomembni vlogi priseljencev in starejših v družbi in gospodarstvu.«

Zgoraj navedenemu sporočilu Evropske komisije Za učenje ni nikoli prepozno (2006a) je leta 2007 sledil akcijski načrt z naslovom **Sporočilo Evropske komisije: Akcijski načrt za izobraževanje odraslih Za učenje je vedno pravi čas (2007)**, ki prav tako omenja priseljence.

»Ta akcijski načrt se osredotoča na tiste, ki so prikrajšani zaradi slabe pismenosti, neustreznih delovnih spretnosti in/ali sposobnosti za uspešno vključitev v družbo. Odvisno od države članice so taki ljudje lahko priseljenci, starejši, ženske ali invalidne osebe. Načrt izhaja iz ugotovitve, da ne gre več razpravljati o visoko kakovostnem in dostopnem sistemu izobraževanja odraslih glede na izzive, s katerimi se bo morala Evropa soočiti v prihodnjih letih: Morala bo zmanjšati trdovraten problem revščine in socialne izključenosti marginalnih skupin. Izobraževanje odraslih lahko izboljša usposobljenost ljudi in jim pomaga, da postanejo aktivni državljani ter dosežejo osebno samostojnost. V družbo in na trg dela bo morala bolje vključiti priseljence. Izobraževanje odraslih zagotavlja prilagojene tečaje, vključno z učenjem jezikov, in s tem prispeva k procesu vključevanja. Poleg tega lahko sodelovanje v izobraževanju odraslih /.../ priseljencem pomaga pri potrjevanju in priznavanju kvalifikacij, ki so jih prinesli s seboj.«

Pomen uspešne integracije priseljencev omenja tudi dokument **New Skills for New Jobs** (European Commission, 2008). V njem je zapisano:

»Komisija in Evropski pakt za migracije in azil poudarjata, da zaposlovanje in geografska mobilnost delavcev tretjih držav lahko zmanjšujeta neskladje na trgu dela in zagotovita, da se njihove veščine optimalno uporabijo. Uspešna integracija priseljencev in njihovih potomcev je ključna za gospodarstva Evropske unije in njenih družb.«

Kot nadgradnja sporočila Evropske komisije Za učenje ni nikoli prepozno (2006a) in akcijskega načrta, ki mu je sledil, z naslovom **Za učenje je vedno pravi čas (2007)** je bila leta 2011 sprejeta tudi **Resolucija Sveta o prenovljenem evropskem programu za izobraževanje odraslih (2011)**, ki se nanaša tudi na priseljence. V njej je zapisano:

»Da bi omogočili pridobivanje temeljnih zmožnosti kot izhodišča za razvijanje ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje /.../ (2) ter obravnavo problema zgodnjega opuščanja šolanja (3) in vprašanj, kot so izobraževanje in socialno vključevanje priseljencev, Romov in prikrajšanih skupin, je treba zagotoviti usklajeno delovanje šolskega sistema in izobraževanja odraslih.«

Nadalje Svet Evropske unije poziva k /.../ »(xiii) trdni zavezanosti spodbujanju izobraževanja odraslih kot načinu za krepitev solidarnosti med različnimi starostnimi skupinami (na primer s pomočjo „medgeneracijskega sporazuma“) ter med kulturami in posamezniki iz vseh družbenih okolij.«

»Priseljevanje poveča raznolikost v učilnicah ter povzroča posebne potrebe in probleme z zagotavljanjem izobraževanja in usposabljanja. Uspešnost, udeležba in dosežki priseljencev so običajno nižji od povprečja. Čeprav je to do neke mere mogoče razložiti z dejavniki, kot sta socio-ekonomsko ozadje in jezik, obstajajo dokazi, da k problemu prispevajo tudi politike ter sistemi izobraževanja in usposabljanja. Temu je treba nameniti posebno pozornost.«

Priporočilo Sveta Evropske unije o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja posebej ne izpostavlja priseljencev, vendar pa govori o prikrajšanih skupinah, kamor pa lahko prištevamo tudi priseljence (Svet Evropske unije, 2012). Med priporočili navaja tudi:

c) »zlasti je verjetno, da bo ureditev potrjevanja koristila prikrajšanim skupinam, vključno z brezposelnimi in tistimi, ki so izpostavljeni tveganju, da postanejo brezposelni, saj lahko potrjevanje izboljša njihovo udeležbo v vseživljenjskem učenju in jim olajša dostop do trga dela.«

Slovenska zakonodaja in strategije:

Slovenska zakonodaja in strategije, ki jih navajamo v nadaljevanju, se nanašajo na trg dela, izobraževanje odraslih ter na področje migracij.

Zakon o urejanju trga dela (2010) že v 2. členu govori o prenosu dveh direktiv EU v slovenski pravni sistem. Za to strategijo je pomembna Direktiva 2008/104/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 19. novembra 2008 o delu prek agencij za zagotavljanje začasnega dela. Direktiva ureja tudi dostop do zaposlitve, bonitet in poklicnega usposabljanja zaposlenih pri agencijah za zagotavljanje začasnega dela, dostop do usposabljanja in otroškega varstva, in sicer tudi med napotitvami, da bi hitreje poklicno napredovali in povečali svojo zaposljivost.

Z uvrstitvijo priseljencev z delovnimi dovoljenji med brezposelne zanje veljajo vsi členi, ki govorijo o storitvah na trgu dela in ukrepih aktivne politike zaposlovanja. Med storitvami je v 16. členu opredeljena vseživljenjska karierna orientacija, med ukrepi aktivne politike zaposlovanja pa usposabljanje in izobraževanje: »Izobraževanje se izvaja kot neformalno in formalno izobraževanje. Namen neformalnega izobraževanja je večanje zaposlitvenih možnosti s pridobitvijo novih znanj in kompetenc za vstop na trg dela ter uspešen razvoj kariere. Namen formalnega izobraževanja je večanje zaposlitvenih možnosti s pridobitvijo višje ravni izobrazbe.«

Zakon o izobraževanju odraslih je bil napisan že leta 1996. V 2015 je ACS predlagal strokovne podlage za spremembo zakona, kamor smo vključili tudi nekatere vsebine s področja priseljencev, vendar navedeni zakon v času zaključevanja pisanja priročnika še ni dopolnjen. Zakon o izobraževanju odraslih (1996) v 7. členu navaja zgolj učenje slovenskega jezika za tujce, kar predstavlja temelj za vključevanje priseljencev v izobraževanje odraslih:

»Udeleženci izobraževanja odraslih si pridobivajo znanja, spretnosti in veščine po posebnih izobraževalnih programih za odrasle in po delih izobraževalnih programov za mladino. Programi iz prejšnjega odstavka so programi za zviševanje splošno izobraževalne in kulturne ravni prebivalstva, funkcionalno opismenjevanje, spopolnjevanje znanja za delo in poklic, za izobraževanje in usposabljanje brezposelnih, izobraževanje za demokracijo, učenje tujih jezikov, učenje slovenskega jezika za tujce, izobraževanje za kvaliteto življenja, izobraževanje za uveljavljanje posebnih pravic manjšin in odraslih s posebnimi potrebami in posebnih skupin ter drugo splošno izobraževanje odraslih.«

Pomemben dokument na področju izobraževanja odraslih je **Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji** (MIZŠ, 2009). V njej je zapisano, da je treba razviti sistem ugotavljanja in potrjevanja različnih vrst učenja – formalnega, neformalnega, aformalnega in priložnostnega. Prav tako moramo v Sloveniji v okviru razvoja tega sistema razviti načine za priznavanje različnih vrst znanja. Priseljenci v podpoglavju o priznavanju učenja niso specifično omenjeni.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (MIZŠ, 2011) je eden od ključnih dokumentov na področju vzgoje in izobraževanja, ki določa strategije na tem področju. Del navedene knjige se posveča tudi izobraževanju odraslih. V Beli knjigi so priseljenci omenjeni nekajkrat, vsebina tega dokumenta pa se nanaša nanje tudi, kadar so omenjene prikrajšane skupine. Na primer, na strani 373 piše:

»Ne glede na to se je v zadnjem desetletju razvoj na področju izobraževanja odraslih ustavil, na nekaterih področjih je prišlo celo do nazadovanja (npr. pri izvajanju programov za izboljševanje splošne izobraženosti in pismenosti izobrazbeno prikrajšanih skupin).«

Na strani 374 je navedeno naslednje:

»Ustrezne ukrepe (med drugim ukrepe pozitivne diskriminacije) za prikrajšane skupine prebivalstva je treba zagotoviti tudi v izobraževanju odraslih.« Med cilji je nadalje med drugim navedeno tudi, da je treba »vzpostaviti pravičnejši koncept javnega financiranja v izobraževanju odraslih, ki bo temeljil na večji soodvisnosti in povezanosti države, gospodarstva, civilne družbe ter posameznika.« Pomembno je tudi bogatenje izobraževalne ponudbe, še posebej za ranljive skupine.

Temeljni dokument na področju izobraževanja odraslih, ki določa strateške usmeritve tega področja, je tudi **Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020 (ReNPIO 13–20)**, ki poudarja pomen vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj. Prav tako so v navedeni resoluciji priseljenci večkrat omenjeni kot ciljna skupina, ki ji moramo posvečati posebno pozornost.

Republika Slovenija je leta 2010 sprejela strateške usmeritve na področju migracij v naši državi do leta 2020. Dokument ima naslov **Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 (2010)** in omenja pomen priznavanja znanj za priseljence.

Smernica 3: »Politika razvoja človeških virov je pomembna tudi za integracijo migrantov na trg dela in zato jih je treba vključevati v procese usposabljanja in izobraževanja, kot so praktično usposabljanje, izobraževanje odraslih in usposabljanje zaposlenih v okviru aktivne politike zaposlovanja.«

»Za Slovenijo sta pridobivanje in krepitev človeških virov pomembna. Priznanje pridobljenega izobraževanja, znanj in spretnosti je pomembno za migrante, za delodajalce in družbo kot celoto. Če tega priznanja ni, migranti pogosto ne morejo izkoristiti svojih znanj in izkušenj.« V smernici 8 je zapisano tudi, da morajo imeti državljani tretjih držav dostop do priznavanja in vrednotenja v tujini pridobljenega izobraževanja, spretnosti in znanj, do izobraževanja in poklicnega usposabljanja.

O izobraževanju oseb z mednarodno zaščito govori **Zakon o mednarodni zaščiti (2007 z dopolnitvami)**, vendar pa ne omenja pomena procesa UVPZ za priseljence. V nadaljevanju so navedeni členi, ki se nanašajo na vzgojo in izobraževanje priseljencev.

»86. člen (izobraževanje prosilcev za azil)

(1) V skladu s predpisi, ki določajo obvezno osnovnošolsko izobraževanje, se prosilcem zagotavlja pravica do osnovnošolskega izobraževanja. /.../

(3) Prosilcem se omogoči dostop do visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja pod pogoji, ki veljajo za državljane Republike Slovenije.

(4) Breme dokazovanja izobrazbe, pridobljene v izvorni državi, nosi prosilec.«

V 89. členu je zapisano, da ima med drugim oseba, ki ji je priznana mednarodna zaščita, pravico do izobraževanja.

»97. člen (izobraževanje in usposabljanje oseb, ki jim je priznana mednarodna zaščita)

(1) Osebe s priznano mednarodno zaščito na področjih predšolske vzgoje, osnovnošolskega, srednješolskega, visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja so izenačene z državljani Republike Slovenije.

(2) Stroške, povezane s priznavanjem tujih diplom, spričeval in drugih dokazil o formalni izobrazbi oseb, ki jim je priznana mednarodna zaščita, krije ministrstvo.«

»99. člen (pomoč pri vključevanju v okolje)

(3) Ministrstvo v najkrajšem možnem času po priznanju statusa osebi z mednarodno zaščito zagotovi udeležbo na tečaju slovenskega jezika ter tečaju spoznavanja slovenske zgodovine, kulture in ustavne ureditve Republike Slovenije.«

Tudi **Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb (2005)** govori o izobraževanju oseb z začasno zaščito. Glede na ta zakon so razseljene osebe državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, ki so morale zapustiti svojo matično državo ali regijo ali so bile evakuirane, zlasti na poziv mednarodnih organizacij, in ki se ne morejo varno in trajno vrniti zaradi prevladujočega stanja v tej državi ali regiji.

»29. člen (pravica do izobraževanja)

(1) Razseljene osebe, ki so stare manj kot 18 let, imajo pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije pravico do:

- vključitve in zaključka osnovnošolskega izobraževanja in

- vključitve in zaključka nižjega in srednjega poklicnega ter srednjega strokovnega in splošnega izobraževanja za pridobitev javnoveljavne izobrazbe v javnih in zasebnih šolah, ki se financirajo iz javnih sredstev, če so ob vključitvi v izobraževanje stare manj kot 18 let in izpolnjujejo vpisne pogoje.

(2) Razseljene osebe, ki so starejše od 18 let, se lahko vključijo v izobraževanje iz prvega odstavka tega člena pod enakimi pogoji, ki veljajo za udeležence izobraževanja odraslih, v izobraževanje na višjih in visokih strokovnih šolah ter na univerzitetni stopnji pa v skladu s predpisi, ki urejajo tovrstno izobraževanje.«

Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije (2012), se nanaša na priseljence brez slovenskega državljanstva. Ta uredba je začela veljati 1. 1. 2013 in je nadomestila Uredbo o integraciji tujcev (2008) ter Uredbo o spremembah in dopolnitvah Uredbe o integraciji tujcev (2010).

Navedena uredba omenja vključevanje priseljencev v izobraževalne programe, ki so posebej namenjeni tej ciljni skupini.
--

V 2. členu pa je opredeljeno naslednje:

»(1) Programa učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo (v nadaljnjem besedilu: spoznavanje slovenske družbe) se lahko izvajata ločeno ali pa sta vsebinsko združena in se izvajata kot enoten program.«

4. člen pa določa upravičence do programov:

»(1) Državljeni tretjih držav, ki v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za stalno prebivanje, in njihovi družinski člani, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za začasno prebivanje zaradi združitve družine, so upravičeni do programa učenja slovenskega jezika oziroma enotnega programa v obsegu 180 ur.

(2) Državljeni tretjih držav, ki v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, izdanega z veljavnostjo najmanj enega leta, pri čemer se v ta enoletni rok všteje tudi čas od vložitve prošnje za izdajo tega dovoljenja, so upravičeni do programa učenja slovenskega jezika oziroma enotnega programa v obsegu 60 ur.

(3) Državljeni tretjih držav, ki so družinski člani slovenskih državljanov ali državljanov Evropske unije in v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za prebivanje za družinskega člana, so upravičeni do programa učenja slovenskega jezika oziroma enotnega programa v obsegu 180 ur.

(4) Državljeni tretjih držav, ki v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, pri čemer je veljavnost tega dovoljenja in prejšnjih dovoljenj za začasno prebivanje neprekinjeno najmanj 24 mesecev, in njihovi družinski člani, ki imajo v Republiki Sloveniji izdano dovoljenje za začasno prebivanje zaradi združitve družine, so upravičeni do programa učenja slovenskega jezika oziroma enotnega programa v obsegu 180 ur. V 24-mesečno veljavnost dovoljenj za začasno prebivanje se všteje tudi čas prebivanja državljan tretje države na podlagi potrdila o vloženi prošnji za podaljšanje ali izdajo nadaljnjega dovoljenja za začasno prebivanje, ki po zakonu o tujcih velja kot dovoljenje za začasno prebivanje.

(5) Državljeni tretjih držav z dovoljenjem za začasno prebivanje, ki so se že udeležili programa učenja slovenskega jezika ali enotnega programa v obsegu 60 ur in izpolnjujejo pogoje iz prejšnjega odstavka ali so pridobili dovoljenje za stalno prebivanje, so upravičeni do ponovne udeležbe v programu učenja slovenskega jezika oziroma enotnega programa v obsegu 120 ur.

(6) Kadar se programa učenja slovenskega jezika in spoznavanja slovenske družbe izvajata ločeno, se program spoznavanja slovenske družbe za vse upravičence iz tega člena izvaja v obsegu 30 ur.«

Tudi **Zakon o tujcih (2011)**, osebah brez slovenskega državljanstva, omenja vključevanje priseljencev v izobraževalne programe.

106. člen določa pomoč pri vključevanju tujcev, ki niso državljeni EU.

Ti so upravičeni do programov, ki zagotavljajo hitrejše vključevanje v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Slovenije, in sicer do programov učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko

zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo ter programov medsebojnega poznavanja in razumevanja s slovenskimi državljani.

»(2) Do brezplačne udeležbe v programih učenja slovenskega jezika in spoznavanja slovenske družbe so upravičeni tujci, ki niso državljani EU in ki:

- v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za stalno prebivanje, ter njihovi družinski člani, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za začasno prebivanje zaradi združitve družine, ne glede na dolžino prebivanja v Republiki Sloveniji in veljavnost dovoljenja;

- v Republiki Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, izdanega z veljavnostjo najmanj enega leta;

- so družinski člani slovenskih državljanov ali državljanov EU, ki v Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za prebivanje za družinskega člana, ne glede na dolžino prebivanja in veljavnost dovoljenja.

(3) Do udeležbe v programu učenja slovenskega jezika niso upravičeni tujci, ki so končali šolanje na katerikoli stopnji v Republiki Sloveniji, so vključeni v redni izobraževalni program v Republiki Sloveniji ali so že pridobili potrdilo o uspešno opravljenem izpitu iz znanja slovenskega jezika na vsaj osnovni ravni. Do programa spoznavanje slovenske družbe niso upravičeni tujci, ki so končali šolanje na katerikoli stopnji v Republiki Sloveniji.«

V Slovenijo največ priseljencev prihaja iz Bosne in Hercegovine, zato je Vlada Republike Slovenije s Svetom ministrov Bosne in Hercegovine sklenila poseben sporazum o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Sloveniji, ki vsebuje tudi določila o izobraževanju le-teh. V 6. členu Zakona o ratifikaciji Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Svetom ministrov Bosne in Hercegovine o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji in Protokola o izvajanju Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Svetom ministrov Bosne in Hercegovine o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji (2012) piše, da

»pogodbenika v okviru pristojnosti in rednega delovanja komisije proučita možnost izvajanja osnovnega tečaja slovenskega jezika ter programa seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in pravno ureditvijo.« 12. člen pa se nanaša na enako obravnavanje v državi zaposlitve in pravi, da so delavci priseljenci upravičeni do enakega obravnavanja kot državljani države zaposlitve, zlasti glede izobraževanja in poklicnega usposabljanja.

Kot pomemben prispevek k razvoju izobraževanja odraslih priseljencev v Sloveniji je bila oblikovana tudi **Strategija vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih (2013)**.⁶ V njej je zapisano: »Glavni namen te strategije je ustvarjanje pogojev za izobraževanje odraslih priseljencev za njihovo integracijo v slovensko družbo in s tem krepitev družbene kohezivnosti. Strateški cilji strategije so:

1. Spodbujanje in motiviranje priseljencev za izobraževanje za večjo konkurenčnost na trgu dela, za vseživljenjsko učenje in aktivno državljanstvo.
2. Ustvarjanje enakih možnosti v izobraževanju za ljudi različnih etničnih pripadnosti in kultur, omogočanje lažjega sporazumevanja in razumevanje potreb priseljencev.
3. Odstranjevanje (institucionalnih, situacijskih in dispozicijskih)⁷ ovir za vključevanje priseljencev v izobraževalni sistem.
4. Spodbujanje k vključevanju izobraževanja priseljencev tudi v programe drugih resorjev, npr. v zdravstvo, kulturo, gospodarstvo« (Strategija vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih, 2013).

V strategiji je posebno podpoglavje z oznako 3.2.5 posvečeno ukrepom na področju priznavanja že pridobljenega znanja priseljencev, ki vključuje naslednja izhodišča in priporočila:

»Vrednotenje in priznavanje že pridobljenega znanja in izkušenj (pridobljenih formalno, neformalno in priložnostno) nista pomembna zgolj za večinsko prebivalstvo, temveč tudi za priseljence, saj ne povečujeta le učinkovitega vključevanja v izobraževanje, temveč omogočata tudi večjo mobilnost in fleksibilnost v zaposlovanju. Zagotavljanje vrednotenja in priznavanja spodbuja in motivira odrasle za vključevanje v vseživljenjsko učenje, priseljencem pa omogoča tudi večjo socialno vključenost.«

Priseljencem je v sistemih vrednotenja in priznavanja že pridobljenega znanja, ki so vzpostavljeni v Sloveniji, omogočeno priznavanje že pridobljene formalne izobrazbe (ENIC-NARIC center in sistem za »vzajemno priznavanje kvalifikacij«), pridobivanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij ter ob uvajanju novih pristopov vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja tudi možnost ovrednotenja znanj in izkušenj, pridobljenih zunaj formalnega izobraževalnega sistema. Da so vsi ti pristopi dostopni tudi za priseljence, je toliko bolj pomembno, saj mnogi iz različnih

⁶ Strokovni svet za izobraževanje odraslih (SSIO), MIZŠ, je dal na 71. seji SSIO dne 18. 4. 2013 pozitivno mnenje h gradivu Strategija vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih.

⁷ Cross (1981) piše o institucionalnih, situacijskih in dispozicijskih ovirah, s katerimi se srečujejo udeleženci, ko se vključujejo v izobraževanje odraslih. Institucionalne ovire se nanašajo na vse prakse in postopke, ki odvrtaajo odrasle od izobraževanja, kot so neprimerni urniki ali lokacije, visoke šolnine, vsebinsko in drugače neustrezni tečaji itd. Situacijske ovire so povezane s situacijo udeleženca, lahko mu primanjkuje časa, ima veliko obveznosti doma, primanjkuje mu denarja, nima varstva za otroke, nekatere osebe z ovirami se srečujejo s pomanjkanjem možnosti za transport itd., medtem ko so dispozicijske ovire povezane z odnosom in samopercepcijami osebe kot učenca. Mnogi starejši npr. menijo, da so prestari za učenje (Cross, 1981).

razlogov ne morejo predložiti spričeval in drugih dokazil o pridobljeni izobrazbi; zato jim za to usposobljeni strokovni delavci pomagajo ovrednotiti znanja in izkušnje tudi na druge načine.

Predlogi za izboljšave:

- »razvoj sistema vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja na nacionalni ravni.

- usposabljanje svetovalcev v informacijskih središčih (trenutno je za to pristojna Info točka za informiranje o možnostih izobraževanja in usposabljanja ter vrednotenja in priznavanja znanja in izkušenj priseljencev).

- dodatno usposabljanje akterjev za izvajanje sistema nacionalnih poklicnih kvalifikacij (izvajalcev, članov komisij, svetovalcev) za priseljence.

- promocijske aktivnosti na področju vrednotenja in priznavanja že pridobljenega znanja (npr. Nacionalni center Europass, ENIC-NARIC center in NPK)« (Strategija vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih, 2013, str. 21).«

Demonstracije v podporo beguncem v Kranju, 12. 3. 2016

Foto: dr. Natalija Vrečer

3 Značilnosti ciljne skupine

Natalija Vrečer

3.1 Značilnosti priseljencev

Za potrebe priročnika je termin priseljencev opredeljen tako, kot je navedeno v Strategiji vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih (2013): »Priseljencev je vsak, ki se je v državo sprejema preselil iz druge države, in njegovi potomci ne glede na pravni status in razloge za priselitev« (Strategija vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih, 2013, str. 6).

Poznamo različne skupine priseljencev, kot so ekonomski priseljenci, ki so se v državo sprejema priselili zaradi ekonomskih razlogov, pogost vzrok za migracije je zlasti revščina; termin prisilni priseljenec pa se nanaša na tiste, ki so bili prisiljeni prebegniti v drugo državo, ker je bilo v državi izvora njihovo življenje ogroženo, nanaša se na prosilce za mednarodno zaščito, ter osebe z mednarodno zaščito (begunce in osebe s subsidiarno zaščito) in razseljene osebe.

Prosilci za mednarodno zaščito so osebe, ki so prisiljeni zbežati v druge države in tam vložijo prošnjo za azil. Če prosilci za mednarodno zaščito to pravno zaščito dobijo, pridobijo status begunca. 1. člen Ženevske konvencije (Konvencija o statusu beguncev) iz leta 1951 opredeli, da je begunec oseba, ki se »/.../ zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenemu političnemu prepričanju, nahaja izven države, katere državljan je, in ne more ali zaradi takšnega strahu noče uživati varstva te države, ali oseba, ki nima državljanstva in se nahaja izven države, kjer je imela običajno prebivališče, pa se zaradi takšnih dogodkov ne more ali noče zaradi omenjenega strahu vrniti v to državo«. Status subsidiarne oblike zaščite pa določa 2. člen slovenskega Zakona o mednarodni zaščiti iz leta 2007, in sicer se subsidiarna zaščita »/.../ prizna državljanu tretje države ali osebi brez državljanstva, ki ne izpolnjuje pogojev za status begunca, če obstaja utemeljen razlog, da bi bil ob vrnitvi v izvorno državo ali državo zadnjega običajnega bivališča, če gre za osebo brez državljanstva, soočen z utemeljenim tveganjem, da utrpri resno škodo, kot jo določa 28. člen tega zakona«. V situacijah množičnih preselitev prisilno priseljenih pa se podeljuje status razseljenih oseb po Zakonu o začasnem zatočišču razseljenih oseb iz leta 2005. Med priseljence spadajo tudi slovenski izseljenci in zdomci (s slovenskim državljanstvom ali brez njega), ki so se vrnili v domovino.

Priseljenci niso homogena skupina, temveč heterogena: med njimi so ljudje različnih starosti in spolov, pripadniki različnih kultur ter etničnih skupin, verske pripadnosti, osebe z različnimi stopnjami izobrazbe itd.

Značilno za tiste, ki so bolj izobraženi, je, da jih države sprejema raje sprejemajo kot tiste z nižjimi stopnjami izobrazbe, lažje dobijo vizume. Situacija je podobna pri priseljenicah, ki imajo več ekonomskih sredstev, saj mnogi hitreje dobijo državljanstvo kot tisti brez dohodkov ali z malo ekonomskimi sredstvi. Iz tega lahko sklenemo, da vsi priseljenici v državah sprejema niso ranljiva skupina, vsekakor pa to velja tako za tiste z nižjimi stopnjami izobrazbe kot tudi za tiste z malo ekonomskimi sredstvi in pripadnike kultur, ki so v določeni državi sprejema najmanj zaželene. V Sloveniji so npr. manj zaželeni priseljenici iz držav, ki so nastale iz republik nekdanje skupne države Jugoslavije, Afrike itd. Med bolj zaželenimi priseljenici pa so tisti iz zahodnih držav, vključno z Evropsko unijo, kar je razvidno tudi iz slovenske zakonodaje o priseljenicah, npr. Zakona o tujcih (ZTuj-2) iz 2011 z dopolnitvami. Zakon namreč priseljenice iz držav Evropske unije obravnava bolj ugodno kot priseljenice iz držav zunaj Evropske unije. Državljanji držav Evropske unije npr. lažje potujejo v Slovenijo brez vizumov, prav tako lažje pridobijo vizum za dolgoročno bivanje v naši državi kot priseljenici iz držav zunaj Evropske unije itd.

Čeprav so dandanes migracijski tokovi bolj mešani kot pred desetletji, saj v novem tisočletju priseljenici in begunci pogosto potujejo skupaj, pa so razlike v življenjski situaciji ekonomskih priseljenecv in beguncev. Medtem ko ekonomski priseljenici najpogosteje bežijo zaradi revščine, je specifičnost begunske situacije po mnenju Malkkijeve (1995) v tem, da se beguncem ob prihodu v državo sprejema prekinejo ali spremenijo socialne mreže, skoraj za vse je značilen upad ekonomskega standarda, morajo se naučiti novega jezika, mnogim so v državi izvora ubili sorodnike, doživeli so travme, saj je bilo njihovo življenje ogroženo. Če povzamemo: za begunce je značilno, da so doživeli več izgub v zelo kratkem času (Malkki, 1995), medtem ko je za večino ekonomskih priseljenecv praviloma značilnih manj izgub ob prihodu v državo sprejema, vsi pa spremenijo svoje socialne mreže, se morajo naučiti novega jezika in se učiti novih kulturnih vzorcev.

Priseljenici so v državah sprejema pogosto obravnavani stereotipno in diskriminatorno, tudi zato ker jim nekateri pripadniki večinskega prebivalstva pripisujejo negativne lastnosti zgolj zato, ker so priseljenici, npr. da imajo doseženo zgolj nizko raven izobrazbe, čeprav to pogosto ne drži. V Sloveniji nekateri priseljenice obtožujejo, da se ne obnašajo »kulturno«, tako je npr. eno od slovenskih gradbenih podjetij v navodila za priseljene delavce zapisalo, da se morajo slednji obnašati kulturno, itd.

Naslednji pogost stereotip, s katerim se srečujejo priseljenici, je, da ne znajo jezika države sprejema, čeprav se ga mnogi hitro naučijo. Pripadniki večinskega prebivalstva namreč posplošijo situacijo manjšega števila priseljenecv, ki (tako kot mnogi drugi ljudje) niso tako talentirani in motivirani za učenje jezika države sprejema, na vse priseljenice. To pa seveda ni pravilno, saj se mnogi hitro naučijo jezika države sprejema, veliko priseljenecv pa aktivno govori tudi več tujih jezikov. Pri tem ne smemo pozabiti, da imajo priseljenici, če je njihova integracija v državo sprejema otežena, manj priložnosti za učenje jezika te države.

Ker nekateri priseljenci v državah sprejema težje dobijo zaposlitev zaradi diskriminacije, je zanje vključitev v proces ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj pomembna, saj se na ta način delodajalci seznanijo z njihovim znanjem, kompetencami in spretnostmi ter imajo tako več možnosti za zaposlitev.

Vključitev v proces vrednotenja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj pa je še zlasti pomembna za prosilce za mednarodno zaščito (begunce in osebe s subsidiarno zaščito), saj pripadnikom teh skupin v države sprejema pogosto ne uspe prinesiti diplom, spričeval in certifikatov. Mnogi med njimi so morali na hitro zbežati iz države izvora, ker je bilo ogroženo njihovo življenje in niso imeli časa, da bi s seboj vzeli tudi ključne dokumente. Tem osebam lahko manko diplom, spričeval in certifikatov vsaj delno nadomesti proces vrednotenja in priznavanja, delodajalci in širša družba pa se lahko edino s pomočjo tega procesa seznanijo z njihovim znanjem, kompetencami in spretnostmi tistih prosilcev za mednarodno zaščito, ki so bili prisiljeni zapustiti svojo državo izvora, ne da bi utegnili s seboj vzeti svoje najpomembnejše dokumente.

Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve je imelo na dan 31. 10. 2015 dovoljenje za prebivanje v naši državi 99.671 tujcev (to so državljani brez slovenskega državljanstva), od tega jih je imelo 70.483 dovoljenje za stalno prebivanje in 29.188 dovoljenje za začasno prebivanje. Največ dovoljenj za prebivanje (stalno in začasno skupaj) v Sloveniji so imeli na navedeni dan priseljenci iz Bosne in Hercegovine, in sicer 52.740, sledili so priseljenci s Kosova s 15.008 dovoljenji za prebivanje, 11.220 srbskih priseljencev itd.⁸

Največ vlog za azil je naša država prejela leta 2000, in sicer 9244, od teh je bil 11-im priznan status begunca. Zaradi nizke stopnje podeljevanja statusa begunca se je število prošelj v Sloveniji postopoma zmanjševalo. V zadnjih letih je po podatkih Ministrstva za notranje zadeve v Sloveniji za status begunca zaprosilo približno 300 oseb na leto, leta 2014 je za azil zaprosilo 385 oseb, v tem letu je bil v naši državi status mednarodne zaščite priznan 44 osebam, leta 2013 pa zgolj 37 osebam. Konec oktobra 2015 je bilo vloženih 195 prošelj za mednarodno zaščito, od tega jih je bilo zgolj 59 zaradi begunske krize, ki je bila v tem času značilna za Slovenijo. Status oseb z mednarodno zaščito je bil do konca oktobra 2015 podeljen 38 osebam. Med vsemi vloženimi vlogami je največ prosilcev za azil iz Iraka (37), Irana (28), Afganistana (25), s Kosova (25), iz Ukrajine (14), Albanije (9) itd.

⁸ Ministrstvo za notranje zadeve: www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/statistika/ (6. 11. 2015).

Čeprav je v Evropo v zadnjih mesecih prebegnilo na tisoče beguncev iz Sirije, nekaj jih je prišlo tudi v Slovenijo, je do konca oktobra 2015 zgolj 5 Sircev vložilo prošnjo za azil v naši državi, kar nakazuje na to, da je Slovenija za begunce predvsem tranzitna država (Ministrstvo za notranje zadeve).⁹ Ker jim mnoge druge države, zlasti zahodne, nudijo boljše pogoje za dolgoročno bivanje, večina beguncev ne zaprosi za azil v naši državi, temveč skozi našo državo nadaljuje pot v tiste države sprejema, ki jim nudijo učinkovito integracijo in možnost zaposlitve, ta pa je prvi pogoj za uspešno integracijo tudi na druga področja družbe (več o integraciji v Vrečer, 2007).

3.2 Priseljenci kot učeči se

Takoj ko priseljenci pridejo v državo sprejema, se zanje začnejo nove učne priložnosti. Učiti se morajo jezika države sprejema, spoznavajo nove kulture: večinsko kulturo in druge kulture v državi sprejema. Spoznati morajo nov pravni red države, njeno zgodovino, tradicijo, vključno z novimi šegami in navadami, ustavno ureditev itd. Čeprav je učenje za odrasle običajno prostovoljno, pa je učenje za priseljence ob prihodu v državo sprejema pogosto obvezno, saj se znajdejo v popolnoma novih situacijah, in če se niso pripravljene učiti, tvegajo socialno izključenost.

Kot smo že zapisale, priseljenci niso homogena skupina, obstajajo razlike med posamezniki. Nekateri so bolj izobraženi, drugi manj, nekateri so starejši, drugi mlajši, prav tako so med njimi osebne razlike, razlikujejo se njihove življenjske situacije pa tudi izkušnje priseljenstva; za begunce je na primer značilno, da so doživeli travmatične izkušnje. Vse te razlike vplivajo tudi na učne sloge, ki se od enega do drugega priseljenca razlikujejo. Priseljenci se torej med seboj razlikujejo tudi kot učeči se. Nekateri so bolj talentirani za učenje tujih jezikov kot drugi in se lažje ter hitreje naučijo jezika države sprejema. Prav tako nimajo vsi priseljenci v državi sprejema enakih učnih izkušenj, ki so jih pridobili v državi izvora, ter enakih učnih priložnosti v državi sprejema. Tisti z nizkimi dohodki ali brezposelni pogosto nimajo dovolj sredstev, da bi se vključili v izobraževalne programe, zato je pomembno, da so slednji zanje brezplačni.

Tudi motivacija se od priseljenca do priseljenca razlikuje. Analiza izobraževalnih potreb priseljencev v osnovni šoli za odrasle, ki smo jo na ACS naredili leta 2013, je pokazala, da so najbolj motivirani za učenje slovenskega jezika tisti prosilci za mednarodno zaščito, ki so dobili status begunca in imajo možnost, da ostanejo v Sloveniji, manj pa so za učenje jezika države sprejema motivirani tisti prosilci za mednarodno zaščito, ki niso dobili statusa begunca in jim vloge zavračajo ter so zato v situaciji, ko jih lahko kadarkoli deportirajo iz Slovenije (Vrečer, 2013).

⁹ Glej opombo 7.

Raziskava ACS iz leta 2008, v kateri je bilo opravljenih 110 intervjujev s priseljenci iz nekdanjih jugoslovanskih republik, ki so se priselili v Slovenijo, pa je pokazala, da so bili za učenje najmanj motivirani starejši moški. Mnogi med njimi so menili, da je učenje namenjeno zgolj mlajšim ljudem (Vrečer idr., 2008).

Vključitev v izobraževanje odraslih omogoči priseljencem novo učenje, razširitev socialnih mrež ter okrepi njihov glas. Če namreč živijo zgolj na obrobju družbe, njihov glas pogosto ni slišan. Vključitev priseljencev v proces vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj jim nudi spoznavanje lastnih kompetenc in znanj, na ta način se izboljša njihova vidnost in prepoznavnost v družbi, vse to pa krepi njihovo moč.

Pomembno je, da se priseljencem v državi sprejema takoj ob njihovem prihodu ponudi čim več učnih priložnosti, saj tako lažje kljubujejo rasizmu in diskriminaciji, s katerima se srečujejo na mnogih delovnih mestih in v širši družbi. Ker je prilagajanje na družbo sprejema zahteven in dolgotrajen proces, je za priseljence pomembno tudi učenje, ki vodi k osebni rasti.

Integracija priseljencem torej omogoča ustrezne poti za učenje, da pridobijo nove kompetence in znanje. Če teh poti za učenje ni, postanejo priseljenci socialno izključeni. Učenje namreč vedno poteka v družbenem kontekstu, v odnosih z ljudmi in ne kadar so priseljenci izključeni iz različnih področij družbe.

Vključevanje priseljencev v izobraževanje odraslih poveča število stikov priseljencev z večinskim prebivalstvom. Priseljenci imajo tako možnost učenja komunikacijskih veščin, pogosto pa na ta način okrepijo tudi samozavest.

V migracijah se priseljenci tudi izkustveno učijo, saj se soočijo s spremembami, ki privedejo do transformacije vedenja, stališč, praks in vrednot (Jejčič, 2015). Ob življenjskih prelomnicah postane intenzivno učenje še posebej razvidno, ko je transformacija posameznika najaktivnejša (Wildemeersch in Stroobants, 2009, v Jejčič, 2015). Takšen prehod so tudi migracije, tovrstno učenje pa se imenuje tranzicijsko učenje. Bron (2002, Jejčič 2015) ugotavlja, da nekateri priseljenci ob preselitvi v državo sprejema doživijo kulturni šok; večja kot je razlika med kulturama, večji je kulturni šok, zato je potrebno učenje, ki omogoči konstrukcijo ali preoblikovanje identitete.

Wildemeersch in Stroobants (2009, v Jejčič, 2015) navajata štiri temeljne strategije učenja, ki jih lahko priseljenci (ali člani kakšne druge skupine) uporabijo v situacijah prehoda, ko se soočajo z nepredvidljivimi spremembami v osebni in družbeni kontekstu:

- Prilagoditev: Strategija daje prednost družbenim zahtevam pred osebnimi, njeno izhodišče je nespremenljiv značaj struktur priložnosti v okolju, posamezniki želijo pridobiti potrebne kompetence, da bi zadovoljili svoje potrebe in sprejeli družbena pričakovanja.
- Rast: Strategija rasti je usmerjena na posameznika znotraj družbenega konteksta, rast je usmerjena v celosten razvoj posameznika kot odgovornega in svobodnega subjekta. Cilj je, da bi bil posameznik zmožen reševanja problemov v družbi, ki se spreminja.

- **Razlikovanje:** Pri uporabi strategije razlikovanja je posameznik usmerjen v razvoj alternativnega življenjskega sloga, ki se razlikuje od življenjskega sloga drugih ljudi. Posameznik išče izhod iz družbenih zahtev, uvaja svoja pravila in prakso ter se omejitvam okolja ni pripravljeno prilagoditi.
- **Upor:** Pri uporabi strategije upora je posameznik usmerjen v kritični premislek in se trudi vplivati na preoblikovanje zahtev družbe, v kateri živi. Posameznik aktivno posega v okolje, poskuša vpeljati novosti (aktivno državljanstvo itd.).

3.3 Izobraževalni programi za priseljence v Sloveniji

V analizi izobraževalnih potreb priseljencev v Sloveniji, ki smo jo leta 2008 naredili na ACS, smo ugotovili, da v Sloveniji primanjkuje izobraževalnih programov za priseljence (Vrečer idr., 2008). Leta 2014 pa smo ponovno preučevali razširjenost in dobre prakse izobraževalnih programov za priseljence v Sloveniji in ugotovili, da se je na tem področju situacija izboljšala, saj se je število tovrstnih programov povečalo (Vrečer in Očkon, 2014).¹⁰ Značilni so za vse slovenske regije. Večina teh izobraževalnih programov za priseljence nima statusa javnoveljavnega programa, izvajajo jih večinoma ljudske univerze, nekatere programe pa tudi nevladne organizacije (prav tam). Dva izobraževalna programa za priseljence, ki sta v Sloveniji zelo razširjena in se izvajata v različnih slovenskih regijah, imata status javnoveljavnih programov, zato ju malo podrobneje predstavljamo v nadaljevanju:¹¹

Slovenščina kot drugi in tuji jezik

Tuji govorniki začetniki, ki so opismenjeni v latinici, dosežejo osnovno raven, če se udeležijo od 300 do 450 ur organiziranega dela (pouka v tečajni obliki). »Program je namenjen odraslim osebam, ki se učijo slovenščine kot drugega in tujega jezika in je njihov namen preveriti svoje znanje in ga potrditi. Program *Slovenščina kot drugi in tuji jezik* končnemu uporabniku omogoča sporazumevanje v slovenščini na različnih ravneh in za različne sporazumevalne potrebe, jezikovni izpiti po tem programu pa omogočajo njihovim udeležencem pridobiti javno veljavno listino o znanju slovenščine za različne uradne namene (npr. za potrebe nadaljnega izobraževanja, opravljanja poklica itd.). Gre za govorce slovenščine kot neprvega jezika različnih starosti (najmanj 16 let), različnega izvora in z različnimi prvimi jeziki, ki imajo predznanje slovenščine na različnih ravneh (od popolnih začetnikov do izpopolnjevalcev), različno znajo tudi druge (tuje) jezike, so dosegli različne stopnje izobrazbe« (Program Slovenščina kot drugi in tuji jezik, 201

¹⁰ http://arhiv.acs.si/publikacije/Dobre_prakse_izobrazevalnih_programov_za_priseljence.pdf

¹¹ Javnoveljavni program je bil tudi Spoznavanje slovenske zgodovine, kulture in ustavne ureditve v Republiki Sloveniji, a so ga leta 2011 nehali izvajati, saj so vsebine vključene v program Začetna integracija priseljencev.

Začetna integracija priseljencev (ZIP)

Program ZIP v celoti obsega 180 ur organiziranega izobraževanja. Pri tem začetni modul obsega 60 ur, nadaljevalni modul pa 120 ur. Ciljna skupina programa so priseljenci, stari 16 let in več, ki že imajo ali pa so v fazi pridobivanja dovoljenja za stalno ali začasno prebivanje v Sloveniji. V programu je zapisano, da se v začetni modul vključijo udeleženci, ki še nimajo znanja slovenščine, ne glede na svoj prvi jezik. V nadaljevalni modul pa se vključijo udeleženci, ki so že uspešno zaključili začetni modul ZIP, in vsi tisti, ki slovenščino obvladajo na ravni, ki jo predvideva začetni modul. Vse udeležence, ki sploh niso opismenjeni ali niso opismenjeni v latinici, pa se preusmeri v ustrezne programe. Program ZIP je izobraževalni program za učenje slovenščine za priseljence. Splošni cilji programa so razdeljeni na začetni in nadaljevalni modul. Začetni modul programa omogoča pridobivanje znanja za osnovno sporazumevanje v jeziku okolja in pridobivanje osnovnih informacij o zgodovini, kulturi in ustavni ureditvi nove države ob nastanitvi oziroma na začetku bivanja v Sloveniji. Nadaljevalni modul pa omogoča pridobivanje znanja za osnovno sporazumevanje v jeziku okolja in pridobivanje osnovnih informacij o družbi, življenju, zgodovini, kulturi in ustavni ureditvi države sprejema.

4 Ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj odraslih

Tanja Vilič Klenovšek

Koncept in praksa vseživljenjskega učenja sta postala stalnici razvoja družb, temelječih na znanju. Učenje v vseh življenjskih obdobjih, za vsa področja človekovega življenja, je odraz potreb nenehno spreminjajočega se sveta dela in družbe. Razvoj vseživljenjskega učenja in vse večje zahteve po nadaljnjem pridobivanju znanj, spretnosti in kompetenc skozi vse življenje pa zahtevajo tudi večjo vidnost pridobljenih znanj v različnih življenjskih obdobjih, da se ovrednoti, evalvira in prizna znotraj konteksta dela, izobraževanja, družinskega življenja, skupnosti in družbe (Unesco, 2015a). Vidnost pa prinašajo sistemi ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja po različnih poteh pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc.

Razvijajoči se sistemi ugotavljanja in vrednotenja znanj so danes postali pomemben del politik izobraževanja, zaposlovanja in rastočega gospodarstva.

Nekatere države EU so že razvile sisteme vrednotenja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, mnoge so v procesu, da to naredijo. Skupno vsem pa je zavedanje, da je vzporedno formalnemu sistemu neformalno in priložnostno učenje danes pogoj za uspešno učenje in osebni razvoj vsakega evropskega državljana.

Pričakuje se, da bo priznavanje vseh oblik učenja izboljšalo človekovo sposobnost, da bo obvladal sedanje in prihodnje izzive, in bo omogočalo vključitev širšega kroga ljudi v procese učenja ter tako promoviralo vseživljenjsko učenje za vse (prav tam, 2015, str. 7).

Že od 70-ih let 20. stoletja se povečuje razumevanje vseživljenjskega izobraževanja oz. učenja kot tistega, ki vključuje formalno in neformalno izobraževanje (učenje) ter priložnostno učenje s poudarkom postopnega premika od izobraževanja k učenju.¹² Velja tudi, da lahko učenje prehaja iz ene oblike v drugo, da so meje med eno in drugo obliko včasih zabrisane. V sodobnih družbah pa se posebno pozornost namenja mehanizmom za priznavanje znanj, spretnosti in kompetenc, pridobljenih po neformalno in priložnostno pridobljenih poteh učenja. Poudarja se pomen integracije formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih učnih izidov s ciljem, da se upošteva vse znanje, spretnosti in kompetence, pa naj so bile pridobljene pri delu, v družini ali prostem času.

Sodobne raziskave in študije kažejo, da postaja ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje znanj pomembna komponenta nacionalnih politik vseživljenjskega učenja in zagotavlja močnejše povezave med sektorjem izobraževanja odraslih ter sektorjem formalnega izobraževanja in sistema usposabljanja (prav tam, 2015, str. 16). UVPZ omogoča sinergije med različnimi oblikami učenja in zagotavlja učečemu se fleksibilne

¹² Že v predhodnih poglavjih in posebej tudi v prilogi o terminologiji tega gradiva smo opredelili, kaj je formalno in neformalno izobraževanje ter priložnostno učenje.

poti napredovanja. Še več, razvoj in priznavanje znanj, spretnosti in kompetenc učečega se in potencialno učečega se so ključni za razvoj posameznika ter za konkurenčnost, zaposljivost in socialno vključenost. Zato UVPZ ni pomemben le za politiko razvoja izobraževanja in usposabljanja, temveč tudi za politiko zmanjševanja in preprečevanja revščine, ustvarjanja zaposlitev, zagotavljanja zaposljivosti in socialne vključenosti. Na podlagi analize vloge sistemov in izkušenj v različnih državah sveta Unesco v svojem poročilu v letu 2015 povzame, da le-ta prispeva k (prav tam, 2015, str. 16):

- **razvijanju progresivnih poti napredovanja v sistemu izobraževanja in usposabljanja:** npr. za razvijanje različnih poti učenja in priznavanja učnih izidov, za večjo fleksibilnost v izobraževanju in usposabljanju, za povečanje samozavesti učečega se, za dvig motivacije, za pridobivanje učnih izidov po delih, ki lahko vodijo do spričevala, certifikata idr.;
- **k razvoju človeških virov in krepitvi zaposljivosti:** npr. za starejše delavce je možnost UVPZ pomembna, ker imajo dolgoletne delovne izkušnje, nimajo pa formalnih kvalifikacij, in z UVPZ lahko napredujejo ali dobijo novo zaposlitev idr.;
- **k socialni vključenosti:** za zmanjševanje revščine in opolnomočenje marginaliziranih skupin v družbi ter za preprečevanje izključenosti.

V Unescovih strokovnih gradivih, objavljenih v zadnjih letih (2013, 2015, 2015a),¹³ je poudarjen pomen UVPZ tudi z vidika krepitve partnerstva med različnimi akterji gospodarskega in družbenega razvoja, pridobivanja izobrazbe in kvalifikacije po delih, hitrejšega prilagajanja potrebam spreminjajočega se trga dela, pomena pridobivanja znanja, spretnosti in kompetenc na delovnem mestu (delovno mesto kot učno mesto), krepitve konceptov prehajanja iz sistemov izključevanja k sistemom dostopa in vključevanja, še posebej ranljivih skupin odraslih idr.

Izkušnje iz slovenske prakse tudi kažejo, da lahko posamezniki, ki se odločijo za ugotavljanje in priznavanje predhodno pridobljenega znanja, spretnosti in kompetenc, pridobijo še druge koristi, ki so povezane z **izboljšano samopodobo in samozaupanjem odraslega v svoje zmožnosti** (Vilič Klenovšek, Pavlič, ur., 2013).

Tudi primeri dobrih praks drugih držav kažejo, da se z ugotavljanjem in priznavanjem že pridobljenih znanj in ovrednotenjem spodbuja nadaljnji razvoj posameznika tako v delovnem življenju kot tudi v osebni in družbeni delovanju. V postopku lahko posameznik v sodelovanju s strokovnim delavcem, ki vodi ta postopek, premisli o tem, kje je, kaj želi, kako bo to dosegel (z znanjem, spretnostmi in kompetencami), kako in na katerih področjih naj še razvija svoje znanje, spretnosti in kompetence tako z vidika razvoja svoje delovni poti (kariere) kot z vidika osebnega razvoja (Cedefop, 2014; Unesco, 2015).

¹³ Unescov inštitut za vseživljenjsko učenje, s sedežem v Hamburgu v Nemčiji zadnjih deset let sistematično spremlja, raziskuje in analizira potrebe in razvoj UVPZ ter svoje ugotovitve objavlja v strokovnih priročnikih, ki predstavljajo izkušnje in razvojne usmeritve držav vsega sveta. Najvidnejša strokovna gradiva so dostopna na spletni strani UIL – Unesco Institute for Lifelong Learning: <http://www.uil.unesco.org/lifelong-learning/recognition-validation-and-accreditation>. V gradivih posebej predstavljajo tudi pomen UVPZ z vidika vključevanja priseljencev v državah vsega sveta.

4.1 Nameni ugotavljanja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj

V Strokovnih podlagah za sistemsko urejanje vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj v izobraževanju odraslih, ki so bile pripravljene leta 2011 v okviru projekta ESS – Ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja 2009–2011,¹⁴ je zapisano, da sta se na podlagi dozdajšnjih zakonskih opredelitev vrednotenja in priznavanja že pridobljenih znanj ter vpeljave tega v slovensko prakso uveljavili predvsem dve poti oziroma dva temeljna namena priznavanja neformalno pridobljenega znanja, ki pa se jima že dodaja tudi tretji (prav tam, 2011, str. 36):

- za nadaljnjo udeležbo v formalnem izobraževanju: za nadaljevanje prekinjenega izobraževanja, za spremembo smeri izobraževanja, za nadaljevanje izobraževanja na višji stopnji od že dosežene izobrazbe idr.,
- za pridobivanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij – NPK,
- za evidentiranje in opis znanj ter izkušenj posameznika (kompetenc) s ciljem zagotavljati večjo prožnost na trgu dela (za lažjo vnovično zaposlitev, za spremembo dela, za razvoj in spremembo kariere), za osebno rast (dvig samozavesti, dvig motivacije za izobraževanje in delo, boljša kakovost življenja idr.) in za razvijanje temeljnih zmožnosti.

V letu 2015 lahko zapišemo, da so različne razvojne politike (izobraževanje, trg dela, gospodarstvo idr.) in stroke enotnega mnenja, da je treba v sistemu, ki se postavlja na nacionalni ravni, razvijati in omogočiti vse tri možnosti vrednotenja in priznavanja pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc posameznikov. Pri tretjem namenu gre predvsem za možnost, da posamezniki, ki nimajo določene formalne šolske izobrazbe, imajo pa posamezne kompetence in delovne izkušnje, v opredeljenem postopku ugotovijo svoje kompetence, jih dokumentirajo in ovrednotijo. Z ustvarjanjem sistemskih možnosti za tako vrsto vrednotenja znanj, spretnosti in kompetenc bi se lahko strokovno ustrezneje odzvali tudi na potrebe ciljnih skupin s slabo razvitimi temeljnimi zmožnostmi, da se jim le-te ovrednoti in pomaga nadalje razvijati (prav tam, 2011, str. 37).

V strokovnih razpravah se pogosto postavlja vprašanje, ali je vrednotenje sploh smiselno, kadar ni povezano z izobraževalnim sistemom ali s pridobivanjem NPK. Postavljanje sistema vrednotenja/priznavanja zunaj dveh že definiranih namenov lahko upraviči svoj obstoj samo, če se v njem

¹⁴ Projekt je vodil ACS, Strokovne podlage pa so nastale v sodelovanju nacionalnih nosilcev politik razvoja tega področja (MIZŠ, MDDSZ) ter strokovnih sodelavcev iz nacionalnih javnih zavodov (CPI, ZRSŠ, ZRSZ, RIC) in iz prakse ter tudi Obrtno-podjetniške zbornice Slovenije. Dostopne so na spletni povezavi http://arhiv.acs.si/porocila/Strokovne_podlage_za_sistemsko_urejanje_vrednotenja.pd.

ustvari dovolj zaupanja in če dobi svojo konkretno vrednost na trgu dela pa tudi v osebnem življenju posameznika zunaj dela.

Temeljna vloga vrednotenja naj bi bila namreč v tem, **da realne, a formalno nevidne kompetence in znanje spremeni v vidne in da so dosežki posameznika socialno sprejeti**. Izidi vrednotenja morajo imeti za posameznika uporabno, menjalno in notranjo vrednost (Andersson, 2004, v Muršak, 2006, str. 21).

Notranja vrednost se kaže predvsem v tem, da posameznik sam pri sebi ozavešči svoje dejanske kompetence in znanja ter si s tem pridobi večje samozaupanje. Na socialni ravni je to mogoče doseči le tako, da posameznik dobi ustrezno dokumentacijo, ustrezna potrdila in spričevala. To pa je še toliko pomembnejše pri iskanju zaposlitve ali priznavanju za nadaljnjo udeležbo v izobraževanju. Pri tem ne smemo pozabiti, kakor je zapisano tudi v Evropskih smernicah za vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja iz leta 2009,¹⁵ da je najpomembnejše načelo pri vrednotenju neformalno in priložnostno pridobljenih znanj umestitev posameznika v središče samega procesa. Poudarjeno je, da naj se proces vrednotenja izpeljuje tako, da ohranja prostovoljno odločanje posameznika za ta proces, izidi vrednotenja pa ostajajo v posameznikovi lasti.

Ta širši namen, za evidentiranje in opis znanj, spretnosti in kompetenc posameznika s ciljem zagotavljati večjo prožnost na trgu dela, za osebno rast in za razvijanje temeljnih zmožnosti, je pomemben **tudi za skupino odraslih**, ki se iz takšnih ali drugačnih razlogov znajdejo v položaju **priseljencev**. UVPZ predhodnega izobraževanja in/ali delovnih izkušenj lahko pospeši vključenost in integracijo v družbo, pomaga preprečevati rasizem in diskriminacijo, o čemer pišemo tudi v nadaljevanju tega gradiva.

Za uresničevanje te pravice katerikoli skupini odraslih pa je treba na nacionalni ravni zagotoviti razvoj transparentnih in kakovostno vodenih postopkov vrednotenja, razvoj instrumentov ter podporo za oblikovanje kakovostnih metodologij in standardov za vrednotenje, kar na kratko opisujemo v nadaljevanju.

4.2 Potek procesa ugotavljanja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj

Ne glede na to, katera ciljna skupina odraslih se vključi v proces ugotavljanja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, mora izvajalec z vidika zagotavljanja kakovosti in transparentnosti procesa ter rezultatov procesa zagotoviti:

¹⁵ CEDEFOP (2009). European guidelines for validating non-formal and informal learning.

- preglednost faz oziroma korakov v poteku procesa, ki mora potekati v skladu s priporočljivo metodologijo vodenja in dokumentiranja celotnega procesa,
- uporabo kakovostnih instrumentov, orodij in metod za beleženje ter ocenjevanje znanj, spretnosti in kompetenc,
- informiranje in svetovanje skozi celoten proces,
- ustrezno usposobljenost vseh vključenih strokovnih delavcev v načrtovanje, izvajanje in spremljanje procesa ter
- partnersko sodelovanje z vsemi deležniki, ki so posredno vključeni v proces.

Vsi dozrajšnji strokovni in strateški dokumenti ter izkušnje iz prakse potrjujejo, da je najpomembnejši dejavnik kakovosti procesa ter izidov ugotavljanja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, potek procesa, oziroma kako organiziramo in izpeljujemo postopke ugotavljanja ter priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc odraslih. V različnih že uveljavljenih sistemih posameznih evropskih držav (Francija, Nizozemska, Norveška idr.) se postopek deli na različne faze, v nekaterih so te bolj razčlenjene, v drugih manj.

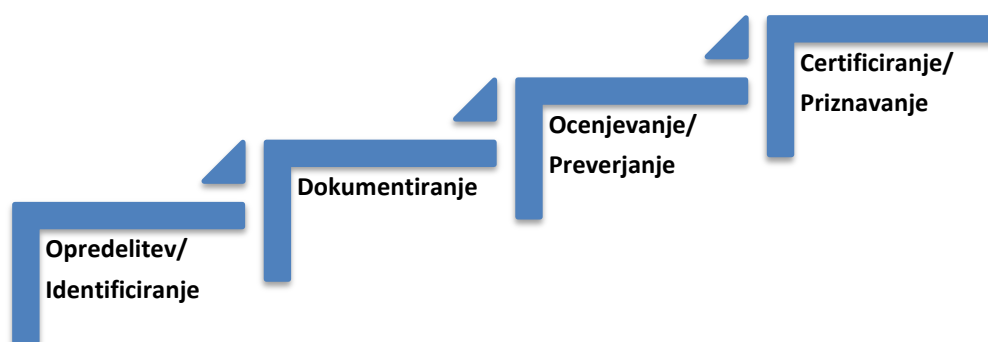
V evropskem dokumentu, ki ga je sprejela Evropska komisija konec decembra 2012, z naslovom Priporočila sveta o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja je zapisano, da naj ureditev potrjevanja neformalnega in priložnostnega učenja zajema naslednje komponente (2012, str. 3):¹⁶

1. **opredelitev** učnih izidov (»identification«),
2. **dokumentiranje** učnih izidov (»documentation«),
3. **oceno** učnih dosežkov (»assessment«),
4. **certifikacijo (priznavanje)** ocene učnih dosežkov (»certification«).

Poudarjeno je tudi, da naj se vsakemu posamezniku omogoči, da v skladu s svojimi potrebami izkoristi katerokoli od njih, ločeno ali v kombinaciji (prav tam, 2012). Sam potek vrednotenja mora podpirati možnost, da se vsak sam odloči za udeležbo v vrednotenju, pri čemer naj bo zagotovljena njegova dejavna vloga v vseh fazah procesa. S tem prispevamo k prevzemanju odgovornosti posameznika za proces in izide, pa tudi njihovo uporabo v namene, ki jih je posameznik opredelil in si jih želi. V spodnji sliki podajamo tudi grafičen prikaz posameznih faz.

¹⁶ Tudi v Unescovem gradivu Recogniton, Validation and Accreditation of Non-formal and Informal Learning so opredeljene iste ključne faze v procesu ugotavljanja in vrednotenja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja, spretnosti in kompetenc (zaradi avtentičnosti navajamo kar v angleškem jeziku): »1 – identification of learning outcomes, 2 – learner's production of evidence of learning outcomes, 3 – assessment of learning outcomes, 4 – certification of learning outcomes.« (Unesco, 2015a)

Slika: Faze ugotavljanja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj.

V vseh fazah ugotavljanja in priznavanja je pomembno, da ima posameznik zagotovljeno **informiranje in svetovanje**. Informiranje lahko opredelimo kot dejavnost, v kateri daje strokovni delavec kandidatu v procesu vse poglobljene informacije, ki podpirajo in usmerjajo izpeljavo posamezne faze procesa ugotavljanja in priznavanja ter proces kot celoto (o načinu poteka procesa, o vlogi kandidata, o stroških, o metodah, o rezultatih idr.). Informiranje lahko poteka tudi v nasprotni smeri, od kandidata k strokovnemu delavcu, saj ta seznanja z informacijami tudi strokovnega delavca, kaj je že naredil in kaj še načrtuje. Skratka, z medsebojnim informiranjem lahko oba, kandidat in strokovni delavec, pomembno prispevata h kakovostno, učinkovito in racionalno izpeljanemu procesu ugotavljanja in priznavanja.

Informiranje je tudi del promocije teh možnosti za različne skupine odraslih in lahko poteka različno, po tiskanih medijih, spletnih objavah, video predstavitev, tiskanem promocijskem gradivu, prispevkih za strokovne dogodke na to temo idr. Cilj uporabe različnih medijev in načinov podajanja informacij je dosegati različne ciljne skupine, ki jih želimo pritegniti k sodelovanju pri ugotavljanju in priznavanju neformalno in priložnostno pridobljenega znanja. Z informiranjem in promocijo prispevamo tudi k večji dostopnosti teh procesov za vse.

Svetovanje pa obsega bolj poglobljeno vodenje kandidata skozi vse faze ugotavljanja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj. Poleg obvladanja temeljnih komunikacijskih spretnosti za vodenje svetovalnega procesa, v katerem strokovni delavec (svetovalec) pomaga kandidatu, da evidentira in ovrednoti svoja znanja, spretnosti in kompetence, pridobljene po različnih poteh, je v teh postopkih pomembno, da strokovni delavec ves čas poteka procesa motivira in spodbuja posameznika, da je dejaven v tem procesu. Ključni vidik kakovosti vodenja svetovalne komunikacije v tem procesu je delovanje v skladu z etičnimi načeli, kot so: prostovoljna udeležba kandidata, zagotavljanje zaupnosti in varovanja vseh osebnih podatkov (zasebnost posameznika moramo spoštovati), zagotavljanje enakega dostopa in pravičnega ravnanja za vse kandidate, preglednost vseh faz postopka (zato je pomembno, da so posamezne dejavnosti v procesu ustrezno dokumentirane in spremljane), zagotavljanje objektivnosti in zanesljivosti izidov vrednotenja, profesionalno delovanje in ustrezna usposobljenost vseh strokovnih delavcev, udeleženi v procesu (glej tudi: Cedefop, 2009).

Ker veliko že razvitih pristopov temelji na uporabi metode samorefleksije (in avtobiografije), je pomembno, da svetovalec zna spodbujati posameznika k samorefleksiji o že pridobljenem znanju, spretnostih in kompetencah. Gre za premislek od širšega pogleda (vse moje življenje in delo) k ožjemu (določen izsek v življenju in delu) in kako lahko že doseženo tudi dokumentiram, izkažem, naredim vidno.

Informiranje in svetovanje je še posebej pomemben del procesa, ko so v proces vključeni priseljenci. Ti ob prihodu v državo sprejema pogosto nimajo pri sebi ustreznih dokazil o svojih znanjih, spretnostih in kompetencah, zato morata kandidat in svetovalec v procesu »vrednotenja« iskati različne pristope in orodja za dokumentiranje in presojanje že pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc, kar zahteva dobro medsebojno informiranje ter svetovalno podporo skozi celoten proces.

Zato je pomembno, da ima svetovalec oziroma strokovni delavec, ki vodi ta proces, potrebno znanje o značilnostih in potrebah odraslih priseljencev, kateri podporni sistemi za proces formalnega priznavanja že obstajajo tako v državi sprejema kot v državi, iz katere je prišel (npr. ENIC-NARIC sistem), kaj so zahteve za priseljence v državi sprejema idr.

Znotraj celovitega procesa ugotavljanja in vrednotenja lahko nekatere dejavnosti **potekajo v skupinski obliki ali v individualni**. Praviloma pa je ugotavljanje in priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenih znanj zelo individualiziran proces, ki izhaja iz konkretnih potreb, ciljev in značilnosti posameznega kandidata, zato pogosteje poteka v individualni obliki.

Skupinska oblika je praviloma primernejša na začetku ugotavljanja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, ko lahko več kandidatov hkrati informiramo o možnostih, ki jih daje proces, kaj so lahko koristi za posameznika, kako bo potekal proces, kakšna je vloga kandidata v postopku ipd. Skupinska oblika je ustrežnejša, kadar so si kandidati podobni po značilnostih in namenih vrednotenja, po času, ko želijo vstopiti v proces, in motivaciji. Skupinska oblika je pri »homogeni« skupini glede interesa in časa kandidatov, ki so udeleženi v procesu, lahko tudi dopolnitev individualnemu delu s kandidatom med samim procesom, če želimo skupaj nagovoriti kandidate k določenim dejavnostim, ki bodo sledile, ali če presodimo, da je za kandidate smiselno, da se povežejo in izmenjujejo izkušnje, ker se njihova znanja, spretnosti in kompetence vrednotijo v podobnih položajih (npr. zaposleni iz istega podjetja).

Od značilnosti kandidatov ter namenov ugotavljanja in priznavanja je odvisno tudi **trajanje procesa in potrebno angažiranje strokovnega delavca**. Za ugotavljanje in priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenih znanj odraslih velja, da takšen proces praviloma traja več zaporednih srečanj. Nekateri odrasli bodo pri prepoznavanju svojih dotedanjih učnih dosežkov potrebovali več pomoči, podpore in spodbud strokovnega delavca, drugi manj. Prav tako bodo nekateri več, drugi pa manj pomoči potrebovali pri uporabi različnega orodja in pripomočkov za vrednotenje znanj, spretnosti in kompetenc. Ključno je, da se za posamezno fazo postopka uporabljajo strokovno ustrezno pripravljene pripomočki in dokumenti ter da so strokovni delavci ustrezno usposobljeni za njihovo uporabo.

Koliko bo srečanj in kako dolgo bo trajalo posamezno srečanje s kandidatom, je odvisno od več dejavnikov: od namena vrednotenja, značilnosti kandidatov, njihove motivacije, dejavnega sodelovanja, od vrste ter števila orodij in pripomočkov, ki jih uporabimo, do sodelovanja zunanjih partnerjev ipd.

Pomembno je, da je celoten proces tudi ustrezno **dokumentiran in spremljan**, da so zagotovljeni kontinuiteta in celostna obravnava kandidata ter transparentnost procesa.

Kot eno temeljnih orodij za dokumentiranje in ovrednotenje znanj, spretnosti in kompetenc **se pogosto uporablja portfolijo ali zbirna mapa dosežkov**. Portfolijo se lahko pripravi v papirni obliki ali v elektronski obliki, lahko ga pripravi vsak sam ali pa s pomočjo svetovalca, strokovnega delavca. Pomemben element priprave portfolija je poleg dokumentiranja že doseženega tudi refleksija posameznika o tem, katera znanja, spretnosti in kompetence ima, kaj pa želi še pridobiti, razviti. Portfolijo je orodje ali metoda, ki jo priporočamo tudi za uporabo v procesu ugotavljanja in vrednotenja znanj, spretnosti in kompetenc priseljencev.

5 Učinki procesa vrednotenja znanj priseljencev v luči teorij prepoznanja in oškodovane identitete

Natalija Vrečer

5.1 Vrednotenje znanj priseljencev v luči teorij prepoznanja Charlesa Taylorja

»Dejstvo, da ljudem moramo nuditi ustrezno prepoznanje, ni potrebno zgolj zaradi tega, da smo spoštljivi do njih. Prepoznanje predstavlja temeljno človekovo potrebo«
(Charles Taylor, 1992, str. 26).

Namen pričujočega poglavja je pokazati pomen procesa ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj za priseljence in pripadnike ranljivih skupin in s tem tudi za družbo. V ta namen bomo učinke procesa vrednotenja interpretirali zlasti v okviru teorije prepoznanja filozofa Charlesa Taylorja (1992), proces vrednotenja bomo za primer ranljivih skupin interpretirali tudi v okviru teorije o oškodovani identiteti sociologa Ervinga Goffmana (2008, (1963)).

Kot smo zapisale že v uvodu, v procesu UVPZ skrito znanje ljudi postane vidnejše, saj je cilj navedenega procesa ugotoviti, vrednotiti in prepoznati kompetence, spretnosti in znanja udeleženca. Na ta način se tudi svetovanec v procesu UVPZ začne bolj zavedati svojih kompetenc in tako postane »lastnik svojih kompetenc in znanj«.

Prepoznanje kompetenc je torej ključno za posameznika.

Kot meni Charles Taylor (1992), je potreba po prepoznanju lastna vsem ljudem, pogosto je sila, ki je vodila k nastanku gibanj, v katerih so bili udeleženi pripadniki prezrtih skupin, npr. ženske (nastanek feminizma), priseljenci in drugi pripadniki etničnih skupin (nastanek multikulturalizma). Teorija prepoznanja po Taylorju (1992) povezuje potrebo po prepoznanju z oblikovanjem identitete. Vsak posameznik namreč čuti potrebo po tem, da bi vedel, kdo je in kakšne so njegove lastnosti. Trdi, da »na identiteto delno vpliva dejstvo, če smo prepoznani ali odsotnost tega prepoznanja, odsotnost prepoznanja pogosto nastane zato, ker nas drugi ne prepoznajo na ustrezen način. Na ta način se lahko osebi ali skupini ljudi povzroči škoda, njihovo podobo se lahko izkrivi, če ljudje ali družba v njihovi okolici njim zrcalijo omejeno, ponižujočo ali zaničujočo podobo o njih samih.

»Odsotnost prepoznanja ali izkrivljeno prepoznanje lahko povzroči ljudem škodo, je lahko oblika zatiranja, pravzaprav lahko utesni človeka v napačen in izkrivljen, omejen način eksistence« (Taylor, 1992, str. 25).

Po navedenem avtorju namreč identiteta človeka ne nastane izolirano, temveč v dialogu z drugimi, tudi zato potrebujemo njihovo prepoznanje (Taylor, 1992). Vendar pa to prepoznanje ni dano samo po sebi, temveč si ga mora človek pridobiti z izmenjavo. V procesu vrednotenja svetovanec in svetovalec sodelujeta v procesu izmenjave in skupaj omogočita svetovancu, da ugotovi svoja skrita znanja in kompetence. Svetovalec je tako nujen člen v procesu izmenjave, ki omogoči, da svetovanec prepozna svoja skrita znanja in talente.

Taylor (1992) meni, da je ustrezno prepoznanje pomembno, da človek v sebi lahko začuti svojo avtentičnost. Pri tem navaja po Lionelu Trilligu (1969, v Taylor, 1992), da gre pri idealu avtentičnosti za individualizirano identiteto, za tisto, ki je značilna zame in ki jo odkrijemo v sebi; ideal avtentičnosti je, da ravnamo v skladu s sabo in nam lastnim specifičnim načinom naše biti (Trillig, 1969, v Taylor, 1992). Isti avtor navaja tudi Herderja, ki meni, da vsak postane človek na edinstven način: »Obstaja meni lasten način, da živim svojo človeškost. Poklican sem, da jo živim na sebi lasten način, ne tako, da posnemam življenja drugih ljudi. Vendar pa to dejstvo poudari to, da sem zvest samemu sebi. Če nisem, potem zgrešim smisel svojega življenja, zgrešim, kaj pomeni zame dejstvo, da sem človek« (Herder 1877–1913, v Taylor 1992, str. 30)

Tudi v procesu vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj svetovalci pomagajo svetovancu, da z odkrivanjem svojih skritih znanj, kompetenc in spretnosti, odkriva svoje pravo sebstvo in s tem svojo avtentičnost.

Na ta način pa posameznik ne realizira zgolj svojega potenciala, temveč tudi družbi doprinese svoj edinstven prispevek, ki je značilen samo zanj. Le on ima to točno določeno množico določenih lastnosti, znanj, kompetenc in spretnosti, saj se te namreč od posameznika do posameznika razlikujejo. Če se spet navežemo na Herderja, moramo poslušati svoj notranji glas, da dosežemo izvirnost samih sebe, gre za t. i. načelo izvirnosti, saj ima vsak posameznik nekaj izvirnega povedati. Človek lahko svojo lastno izvirnost artikulira in odkrije, s tem ko jo artikulira, pa opredeljuje samega sebe (Herder, 1877–1913, v Taylor, 1992).

Herderjeva spoznanja lahko apliciramo na proces vrednotenja: namreč s tem, ko posameznik svoje znanje, kompetence in spretnosti artikulira v procesu vrednotenja, opredeli samega sebe in pomemben del svoje identitete, na ta način se potem svetovanec lažje samouresniči.¹⁷

Kot smo že ugotovile, v procesu vrednotenja potencial posameznika postane viden svetovancu samemu. Na ta način posameznik okrepi svoje zavedanje teh lastnosti, kompetenc, znanj in spretnosti, s tem pa okrepi tudi zavedanje samega sebe in svojo samozavest.¹⁸ V mednarodnem projektu Bell o učinkih

¹⁷ Taylor (1992) pa opozarja tudi, da ko Herder tovrstne ideje aplicira tudi na ljudstvo, se potem odražajo v nacionalizmu.

¹⁸ Projekt Bell – Wider Benefits of Lifelong Learning št. 519319-LPP-1-2011-1-DE-KA1-KA1SCR – je financirala Evropska komisija, sredstva za Slovenijo je prispevalo tudi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS. Projekt je potekal od novembra 2011 do januarja 2014. Koordinator projekta je bil German Institute for Adult Education – Leibniz Centre for

neformalnega izobraževanja smo ugotovili, da tudi neformalno izobraževanje krepi samozavest udeležencev. V projektu je sodeloval tudi ACS in s pomočjo kvantitativnih in kvalitativnih metod smo skupaj s partnerji zbrali podatke o učinkih neformalnega izobraževanja v desetih državah. V Sloveniji smo v osmih intervjujih z udeleženci neformalnega izobraževanja v različnih slovenskih regijah ugotovili, da so bili med najpogosteje omenjenimi pozitivnimi učinki neformalnega izobraževanja poleg samozavesti še razširjene socialne mreže, občutek življenjskega smisla, različne državljske kompetence, spremembe v izobraževalni izkušnji (veselje do učenja), različne kompetence (splošno in novo znanje) ter duševno zdravje. Podobni rezultati kvalitativne raziskave so bili značilni tudi za druge države, ki so sodelovale v raziskavi, prav tako je navedene rezultate potrdila kvantitativna raziskava – rezultati ankete s približno 1000 udeleženci v vsaki od desetih držav (Vrečer, 2014).

Če se vrnemo k Taylorjevi (1992) misli, da identiteta nastaja na dialoški način, in če upoštevamo dejstvo, da so v državi sprejema priseljenci vedno v dialogu z večinskim prebivalstvom, je ustrezno Taylorjevo opozorilo, da se lahko izvirne identitete posameznikov ali skupin izgubijo, če se »asimilirajo v dominantno ali večinsko identiteto« (Taylor, 1992, str. 38). Prav ta asimilacija predstavlja nevarnost izgube avtentičnosti.

Tudi s Taylorjevo (1992) teorijo prepoznanja lahko potrdimo že več desetletij znano trditev, da je asimilacija škodljiva tako za priseljence kot za večinsko prebivalstvo, saj če država udejanja asimilacijske strategije, se velik del potenciala priseljencev izgubi, ker ne morejo prakticirati kulture države izvora v javni sferi, s tem pa ne morejo v polnosti izražati svoje kulturne in osebne identitete.

Situacija je drugačna pri multikulturnih strategijah. Taylorjev odnos (1992) do multikulturalizma je poln nasprotij in na tem mestu ni prostora za razpravo o njem. Vendar pa na osnovi Taylorjevih prej navedenih dognanj lahko potrdimo že znano tezo, da šele integracijske oz. multikulturacijske strategije omogočajo, da se potencial priseljencev v celoti realizira. Navedene strategije namreč dopuščajo, da priseljenci izražajo kulturo države izvora v javni sferi, s čimer lahko uresničujejo svojo kulturno identiteto, v večji meri pa tudi svojo identiteto, ki jo oblikujejo kot posamezniki, saj je slednja povezana s kulturno identiteto. K. Anthony Appiah (1992a), ki komentira Taylorjev članek (1992a) in njegovo politiko prepoznanja, se strinja z njegovo tezo, da imajo glede na etiko avtentičnosti ljudje pravico do javnega priznanja, da so to, kar so. Tudi proces vrednotenja omogoči svetovancu javno priznanje njegovih znanj, kompetenc in spretnosti. S certifikatom, ki ga ob zaključku procesa vrednotenja prejme svetovanec, mu družba namreč javno prepozna specifična znanja, kompetence in spretnosti, ki so lastna samo njemu.

Po Taylorjevem mnenju je družba, ki ne priznava raznolikosti nečloveška, zato »ker zatira identitete«, s tem pa je tudi diskriminatorna (Taylor 1992, str. 43). V zadnjih letih se poudarja pomen t. i. sestavljenih identitet, ko človek pripada več kulturam hkrati. Identitete lahko namreč opredelimo tudi kot »sestavljene,

Lifelong learning (DIE), poleg DIE in ACS so v projektu sodelovali tudi partnerji iz Finske, Republike Češke, Švice, Velike Britanije, Španije, Romunije, Srbije in Italije. Spletna stran projekta Bell: <http://www.bell-project.eu/cms/>.

mnogoplastne in večdelne, ki jih posameznik izgrajuje v spreminjajočih se okoliščinah« (več v Milharčič Hladnik, 2011, str.13).

Tudi Appiah (1994) govori o sestavljeni identiteti na primeru afroameriške identitete in poudarja, da je ne oblikujejo samo Afroameričani, temveč tudi ameriška družba in njene institucije. Ko Appiah (1994) povzema Taylorja (1994), navaja, da identiteta posameznika vsebuje osebno identiteto in kolektivne identitete. Prav tako poudarja, da na oblikovanje identitete posameznika torej vplivajo tudi drugi člani družbe, in s tem potrjuje Taylorjevo tezo (1994, (1992)) o dialoški značilnosti identitete.

5.2 Vrednotenje znanj priseljencev v luči teorije o oškodovani identiteti Erwinga Goffmana

O tem, da so za oblikovanje identitete posameznika soodgovorni drugi ljudje, govori tudi Goffman (2008, (1963)). V knjigi o stigmatizaciji se osredotoča na oškodovano identiteto, ki je lahko značilna za pripadnike ranljivih skupin.

Zaradi specifičnosti njihovega družbenega položaja in situacije, v kateri so pogosto prikrajšani, nekateri predstavniki ranljivih skupin razvijejo t. i. oškodovano (stigmatizirano) identiteto (Goffman, (2008, (1963))).

Zaradi stigme, ki jim jo pogosto pripisujejo ljudje v njihovem okolju zaradi njihovega socialnega položaja ali kakršnekoli druge prikrajšanosti, Goffman (2008, (1963)) navaja tudi pripadnost etnični skupini, se nekateri pripadniki ranljivih skupin lahko počutijo manjvredne in razvijejo t. i. oškodovano identiteto. Občutke manjvrednosti, ki jih lahko ponotranjijo ljudje, zlasti če jim jih vsiljujejo drugi, omenja že Taylor (1992).

Prav vključitev v proces vrednotenja pa lahko pripadnikom ranljivih skupin omogoči nove priložnosti za učenje in udeleževanje njihove nadaljnje poklicne poti pa tudi osebnega samouresničevanja, zato nas ne sme začuditi dejstvo, da so se portugalski centri za vrednotenje in priznavanje znanj imenovali »centri novih priložnosti.«¹⁹

Če apliciramo Goffmanovo teorijo o oškodovani identiteti (2008, (1963)) na učinke procesa vrednotenja in širše izobraževanje odraslih, lahko ugotovimo, da je za tovrstno identiteto značilno, da se ljudje s stigmato pogosto ne zavedajo vseh svojih kompetenc, znanj in spretnosti, saj imajo občutke manjvrednosti. Ker jim ljudje v okolici te občutke pogosto vsiljujejo, jih nekateri ponotranjijo in tako niso več »lastniki

¹⁹ Na Portugalskem je bilo do leta 2011 približno 450 centrov novih priložnosti, ki so opravljali naloge vrednotenja neformalnega in priložnostno pridobljenega znanja. Njihov cilj je bil dvig usposobljenosti populacije Portugalcev, eden od ciljev pa, da večina prebivalcev te države pridobi srednješolsko izobrazbo. Navedeni vladni program je bil financiran iz Evropskega socialnega sklada (75 odstotkov) in državnih sredstev (25 odstotkov). Zaradi zmanjšanja sredstev ESS se je v zadnjih letih število centrov zmanjšalo na 214, s tem pa je ogrožen tudi glavni cilj programa: pridobljena srednješolska izobrazba za vse državljane.

svojih znanj in kompetenc«, temveč se jih pogosto več ne zavedajo. Nekateri se jih ne zavedajo že od rojstva, saj so bili na določen način prikrajšani že takoj po rojstvu.

Tudi priseljenci se v državah sprejema pogosto znajdejo v situaciji, ko lahko začnejo razvijati oškodovano identiteto, saj lahko nekateri prebivalci večinske kulture nanje gledajo zviška, jih obravnavajo stereotipno in s predsodki. Pogosto pa se predsodki stopnjujejo v diskriminacijo, ki jim onemogoča dostop do virov, npr. dostop do izobraževanja, do vključevanja v ekonomsko sfero, do pravic iz zdravstvenega zavarovanja itd. (več Ule, 2004). Raziskava ACS iz leta 2008 je pokazala, da se jih je med 110 intervjuvanimi priseljenci približno 40 odstotkov v Sloveniji že kdaj počutilo diskriminirane na delovnem mestu zaradi svoje etnične pripadnosti (več Vrečer idr., 2008).

Ljudje z oškodovano identiteto lahko v procesu vrednotenja skupaj s svetovalcem ugotovijo svoje znanje, kompetence in spretnosti ter s tem, ko se to znanje in kompetence v procesu vrednotenja ovrednotijo in prepoznajo, postanejo (spet) »lastniki svojih kompetenc in znanj«. Na ta način jim lahko proces vrednotenja njihovih neformalno in priložnostno pridobljenih znanj pomaga celiti in zaceliti oškodovano (stigmatizirano) identiteto.

Rezultati procesa vrednotenja lahko imajo za pripadnike ranljivih skupin pomembno vlogo pri iskanju zaposlitve, saj v navedenem procesu postanejo njihove kompetence, znanje in spretnosti bolj vidni delodajalcem in imajo tako večjo možnost zaposlitve, z vključitvijo v ekonomsko sfero pa lahko priseljenci in pripadniki drugih ranljivih skupin v največji meri izboljšajo svoj življenjski položaj. Če svetovancem v procesu vrednotenja uspe okrepiti samozavest, ker so njihovo znanje, kompetence in spretnosti postali bolj vidni, potem lahko izboljšajo svojo življenjsko situacijo in se lažje uprejo predsodkom ter procesom diskriminacije, s katerimi so se prisiljeni soočati v družbi sprejema. Če zacelijo svojo oškodovano identiteto, se pripadniki ranljivih skupin lahko bolj posvetijo identitetnim projektom, ki so njihov življenjski cilj, in jih pri tem ne ovirajo občutki manjvrednosti. Zavedati pa se moramo, da priseljenci niso homogena skupina, temveč se med seboj razlikujejo, kot smo že omenile, tako da na srečo vsi priseljenci ne razvijejo občutkov manjvrednosti, tudi ko jih večinsko prebivalstvo stereotipno obravnava, ali zaradi njihove pozitivne samopodobe ali pa preprosto zato, ker se znajo upreti tovrstnim stereotipom. Kljub temu pa je proces ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj koristen tudi zanje, saj je namenjen vsem ljudem in ne zgolj ranljivim skupinam. Za vsakega je namreč pomembno, da prepozna svoje znanje, kompetence in spretnosti, pa tudi dejstvo, da mu tudi družba ta znanja, kompetence in spretnosti prepozna in potrdi.

Goffman (2008, (1963)) piše, da nekateri posamezniki uporabljajo posebne tehnike upravljanja s stigmo, nekateri priseljenci npr. želijo stigmatizirano identiteto prikriti. To je zlasti značilno za tiste, ki živijo v državah, kjer izvajajo asimilacijske strategije vključevanja priseljencev v družbo. Znani so primeri, ko si nekateri spremenijo ime in priimek, da bi bili bolj podobni večinskemu prebivalstvu. Tovrstni primeri so značilni tudi za Slovenijo.

V državah, kjer udeležujejo integracijske oz. multikulturne strategije vključevanja priseljencev v družbo, pa se na raznolikost ne gleda kot na stigmo tako kot pri asimilaciji. Multikulturne strategije spodbujajo izražanje kulturne identitete priseljencev in jo smatrajo kot pomembno vrednoto.

Goffman meni, da je pri upravljanju s stigmo pomembno razumeti, da se bomo nekoč vsi ljudje morali soočiti z njo zaradi napredujoče starosti, potem »vprašanje ni več, ali ima nekdo izkušnje z lastno stigmo, saj jih seveda ima, ampak prej, s koliko vrstami stigme ima lastne izkušnje« (Goffman, 2008, (1963), str. 113). Isti avtor ugotavlja, da je stigma pravzaprav družbeni proces. Ne gre za to, da bi se ljudje delili na stigmatizirane in t. i. »normalne«, temveč gre za dve vlogi; vsak posameznik namreč igra obe vlogi stigmatiziranega in »normalnega« zlasti v nekaterih življenjskih obdobjih. Navedeni avtor nadalje meni, da stigmatizacija oseb služi kot sredstvo formalnega družbenega nadzora, stigmatizacija pripadnikov etničnih skupin pa je sredstvo izključevanja pripadnikov teh manjšin iz različnih področij, kjer bi lahko konkurirali večinskemu prebivalstvu (prav tam).

Prepoznanje znanj, kompetenc in spretnosti priseljencev pa ne nudi zgolj novih priložnosti za posameznika, temveč tudi za družbo, saj lahko slednja uporabi znanje priseljencev zgolj, če se znanja zaveda, se pravi, če ga prepozna in prizna.

Dokler je znanje priseljencu in družbi skrito, je redko uporabljeno v praksi. Priseljenc lahko ima latentne zmožnosti, ki pa niso prepoznane kot kompetence, če niso uporabljene v praksi, saj na kompetence gledamo v odnosu z okoljem, in če niso uporabljene v določenem okolju, ne moremo govoriti o kompetencah. Damjan Štefanc piše, da je zmožnost (angl. *capability, faculty*) širši pojem kot kompetenca, in navaja Andreja Kohonta (2005), ki meni, da »še, ko posameznik svoje zmožnosti (kombinacijo znanja, sposobnosti in motivov) uspešno uporabi v določeni situaciji, lahko govorimo o kompetencah« (Kohont, 2005, v Štefanc, 2006, str. 35–36). Seveda pa je pomembno, da so te kompetence v družbi tudi prepoznane in priznane.

Taylor (1992) sicer meni, da je Rousseau avtor izvornih idej o človeškem dostojanstvu in univerzalnem prepoznanju pa tudi modernega diskurza o avtentičnosti, vendar pa lahko ideje o pomenu prepoznanja zaznamo že zelo zgodaj v zgodovini človeštva, med drugim tudi v teorijah o empatiji. Brez zmožnosti empatije namreč ne moremo prepoznati, kdo posameznik v resnici je, kakšna so njegova čustva in misli. Empatija je namreč zmožnost vživljanja v čustva in misli drugega človeka. Vrečer (2015) jo opredeljuje kot čustven in kognitiven odziv posameznika na Drugega in konstrukcija perspektive Drugega. Beseda empatija izvira iz starogrške besede (*empathia*, obdobje od 8. do 6. stol. pr. n. št. do leta 600 n. št.) in je pomenila v trpljenju ali v strasti. Vendar pa so že glavne religije, kot so budizem, krščanstvo, konfucionizem, monoteizem v Izraelu, hinduizem ter islam, ob svojem nastanku poudarjale spoštovanje do sočloveka in pomen empatije do drugih (več v Calloway - Thomas, 2010).

Tudi kasnejša poudarjanja pomena empatije v obdobju razsvetljenstva in pozneje bi lahko šteli kot predhodnike teorij prepoznanja, saj če nismo empatični, človeka nismo sposobni videti takšnega, kot je v resnici, in prepoznati njega ter njegovih kompetenc in spretnosti, zato lahko sklenemo, da svetovalec potrebuje zmožnost empatije, da lahko v procesu vrednotenja prepozna znanje, kompetence in spretnosti posameznika (več v Vrečer, 2015).

Ko govorimo o empatiji, naj navedemo še kritiko Goffmanove knjige o stigmati (2008, (1963)) izpod peresa Mirjane Ule. Slednja namreč zapiše, da je »tisto najvrednejše v Goffmanovih delih tisto, kar je pomembno za naš čas, poleg njegove teoretske in metodološke dediščine, analiz, konceptov, ki so prešli že v klasiko in so še vedno inspirativni, prav posebej izbrušena empatija do oseb z roba družbe, ki se soočajo s tako različnimi trditvami o sebi« (Ule, 2009, str. 97).

Če povežemo Taylorjeva razmišljanja (1992) o posledicah odsotnosti prepoznanja na oblikovanje identitete z Goffmanovimi (2008, (1963)) izsledki njegovih raziskav o stigmati in oškodovani identiteti, lahko sklepamo, da sta avtorja pristopila k temi prepoznanja in oblikovanja identitete podobno. Pojavi pa se vprašanje, ali Taylor res ni bral Goffmana, saj je Goffman knjigo o stigmati izdal že leta 1963, medtem ko je Taylor svoje prispevke o politiki prepoznanja pisal v 90. letih prejšnjega stoletja, vendar v obeh delih, ki jih navajamo v referencah priročnika, Goffmana ni uvrstil med vključeno literaturo oz. reference, niti tega niso storili avtorji, ki v teh delih komentirajo Taylorjevo teorijo politike prepoznanja (kot npr. Appiah, 1994, idr.).

6 Nacionalni sistemi priznavanja formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja

Vera Mlinar

Priseljenci nemalokrat v drugo državo pridejo s predhodnimi delovnimi izkušnjami, s formalno izobrazbo, z določenimi cilji, željami. Svoje cilje in želje pogosto težko ustrezno uresničujejo, saj spričevala, pridobljena v njihovi matični državi, v drugi državi praviloma nimajo enake vrednosti. Zato v nadaljevanju predstavljamo tri možnosti za uveljavljanje formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc v Sloveniji, in sicer postopke vrednotenja in priznavanja izobraževanja, sistem vzajemnega priznavanja kvalifikacij ter sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij.

6.1 Zakon o vrednotenju in priznavanju izobraževanja in ENIC-NARIC center

V Sloveniji ureja vrednotenje tujega izobraževanja Zakon o vrednotenju in priznavanju izobraževanja (2011). Zakon ureja tudi postopke, po katerih poteka priznavanje v tujini pridobljene izobrazbe, merila za priznavanje in določa, kdo izvaja priznavanje tujega izobraževanja v primeru, ko želi priseljenec s spričevalom, pridobljenim drugje, izobraževanje nadaljevati v Sloveniji ali se zaposliti. Postopki priznavanja tujega izobraževanja, ki jih opredeljuje zakon, ne zajemajo priznavanja spričeval šoloobveznih otrok, ki se želijo vključiti v osnovnošolsko izobraževanje.

Glede na to, da zakon omogoča uveljavljanje zaključenega izobraževanja tako v Sloveniji kot v tujini, se v postopkih vrednotenja in priznavanja lahko obravnavajo naslednje listine:

- tuja listina o izobraževanju – velja v primerih, ko posamezniki uveljavljajo v tujini pridobljeno izobrazbo v Sloveniji,
- slovenska listina o izobraževanju – v primeru, ko posamezniki v Sloveniji pridobljeno izobrazbo uveljavljajo v tujini ter
- listine o izobraževanju, ki so izdane v republikah SFRJ pred 25. 6. 1991 – v primerih, ko posamezniki uveljavljajo spričevala, pridobljena v drugih republikah za časa SFRJ.²⁰

Vsa navedena spričevala, diplome (listine) se obravnavajo v postopku vrednotenja in priznavanja, posameznik po zaključeni obravnavi pridobi mnenje o različnih elementih zaključenega izobraževanja. Postopke vrednotenja in priznavanja tujih listin se izvaja za dva temeljna namena, in sicer:

²⁰ SFRJ: Socialistična federativna republika Jugoslavija, država, v kateri so živeli narodi šestih republik, Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Srbije, Črne gore in Makedonije ter dveh avtonomnih pokrajin, Kosova in Vojvodine. Država je nehala obstajati z osamosvojitvijo Slovenije 25. 6. 1991, pozneje pa so iz vseh posameznih republik nastale samostojne države.

- za namen dela in
- za namen nadaljnjega izobraževanja.

V obeh primerih se v postopku vrednotenja in priznavanja presoja, ali pridobljena izobrazba kandidata le-temu daje pravico do zaposlitve na določenem delovnem mestu ali pravico do vključitve v določen izobraževalni program v Sloveniji. Pogoj za uveljavljanje v drugi državi pridobljene izobrazbe pri nas je, da je posameznik opravil izobraževanje v celoti, kar dokazuje s formalno listino, torej s spričevalom, diplomom ali drugo listino. Pomembno je, da z listino posameznik izkazuje, da je uspešno zaključil izobraževalni program, ta program pa mora biti del šolskega sistema v državi, v kateri je bila določena izobrazba dosežena.

Na koga se obrniti v primeru, ko želi posameznik pri nas uveljavljati v tujini pridobljeno formalno izobrazbo?

Za izpeljevanje postopkov vrednotenja in priznavanja tujega izobraževanja je pristojen **ENIC-NARIC** center, ki deluje pod okriljem MIZŠ-ja in spada pod Direktorat za visoko šolstvo. ENIC-NARIC je tista organizacija, ki izda mnenje o tuji listini. Mnenje je svetovalno-informativne narave, vključuje pa informacije, ki so ključne za presojanje enakovrednosti v tujini pridobljene izobrazbe z ustreznim izobraževalnim programom v Sloveniji. Zajeto je torej mnenje o naslednjih elementih izobraževanja, zaključenega v tujini:

- o izobraževalni listini,
- o statusu izobraževalne organizacije in izobraževalnega programa,
- o opravljenem izobraževanju, področju oziroma smeri in njegovi umeščenosti v državi izvora,
- o pravicah, ki iz izobraževanja izhajajo v državi izvora,
- kratek opis sistema izobraževanja v državi izvora in
- o primerljivosti izobraževanja s slovenskim izobraževalnim sistemom.

Mnenje torej vključuje vse tiste informacije, ki pomagajo umestiti tuje listine v slovenski izobraževalni sistem na eni strani ter slovenske izobraževalne listine v tujih izobraževalnih sistemih na drugi. Kaj to dejansko pomeni?

Mnenje zajema informacijo o tem, na katero izobraževalno raven se lahko v Sloveniji umesti izobrazba, ki je pridobljena v tujini. Podobno velja tudi za umeščanje slovenske izobraževalne listine v tujih izobraževalnih sistemih. Mnenje torej omogoča prenos pravic iz ene države v drugo.

Če navedeno osvetlimo s primerom. Posameznik, ki je pridobil srednješolsko izobrazbo v tujini in želi spričevalo uveljaviti v Sloveniji, bo s postopkom vrednotenja pridobil informacijo o tem, na kateri stopnji se v tujini pridobljena izobrazba umešča v Sloveniji, ter informacijo o možnosti nadaljevanja izobraževanja na višji stopnji ali o možnosti za zaposlitev. O pravici za vključitev v točno določen

izobraževalni program ali o pravici za zaposlitev pa nadalje odloča izobraževalna organizacija ali delodajalec sam – na podlagi tudi drugih pogojev za vpis ali zaposlitev.

Tako kot je to že ustaljena praksa na področju vrednotenja, poteka tudi vrednotenje v okviru ENIC-NARIC centra po določenem postopku, ki se začne z oddajo vloge na posebnem obrazcu, k vlogi pa kandidat priloži tudi vso zahtevano dokumentacijo. V primeru pomanjkljive dokumentacije ima kandidat možnost dokumentacijo tudi dopolniti. Če vloga ni dopolnjena ali ni dopolnjena v celoti, ENIC-NARIC izda mnenje z vključenimi le tistimi elementi izobraževanja, ki so razvidni iz vloge in priložene dokumentacije. Mnenje se izda v dveh mesecih po oddaji vloge oziroma po izteku roka za dopolnitev vloge. V skladu s temeljnimi izhodišči postopkov vrednotenja se tudi v okviru postopkov vrednotenja ENIC-NARIC centra vsi priloženi dokumenti kandidata, vključno z izdanim mnenjem, vračajo kandidatu, saj so dokumenti last kandidata.

Kandidat, ki odda vlogo za priznavanje, ima tudi možnost, da se z izdanim mnenjem ENIC-NARIC centra ne strinja; v tem primeru lahko odda ugovor na mnenje. Če se kandidat odloči za ugovor, mora priložiti obrazložitev in morebitna nova dokazila. O ugovoru odloča komisija, ki ima za presojo na voljo dva meseca. ENIC-NARIC center nato izda potrditev ali dopolnitev mnenja, vnovičen ugovor kandidata pa v tem primeru ni več mogoč.

Kandidat ob vlogi za vrednotenje plača tudi stroške postopka, kritja stroškov pa so oproščeni posamezniki iz ranljivih ciljnih skupin. Tako so po zakonu stroškov oproščeni brezposelni, prejemniki denarne socialne pomoči, prejemniki varstvenega dodatka ter prejemniki nadomestila za invalidnost. Seveda morajo vlogi za priznavanje priložiti tudi ustrezno dokazilo, s katerim izkazujejo pravico do oprostitve stroškov postopka – pravnomočno odločbo pristojnega organa oziroma potrdilo Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje.

6.2 Vzajemno priznavanje kvalifikacij

Kot drugi primer priznavanja v tujini pridobljene izobrazbe in kvalifikacij navajamo primer vzajemnega priznavanja kvalifikacij, s katerim se neposredno povezuje tudi opravljanje reguliranih poklicev. Kaj opravljanje reguliranih poklicev pomeni?

Regulirani poklici oziroma regulirane poklicne dejavnosti so vsi tisti poklici ali dejavnosti, za katere je treba izpolnjevati z zakonom določene pogoje. Ti pogoji so lahko različni, npr. doseženo je treba imeti določeno stopnjo izobraževanja, opraviti določen obseg izobraževanja, pridobiti je treba formalno listino ali potrdilo o kompetentnosti, imeti določena splošna znanja, poklicna znanja, znanja s področja gospodarskega poslovanja, sposobnosti ter poklicne izkušnje. Vsi poklici s tovrstnimi zahtevami so navedeni v evidenci reguliranih poklicev oziroma reguliranih dejavnosti, ki je dostopna na spletni strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Potreba po tovrstnem sistemu je nastala predvsem zaradi lažjega prehajanja posameznikov med državami Evropske unije za namen opravljanja dela, s tem namenom pa je bil sprejet tudi poseben dokument, ki

postopek vzajemnega priznavanja kvalifikacij omogoča (Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o priznavanju poklicnih kvalifikacij, 2005). S sprejetjem dokumenta je državljanom držav članic EU omogočeno opravljanje reguliranih poklicev v vseh državah članicah EU, in sicer pod enakimi pogoji za vse, ne glede na to, iz katere države EU posameznik prihaja. Direktiva zajema vse regulirane poklice razen odvetniškega poklica, dejavnosti na področju strupenih snovi, zavarovalnega posredništva in prometnega sektorja. Te poklice urejajo posebne direktive za njihova poklicna področja.

Pri priznavanju poklicnih kvalifikacij oziroma pri vzajemnem priznavanju kvalifikacij veljajo trije različni sistemi priznavanja, in sicer:

- priznavanje po načelu avtomatičnega priznavanja za sedem poklicev – zdravnik, medicinska sestra za splošno zdravstveno nego, zobozdravnik, veterinar, babica, diplomirani farmacevt in arhitekt – to so t. i. »sektorski poklici«,
- priznavanje »poklicnih izkušenj« – avtomatično priznavanje poklicnih izkušenj za poklice s področja obrti, trgovine in industrije,
- »splošni sistem« priznavanja dokazil o usposobljenosti, kamor spadajo vsi drugi poklici z izjemo poklicev, navedenih v prvih dveh alinejah.

Postopek priznavanja vzajemnih kvalifikacij urejata dva ključna dokumenta: Zakon o postopku priznavanja poklicnih kvalifikacij državljanom držav članic Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in Švicarske konfederacije za opravljanje reguliranih poklicev oziroma dejavnosti v Republiki Sloveniji (ZPKEU, 2002) ter Pravilnik o postopku priznavanja poklicnih kvalifikacij državljanom držav članic Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in Švicarske konfederacije za opravljanje reguliranih poklicev oziroma dejavnosti v Republiki Sloveniji (2011). Tako kot je značilno za zakonske in podzakonske akte, tudi v tem primeru zakon določa postopek priznavanja, določa pa tudi organe, ki postopke priznavanja izpeljujejo. Kandidati, ki se vključijo v postopke priznavanja vzajemnih kvalifikacij, imajo dve možnosti – regulirane poklice lahko opravljajo trajno, lahko pa se v postopek priznavanja vključijo z namenom občasnega opravljanja reguliranega poklica.

Tako kot je to značilno za vse (formalne) postopke priznavanja, se tudi v primeru priznavanja vzajemnih kvalifikacij postopek začne na zahtevo kandidata z oddajo vloge za priznavanje organu, ki postopke izvaja. Izvajalci postopkov priznavanja so lahko različni: pristojno ministrstvo, strokovne zbornice in druge organizacije, pooblaščenice za izvajanje. Ti odločajo o tem, ali lahko sleherni kandidat opravlja reguliran poklic v Sloveniji in kako. K vlogi mora kandidat, ravno tako kot v primeru prej opisanega priznavanja v tujini pridobljene izobrazbe, priložiti ustrezna dokazila. Če je dokumentacija pomanjkljiva, jo lahko kandidat tudi dopolni, odgovor pristojnega organa (odločbo) pa mora prejeti v roku dveh mesecev.

Omenili smo že, da v okviru priznavanja poklicnih kvalifikacij za opravljanje reguliranih poklicev oziroma dejavnosti obstajajo tri sistemi priznavanja. V skladu s tem kandidati oddajajo tudi tri vrste vlog, odvisno od tega, za katere poklice želijo priznavanje.

Prva vrsta vloge je vloga za priznavanje poklicnih kvalifikacij »sektorskih poklicev«, torej vloga za priznavanje sedmih »sektorskih« poklicev. V tem primeru vsaka država članica avtomatično prizna kvalifikacijo posameznika, in sicer v primeru, ko kandidat izpolnjuje minimalne pogoje usposobljenosti in se njegove usposobljenosti ne preverja. Če kandidat minimalnih pogojev ne izpolnjuje, se priznavanje izpelje po splošnem sistemu, ki ga bomo opisali v nadaljevanju. Vloga kandidata vsebuje njegove osebne podatke, navedbo reguliranega poklica, ki ga želi v Sloveniji opravljati, podatke o njegovem izobraževanju in usposabljanju ter navedbo listin – diplome, spričevala ali drugih dokazil, ki so priložene vlogi.

Druga vrsta vloge je vloga za priznavanje poklicnih izkušenj, ki velja za poklice s področja obrti, industrije in trgovine. V tem primeru se priznavajo poklicne kvalifikacije, za katere se zahteva določeno število let delovnih izkušenj. Če kandidati ne dosegajo pogojev za priznavanje, lahko priznavajo poklicne kvalifikacije po splošnem sistemu, opisanem v nadaljevanju. Vloga, ki jo kandidat odda za priznavanje poklicnih kvalifikacij za omenjena področja, vsebuje osebne podatke, podatke o izobraževanju in usposabljanju ter opis poklicnih izkušenj. Pri opisu poklicnih izkušenj kandidat navede, ali si je poklicne izkušnje pridobil kot samozaposleni, kot poslovodni delavec ali kot zaposleni. Pri opisu poklicnih izkušenj je poleg položaja pomembno tudi, da kandidat vpiše čas pridobivanja poklicnih izkušenj ter dejavnosti in glavne naloge, ki jih je opravljal v podjetju.

V okviru tretje vrste vloge za priznavanje gre za priznavanje po splošnem sistemu, to pa pomeni priznavanje dokazil o usposobljenosti glede na raven in trajanje usposabljanja. Za priznavanje je zadolžen pristojni organ, ki primerja usposabljanje kandidata, opravljeno v tujini, z usposabljanjem v Sloveniji. Če so med enim in drugim usposabljanjem ugotovljene bistvene razlike, ima kandidat možnost te bistvene razlike odpraviti. To lahko stori z dopolnilnimi ukrepi, na primer s preizkusom znanja ali s t. i. prilagoditvenim obdobjem, ki lahko traja največ tri leta. V tem obdobju naj bi kandidat imel možnost izpolniti manjkajoče pogoje za priznavanje ustreznosti svojih poklicnih kvalifikacij. Vloga za priznavanje vsebuje osebne podatke, podatke o reguliranem poklicu, ki ga želi kandidat opravljati v Sloveniji, podatke o izobraževanju in usposabljanju ter opis poklicnih izkušenj. Pri podatkih o izobraževanju in usposabljanju kandidat navede potrdilo matične države, pridobljeno kvalifikacijo, poklicni naziv v matičnem jeziku, trajanje izobraževanja in usposabljanja ter dokazila o vsebini in poteku izobraževanja in usposabljanja. Pri opisu delovnih izkušenj pa kandidat navede datume pridobivanja izkušenj, delovne organizacije, v katerih je poklicne izkušnje pridobil, ter delovno mesto.

V okviru vloge mora kandidat torej, ne glede na to, za katero skupino priznavanja gre, navesti tiste podatke, ki omogočajo vsebinsko presojo, torej tiste, ki omogočajo ustrezno primerjavo med poklicno kvalifikacijo, pridobljeno v matični državi, in poklicno kvalifikacijo v okviru reguliranega poklica, ki ga želi opravljati v Republiki Sloveniji. K vsaki vlogi za priznavanje je treba priložiti naslednja dokazila:

- dokazilo o državljanstvu,
- diplomo, spričevalo ter druga dokazila o izobrazbi in druga dokazila o strokovni usposobljenosti ter poklicnih izkušnjah,

- dokazila o drugih kvalifikacijah,
- po potrebi druga dokazila.

Ko je vzajemna kvalifikacija kandidatu priznana, le-ta prejme odločbo o priznanju poklicnih kvalifikacij in s tem tudi pravico za opravljanje reguliranega poklica oz. regulirane dejavnosti v Republiki Sloveniji. S tem se kandidatu omogoči opravljanje dela pod enakimi pogoji, kot veljajo za slovenske državljane. Pomembno je, da so dejavnosti, ki jih poklic zajema, primerljive.

Omenili smo že, da ima kandidat v postopku možnost pridobivanja pravice tako za trajno kot za občasno opravljanje reguliranega poklica v Sloveniji. Ko želi nekdo svoj poklic oz. storitve občasno opravljati v drugi državi članici EU, pravila niso tako stroga, kot če želi v drugi državi ustanoviti stalni sedež, vseeno pa mora izpolnjevati nekatere pogoje. Občasno opravljanje storitev torej pomeni, da opravlja posameznik občasno dejavnost v državi EU, EGP ali švicarski konfederaciji, nima pa sedeža dejavnosti v nobeni od teh držav.

Pogoji, ki jih mora v tem primeru oseba izpolniti, so:

- dejavnost, ki jo želi kandidat opravljati, mora biti zakonito ustanovljena v eni od držav članic ali eni od naslednjih držav: Norveška, Lihtenštajn ali Islandija,
- če država, v kateri je dejavnost registrirana, ne regulira niti poklica niti dejavnosti, za katero je kandidat usposobljen, ima država gostiteljica pravico zahtevati, da je kandidat ta poklic v državi sedeža opravljal dve leti – ta zahteva ni mogoča za »sektorske« poklice oziroma za poklice s področja obrtništva, trgovine ali industrije,
- da je kandidat fizično prisoten na ozemlju države gostiteljice.

V primeru občasnega opravljanja reguliranega poklica oziroma dejavnosti v Republiki Sloveniji je treba pri pristojnem organu pred opravljanjem storitev oddati pisno prijavo na predpisanem obrazcu. V enem mesecu mora pristojni organ kandidata obvestiti o tem, da se kvalifikacija ne bo preverjala. Storitve je treba prijaviti tudi na Zavodu RS za zaposlovanje.

Pravila za opravljanje reguliranih poklicev oziroma reguliranih dejavnosti pa ne veljajo le v primerih, ko posamezniki iz drugih držav prihajajo v Slovenijo. Podobno je tudi, ko slovenski državljani odhajajo opravljati tovrstne poklice ali dejavnosti v druge države EU, EGP oziroma švicarsko konfederacijo. Tako kot za Slovenijo obstaja seznam reguliranih poklicev tudi za druge države EU. Število in vrsta reguliranih poklicev se razlikuje po posameznih državah, zato ima vsaka država svojo evidenco reguliranih poklicev in dejavnosti.²¹

²¹ Ali je določen poklic v državi članici reguliran ali ne, je mogoče preveriti na povezavi:

http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/regprof/index.cfm?fuseaction=regProf.listCountry. Dodatne informacije v zvezi z

6.3 Nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK)

Prej opisana sistema omogočata uveljavljanje v tujini pridobljene formalne izobrazbe v Sloveniji (ali obratno), sistem NPK pa je trenutno edini sistem v Sloveniji, ki omogoča formalno potrjevanje neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc. Ideja o razvoju tovrstnega sistema se je porodila že v 90-ih letih, ko se je Slovenija srečevala z zvišanjem brezposelnosti in večanjem neskladja na trgu dela, formalni šolski sistem pa na tovrstne spremembe na kratek rok ni mogel učinkovito odgovoriti. Ponekod so v podjetjih obstajali sistemi potrjevanja t. i. internih kvalifikacij, ki so bili določeni z internimi akti podjetij. Zaposlenim brez izobrazbe, ki so samostojno opravljali svoje poklice, so podeljevali kvalifikacije, ki pa so praviloma veljale le v podjetjih, kjer so bile podeljene. Če je zaposleni službo zamenjal, mu pridobljene interne kvalifikacije v drugem podjetju praviloma niso priznali. Sistem NPK pa zaposlenim omogoča, da pridobljene kvalifikacije uveljavljajo na nacionalni ravni. Sistem je tako formalno zaživel leta 2000 s sprejetjem Zakona o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah, ki ureja postopek in telesa oziroma organe in organizacije, pristojne za pripravo in sprejemanje poklicnih standardov in katalogov standardov strokovnih znanj in spretnosti ter pogoje in postopek pridobivanja NPK.

Zakon opredeljuje poklicno kvalifikacijo kot delovno poklicno oziroma strokovno usposobljenost za opravljanje določenega poklica oziroma sklopa zadolžitev v okviru določenega poklica, dela in naloge pa so opredeljeni na določeni ravni zahtevnosti. Raven zahtevnosti posamezne poklicne kvalifikacije pomeni raven zahtevnosti znanj, spretnosti in kompetenc za opravljanje določenega poklica in ni enaka stopnji formalne izobrazbe. S pridobitvijo NPK kandidat ne pridobi naziva poklicne ali strokovne izobrazbe oziroma strokovnega naziva, ki se pridobi po javnoveljavnih izobraževalnih oziroma študijskih programih.

Krovna inštitucija na področju NPK je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, kot socialni partnerji na tem področju pa delujejo še Državni izpitni center, Center RS za poklicno in strokovno izobraževanje, zbornice, združenje delodajalcev, poklicna združenja, nevladne organizacije, sindikati ter izvajalci postopkov preverjanja in potrjevanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij.

V 17. členu Zakona o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah (2007) je zapisano, da lahko nacionalno poklicno kvalifikacijo v Republiki Sloveniji pridobi vsak, ki je star najmanj 18 let. Izjemoma lahko poklicno kvalifikacijo pridobi tudi oseba, ki je mlajša od 18 let, a nima statusa dijaka oziroma vajenca in

reguliranimi poklici so dostopne na kontaktnih točkah, ki jih ima vzpostavljena vsaka država članica EU. Seznam teh je dostopen na naslovu: http://ec.europa.eu/internal_market/qualifications/contact/national_contact_points_en.htm.

izkazuje ustrezne delovne izkušnje. Pogoja za pridobitev poklicne kvalifikacije sta torej ustrezna starost ter ustrezne delovne izkušnje, kar pomeni, da jo lahko pridobijo vsi, tudi tisti, ki niso državljani Republike Slovenije.

Postopek preverjanja in potrjevanja NPK se začne, podobno kot prej opisana sistema vrednotenja in priznavanja, z oddajo vloge. Kandidat vlogo odda izvajalski organizaciji, ki predhodno razpiše roke za preverjanje in potrjevanje NPK.

Kdo so lahko izvajalci preverjanja in potrjevanja NPK?

Izvajalci so lahko različni, npr. medpodjetniški izobraževalni centri, šole, organizacije za izobraževanje odraslih, zbornice, zasebne izobraževalne inštitucije, podjetja, oziroma izvajalci so lahko vsi tisti, ki izpolnjujejo materialne pogoje za izvajanje preverjanja in potrjevanja NPK. Poleg tega morajo izvajalci zagotoviti, da imajo usposobljenega svetovalca, torej strokovnjaka, ki omogoča kandidatom pridobivanje informacij o postopku, njihovih obveznostih in pravicah v okviru postopka ter pomaga kandidatom pri identificiranju in evidentiranju vseh neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc. Izvajalci postopkov preverjanja in potrjevanja NPK so vpisani v register izvajalcev postopkov pri Državnem izpitnem centru.

Poleg izvajalcev morajo tudi kandidati, ki želijo pridobiti NPK, izpolniti določene pogoje, da se lahko v postopek sploh vključijo. Poleg zakonskih pogojev, ki smo jih uvodoma navedli – torej starost vsaj 18 let oz. mlajši od 18 let, a brez statusa vajenca oz. dijaka –, morajo kandidati izpolniti tudi t. i. vstopne pogoje. Ti so določeni za vsako poklicno kvalifikacijo posebej in se lahko od kvalifikacije do kvalifikacije razlikujejo. Pri nekaterih je vstopni pogoj dokončana osnovna šola, lahko je pogoj dokončana srednja šola, znanja z določenega strokovnega področja, izkušnje z določenega poklicnega področja, zdravniško spričevalo, vozniški izpit ipd. Pogoji, ki jih zahteva posamezna poklicna kvalifikacija, so določeni v katalogu standardov strokovnih znanj in spretnosti. Katalog standardov strokovnih znanj in spretnosti je dokument, ki je potrjen s strani ministra in opredeljuje vsebino NPK, ki se potrjuje in preverja, ter druge za to potrebne elemente, kot so npr. naloge za preverjanje, merila za presojanje uspešnosti ter načine in metode preverjanja poklicne kvalifikacije.

Informacije o tem, katere NPK je mogoče preverjati in potrjevati, torej informacijo o tem, kateri katalogi so sprejeti, kdo so izvajalci postopkov za posamezno poklicno kvalifikacijo, kdaj so razpisani roki za preverjanje in potrjevanje za posamezno poklicno kvalifikacijo, ter vse druge informacije, povezane s sistemom NPK, najdemo na spletni strani Nacionalnega informacijskega središča, www.nrpslo.org, kjer so zajete vse informacije s področja sistema NPK, namenjene predvsem strokovni javnosti. Bolj poljudno pa so informacije s tega področja predstavljene na strani www.npk.si.

Kako lahko kandidati, ki se vključijo v postopek preverjanja in potrjevanja NPK, v okviru postopka pridobijo certifikat?

Kot smo že večkrat omenile, se postopek začne s prijavo kandidata. Kandidat se lahko v postopek prijavi le, če izpolnjuje (vstopne) pogoje, ki jih določa katalog standardov strokovnih znanj in spretnosti – to je

2. točka kataloga. Po prijavi ima kandidat na voljo svetovalca, ki mu v postopku svetovanja pomaga pri identifikaciji in evidentiranju na različne načine pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc. To dejansko pomeni, da svetovalec kandidatu pomaga »izluščiti« vsa znanja, spretnosti in kompetence, ki so povezane z zahtevami določene poklicne kvalifikacije. Pomembno je, kaj posameznik zna, razume in je sposoben samostojno uporabiti, ne glede na pot, po kateri je ta znanja pridobil – pri opravljanju vsakodnevnih delovnih opravil, prek ljubiteljskih dejavnosti, življenjskih situacij in izkušenj, z usposabljanjem in izobraževanjem, s samostojnim učenjem ipd. Za pridobljena znanja in spretnosti ter razvite kompetence predloži kandidat ustrezna dokazila (potrdila, referenčna pisma, izdelke ipd.), ki jih ob pomoči svetovalca oblikuje v osebno zbirno mapo oziroma portfolijo.

Postopek preverjanja in potrjevanja NPK dopušča možnost, da kandidat certifikat pridobi izključno na podlagi listin v zbirni mapi oziroma portfoliju – s potrjevanjem, ne da bi ga komisija posebej preverjala. V tem primeru mora kandidat z dokazili dokazati večino znanj, spretnosti in kompetenc, ki se za določeno poklicno kvalifikacijo zahtevajo.

Če kandidat z dokazili v zbirni mapi oz. portfoliju izkazuje le del znanj, spretnosti in kompetenc (tudi v primeru, ko izkazuje zelo malo ali nič zahtevanih kompetenc), se ga napoti v postopke neposrednega preverjanja, kar pomeni, da njegovo usposobljenost za opravljanje določenega poklica in pridobitev certifikata preverja tričlanska komisija. Pri tem kandidat dobi pred komisijo konkretno nalogo/naloge, z opravljanjem teh pa dokaže, da zahtevana znanja, spretnosti in kompetence obvlada toliko, da si lahko pridobi certifikat. Če komisija prizna določene kompetence na podlagi dokazil v zbirni mapi oz. portfoliju, kandidat v postopku neposrednega preverjanja izkazuje le tista znanja, spretnosti in kompetence, ki mu jih komisija s portfolijem ni potrdila.

Zakon o NPK pa omogoča pridobitev certifikata tudi izključno z neposrednim preverjanjem pred komisijo. Včasih se lahko zgodi, da kandidat nima dokazil o svojih na različne načine pridobljenih znanjih, spretnostih in kompetencah ali jih preprosto ne želi zbirati, vseeno pa zahtevane kompetence ima in jih je zmožen samostojno uporabljati. V takem primeru zakonodaja omogoča kandidatom, da svoje znanje izkažejo izključno s preverjanjem pred komisijo, v okviru preverjanja pa mora komisija preveriti zahteve določene poklicne kvalifikacije v celoti.

Poklicno kvalifikacijo oziroma certifikat je torej v postopku preverjanja in potrjevanja, kot ga opredeljuje Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah, mogoče pridobiti po treh različnih poteh:

- s potrjevanjem: kandidat pridobi certifikat izključno na podlagi dokazil v zbirni mapi oz. portfoliju,
- s kombinacijo potrjevanja in preverjanja: kandidat z dokazili v zbirni mapi/portfoliju izkaže le del zahtevanih znanj, spretnosti in kompetenc, za manjkajoči del ga komisija preveri v postopku neposrednega preverjanja,
- s preverjanjem: kandidat izkazuje na različne načine pridobljena znanja, spretnosti in kompetence izključno v postopku neposrednega preverjanja pred komisijo.

Omenili smo že, da je sistem NPK dostopen vsem, ne glede na starost, status, narodnost, torej je sistem, ki je zanimiv tudi za priseljence. Kot takega ga v svoje smernice vključuje tudi Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020. Ko govorimo o priseljencih v okviru sistema preverjanja in potrjevanja NPK, pa sta pogosti vprašanji, kako ravnati v primeru, ko kandidat predloži dokazila v tujem jeziku, in kako naj ravna komisija v primeru, ko kandidat ne govori in ne razume slovensko. Postopek preverjanja in potrjevanja je pravica in odgovornost vsakega kandidata. Zato je v primeru, ko so dokazila v tujem jeziku, kandidat tisti, ki je odgovoren za to, da je vsebina razumljiva članom komisije, ki dokazila presojuje. Enako je tudi v primeru, ko kandidat ne govori in ne razume slovensko. Kandidat je torej tisti, ki mora poskrbeti za prevod dokazil in listin, poskrbeti pa mora tudi za prevajalca, če je to potrebno. Strošek tako enega kot drugega nosi kandidat.

Tudi postopek preverjanja in potrjevanja je plačljiv in je praviloma strošek kandidata. Izjeme so brezposelni, ki jim strošek pokrije Zavod RS za zaposlovanje, ter tisti zaposleni, ki jim stroške postopka krije podjetje. Strošek postopka pa je odvisen od tega, na kakšen način kandidat pridobi certifikat: ali je to izključno s potrjevanjem ali s kombinacijo potrjevanja in preverjanja ali izključno s preverjanjem, odvisen pa je tudi od načina preverjanja (pisno, ustno, praktično).

7 Ugotavljanje in priznavanje znanja tujih jezikov

Tanja Vilič Klenovšek

V družbah znanja je znanje tujih jezikov postalo nepogrešljivo. Ne le najbolj razširjenega angleškega jezika, kar je že skoraj samoumevno, zaželeno je, da človek obvlada vsaj še en tuji jezik. Tako je bogastvo znanja, ki ga priseljenci prinesejo s seboj v državo prihoda, tudi znanje vsaj enega tujega jezika, lastnega, maternega (ali jezika države, iz katere prihajajo), pogosto pa še katerega od mednarodno bolj razširjenih tujih jezikov, kot so angleški jezik, španski jezik (ki je kot materni jezik drugi najbolj razširjen jezik na svetu), nemški jezik idr.

Pri vključevanju priseljencev v državo prihoda je prav, da jim poleg priznavanja drugih znanj, spretnosti in kompetenc omogočimo tudi ovrednotenje in priznavanje znanja tujih jezikov ter jim svetujemo o možnostih pridobitve različnih mednarodnih certifikatov znanja tujih jezikov, kar jim lahko pomaga pri lažjem zaposlovanju, pri načrtovanju nadaljnjega izobraževanja pa tudi pri odhodu v novo državo idr.

Zato morajo strokovni delavci (svetovalci in drugi) v procesu vrednotenja poznati:

- razvrščanje znanja tujih jezikov po Skupnem evropskem jezikovnem ogrodju (SEJO),²²
- možnosti pridobitve mednarodnih certifikatov tujih jezikov, ki so že uveljavljeni tudi v evropskem (in širše v mednarodnem) prostoru – predvsem za angleški, nemški, francoski, italijanski in španski jezik,
- pridobitev potrdila o znanju tujih jezikov preko javnoveljavnih izobraževalnih programov tujih jezikov za odrasle v Sloveniji.

V Evropskem prostoru je bil že leta 2001 sprejet t. i. Skupni evropski jezikovni okvir (v nadaljevanju SEJO), ki je namenjen (SEJO, Slovenski prevod s spremno besedo, 2011, str. 27–28):

- »načrtovanju programov učenja jezikov s stališča: pričakovanega predhodnega znanja in navezovanja na predhodno učenje, zlasti na prehodih med osnovno, nižjo srednjo, višjo srednjo in visoko/nadaljnjo ravno izobraževanja; ciljev; vsebine;
- načrtovanju certificiranja jezikovnega znanja s stališča: vsebine izpitov; meril za ocenjevanje, pri čemer so bolj kot pomanjkljivosti poudarjeni pozitivni dosežki;
- načrtovanju učenja, kako se učiti (učenje učenja), ki vključuje: boljše zavedanje obstoječe ravni znanja; zastavljanje uresničljivih in koristnih ciljev; izbiranje gradiva; samoocenjevanje.«

Zato je SEJO lahko tudi ključna osnova za presojanje znanja tujih jezikov priseljencev. Če nimajo certifikatov o znanju tujih jezikov (maternega in drugih tujih jezikov), jim v procesu UVPZ pomagamo ovrednotiti to znanje glede na SEJO, usmerimo pa jih lahko tudi v pridobitev mednarodnih certifikatov,

²² Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje (2001). Svet za kulturno sodelovanje, Odbor za izobraževanje, Oddelek za moderne jezike. Strasbourg. Slovenski prevod s spremno besedo, Ministrstvo RS za šolstvo in šport (2011). Urad za razvoj šolstva: Ljubljana.

če je z vidika njihovih ciljev in interesov to smiselno. Potrebovali bi jih lahko za lažjo zaposlitev, za nadaljevanje izobraževanja, še posebej če ne bodo ostali v Sloveniji in želijo oditi naprej v katero od evropskih držav (pogosto si želijo oditi predvsem v Anglijo, Francijo, Nemčijo, na Švedsko, Dansko), kjer že imajo sorodnike ali imajo informacije, da bodo lažje dobili delo ter da so posamezne države bolj odprte za sprejem priseljencev.

Strokovnim delavcem, ki usmerjajo posameznike v to presojo, so v pomoč strokovni delavci iz organizacij, ki izvajajo poučevanje tujih jezikov ter zagotavljajo možnosti pridobitve mednarodno uveljavljenih certifikatov tujih jezikov ter tudi tečaje in izpite iz tujih jezikov v skladu s SEJO in s slovenskimi javnoveljavnimi programi za tuje jezike za odrasle: angleščina, nemščina, francoščina, italijanščina.

Kako so ravni znanja tujih jezikov razvrščene v SEJO, na kratko opisujemo v nadaljevanju. V nadaljevanju predstavljamo tudi možnosti pridobitve potrdila o znanju tujega jezika po zgoraj navedenih štirih slovenskih javnoveljavnih izobraževalnih programih tujih jezikov ter možnosti samoocenjevanja znanja tujega jezika po Europassu.

7.1 Skupno evropsko jezikovno ogrodje in mednarodni certifikati tujih jezikov

Skupni evropski jezikovni okvir (v nadaljevanju SEJO) podrobno opisuje, česa vsega se morajo osebe, ki se učijo jezikov, naučiti, da bodo uporabljale jezik za sporazumevanje, ter katera znanja in spretnosti morajo razviti, da bodo lahko učinkovito delovale. Posebej velja izpostaviti, da opis zajema tudi kulturni kontekst, v katerega je postavljen jezik. Poleg tega okvir opredeljuje ravni jezikovnega znanja, ki omogočajo, da merimo napredek učečih se. Pristojni za organizacijo izobraževalnih dejavnosti, načrtovalci vsebine dela, učitelji, izobraževalci učiteljev, izpitne ustanove itd. si z njim lahko pomagajo, da ocenijo svoje obstoječe oblike dela, jih umestijo v širši kontekst in se med seboj usklajujejo, da bi izpolnili resnične potrebe učečih, za katere so odgovorni (več v SEJO, Slovenski prevod s spremno besedo, 2011).

Izhodišče SEJO je večjezičnost evropskega prostora. V SEJO je poudarjeno, da moramo večjezičnost razumeti v kontekstu večkulturnosti, pri čemer jezik ni le pomemben vidik kulture, temveč tudi sredstvo za dostop do kulture. V SEJO je poudarjeno, da v posameznikovi kulturni zmožnosti različne kulture (nacionalna, regionalna, socialna) ne obstajajo le druga ob drugi, temveč jih posameznik primerja, išče razlike med njimi in jih dejavno povezuje, da tako nastane obogatena integrirana večkulturna zmožnost (prav tam, 2011).

SEJO znanje tujega jezika uvršča v tri sklope in znotraj teh ima dve ravni, kar prikazujemo tudi v spodnji preglednici:²³

1. osnovna raba jezika (osnovni uporabnik): A1 (vstopna raven) in A2 (vmesna raven),
2. samostojna raba jezika (samostojni uporabnik): B1 (raven sporazumevalnega praga) in B2 (višja raven),
3. kompetentna raba jezika (učinkoviti uporabnik): C1 (raven učinkovitosti) in C2 (raven mojstrstva).

V nadaljevanju so predstavljeni tudi podrobnejši opisi posameznih ravni (prav tam, 2011):

Osnovna raba jezika	
A1	A2
Razumevanje in uporaba pogosto rabljenih, vsakodnevnih besed in enostavnih stavkov, ki jih uporabljamo za trenutne potrebe. Predstavitev samega sebe in drugih, postavljanje vprašanj o drugih – npr. kje nekdo stanuje, katere ljudi pozna ali katere stvari ima – in odgovori na ta vprašanja. Enostavno sporazumevanje, če sogovorniki počasi in razločno govorijo in so pripravljeni pomagati.	Razumevanje stavkov in pogosto rabljenih izrazov, ki so povezani z neposrednim življenjskim okoljem (npr. najosnovnejši osebni in družinski podatki, nakupovanje, zaposlitev, okolica). Sporazumevanje v preprostih situacijah, kadar gre za neposredno izmenjavo informacij o splošnih vsakodnevnih stvareh. Uporaba preprostih besednih zvez, s katerimi lahko na preprost način opišemo svojo družino in izobrazbo, neposredno življenjsko okolico in stvari v povezavi s trenutnimi potrebami.
Samostojna raba jezika	
B1	B2
Razumevanje glavnih točk, če so govorjene razločno v standardnem jeziku, kadar gre za znane reči, s katerimi se srečujemo na delu, v šoli, prostem času itd. Obvladovanje situacij, ki se pojavljajo na potovanju po deželi, kjer se ta jezik govori. Preprosto in povezano izražanje o znanih temah in osebnih interesih. Pisanje osebnih izkušenj in vtisov, opisovanje sanj, upanj in ciljev, podajanje kratkih utemeljitev in pojasnil k načrtom.	Razumevanje vsebin pogovorov in predavanj o kompleksnejših konkretnih ali abstraktnih temah; razumevanje strokovne diskusije iz znanega področja. Sposobnost tekočega in spontanega sporazumevanja z rojenimi govorci. Jasno in natančno izražanje o številnih temah, jasno podajanje pogleda na določen problem in podajanje prednosti in pomanjkljivosti različnih možnosti.

²³ Opis SEJO povzema dokument SEJO publikacija, pripravljena v letu 2011 in objavljena na spletni strani MIZŠ. Glej tudi opis na spletni strani: <http://www.jeziki.upr.si/wp-content/uploads/2011/10/Skupni-evropski-jezikovni-okvir-SEJO.pdf>.

Kompetentna raba jezika	
C1	C2
Razumevanje različnih, daljših tekstov zahtevnejše vsebine in dojetje pomena. Spontano in tekoče izražanje, brez preveč očitnega iskanja ustreznih izrazov. Učinkovita in fleksibilna uporaba jezika v družabne kot tudi poklicne in učne namene. Natančno, oblikovano in obširno izražanje misli in pogledov o zahtevnih vsebinah ter spretno podajanje teksta z različnimi sredstvi povezovanja.	Razumevanje vsega slišane ali prebranega brez posebnega napora. Obnova informacij iz različnih pisnih in ustnih virov in podajanje lastnih utemeljitev in pojasnil v povezani obliki. Spontano, zelo tekoče in jasno izražanje ter tudi ob zahtevnih vsebinah podajanje pomensko logične oblike, ki poslušalca opozarja na pomembna mesta.

V Sloveniji večina jezikovnih šol pripravlja in izpeljuje tečaje in izpite, ki so pripravljene tudi v skladu z lestvico SEJO, za naslednje tuje jezike:

- angleščina,
- nemščina,
- francoščina,
- italijanščina,
- španščina.

V Prilogi IV s primeri prikazujemo, kako se na lestvici SEJO lahko razvrščajo posamezne vrste tečajev in izpitov/certifikatov tujih jezikov za odrasle (od ravni A1 do ravni C2) na primeru ene od jezikovnih šol v Sloveniji, ki ima raznovrstne jezikovne tečaje in izpite.

Pred odločitvijo za posamezni certifikat se kandidatu priporoča, da opravi uvrstitveni test (pisni in slušni) in svetovalni pogovor v izbranem jeziku. Po svetovalnem pogovoru pa se kandidatu svetuje najhitrejšo pot do izbranega izpita glede na njegove potrebe, cilje in trenutne okoliščine (čas, ki ga ima na razpolago, finančna sredstva idr.).

7.2 Javnoveljavni programi tujih jezikov v Sloveniji

V Sloveniji imamo pet javnoveljavnih izobraževalnih programov za učenje tujih jezikov za odrasle. V času kurikularne prenove v 90-ih letih prejšnjega stoletja so bili pripravljene štiri prenovljeni javnoveljavni programi učenja tujih jezikov za odrasle, ki so bili sprejeti leta 1999:²⁴

1. izobraževalni program Angleščina za odrasle,
2. izobraževalni program Nemščina za odrasle,
3. izobraževalni program Francoščina za odrasle,

²⁴ Vir: spletna stran <http://www.acs.si/index.cgi?m=51&id=143> (Programoteka: javnoveljavni programi za odrasle).

4. izobraževalni program Italijanščina za odrasle.

Pozneje pa je bil pripravljen in leta 2005 sprejet kot javnoveljavni program še izobraževalni program Madžarščina za odrasle.

Programi so opredeljeni na dveh ravneh, osnovni in višji, za obe so izdelani standardi znanj in predvideno je standardizirano preverjanje. Programi ustrezajo standardom znanja tujega jezika v srednji šoli, tako da bi bila ob vpeljavi izpitnega (ali certifikatnega) sistema zagotovljena prehodnost med šolskim in zunajšolskim izobraževanjem.

Za vseh pet izobraževalnih programov se organizira tudi preverjanje znanja tujih jezikov. Po uspešno opravljenem izpitu dobijo kandidati javnoveljavno listino. Izpiti so pripravljeni ob upoštevanju priporočil Sveta Evrope (SEJO, 2001).²⁵ Vsak izpit se opravlja na osnovni in/ali višji ravni, opravljajo ga lahko udeleženci tečajev tujih jezikov in/ali odrasli, ki so se jezika učili sami. Obseg izpitne snovi določajo izpitni katalogi, ki so sestavni del izobraževalnih programov za odrasle.

7.3 Samoocenjevanje znanja tujih jezikov v Europassu

Europass so mednarodno dogovorjeni in standardizirani obrazci, ki omogočajo zapis znanj in izkušenj, pridobljenih med izobraževanjem, delom, delovno prakso, v prostem času. Pobuda za Europass je nastala v 90-ih letih prejšnjega stoletja, da bi zagotovili večjo preglednost in primerljivost kvalifikacij, mobilnosti delovne sile pa tudi mobilnosti v izobraževanju med državami članicami EU.

Europass sestavlja pet obrazcev:²⁶

- Europass življenjepis: je obrazec za pripravo poslovnega življenjepisa,
- Jezikovna izkaznica Europass: je obrazec za podrobnejši opis jezikovnih znanj (obrazec je v prilogi IV),
- Europass mobilnost: je potrdilo o delovnih ali učnih izkušnjah iz tujine (spodbuja opis poklicno specifičnih in tudi socialnih kompetenc),
- Priloga k spričevalu: vključuje opis znanj, pridobljenih med formalnim poklicnim izobraževanjem, in umestitev kvalifikacije v nacionalni sistem izobraževanja,
- Priloga k diplomi: vključuje opis znanj, pridobljenih v višješolskem in visokošolskem izobraževanju, ter umestitev kvalifikacije v nacionalni sistem izobraževanja.

²⁵ Redni letni izpitni roki so trije: februarški, junijski in oktobrski (več na spletni strani RIC-a: http://www.ric.si/tuji_jeziki/splosne_informacije/).

²⁶ Vir: spletna stran <http://www.europass.si/>.

Europass življenjepis in jezikovna izkaznica sta prosto dostopna, prilogo k spričevalu in/ali diplomi pa izda ustanova, kjer je posameznik opravil formalno izobraževanje. V vseh obrazcih je poudarek na opisu kompetenc. Poleg teh pa vse pomembnejša postajajo dodatna znanja, spretnosti in kompetence, ki si jih posameznik pridobiva zunaj formalnega izobraževanja, predvsem kompetence, kot so komunikacija, timsko delo, tuji jeziki, podjetnost, samoiniciativnost idr.

Za Europass je značilno, da omogoča uporabo standardiziranih evropskih obrazcev, spodbuja beleženje formalnega in neformalnega znanja, spodbuja mednarodne izmenjave in učenje tujih jezikov. Kot evropsko dogovorjena oblika za sistematično in celovito osebno predstavitev je dostopen v 26 evropskih jezikih in v 33 evropskih državah. Slovenskim prebivalcem omogoča osebno predstavitev v Sloveniji in tujini.

Vseh pet obrazcev se lahko v osebni predstavitvi posameznika različno kombinira. Vse bolj se uveljavlja t. i. »Mapa kompetenc«, ki (več o tem tudi na spletni strani

http://www.europass.si/evropska_mapa_kompetenc.aspx):

- omogoča pošiljanje večjega števila prilog v elektronski obliki,
- omogoča pregledno vključitev drugih Europass dokumentov,
- se lahko pošilja skupaj z življenjepisom ali v posebni datoteki.

Jezikovna izkaznica Europass pri opisu jezikovnih znanj izhaja iz SEJO (opis ravni znanja od A1 do C2), ki temelji na samooceni posameznika. Pogosto pa bodo odrasli pomoč za samoocenjevanje poiskali tudi pri strokovnih delavcih v izobraževanju odraslih, pri učiteljih tujih jezikov in pri strokovnih delavcih za vodenje procesov UVPZ, zato se morajo le-ti usposobiti tudi za svetovanje pri izpolnjevanju Jezikovne izkaznice Europass (in drugih Europass obrazcev).

V primeru potreb po **certificiranju znanja tujih jezikov pri priseljencih** so vse opisane možnosti lahko primerne tudi za njih, katera je ustrežnejša, pa se najlažje ugotovi v procesu UVPZ; v sodelovanju s strokovnjaki s področja poučevanja tujih jezikov se lahko ugotovi, na kateri ravni ima posameznik določeno znanje tujega jezika, ki ga želi certificirati, kaj mu glede na njegove potrebe in cilje še manjka, ter svetuje, kje in kako lahko manjkajoča znanja in/ali certifikat pridobi.

8 Ugotavljanje in priznavanje znanj na področju računalniške pismenosti

Tanja Vilič Klenovšek

Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) je v današnjem času postala sestavni del vsakdanjega življenja, saj je nepogrešljiva pri delu in vsakodnevnih opravilih. V sodobnih družbah 21. stoletja si težko predstavljamo življenje brez uporabe računalnika, dostopa do interneta in različnih drugih informacijskih medijev v najrazličnejših okoliščinah:

- v vsakdanjem življenju: pri iskanju potrebnih informacij za različne življenjske situacije, za nakupovanje, naročanje pri zdravniku, za bančno poslovanje, za oddajo vlog in vodenje postopkov na različnih uradih (občina, zemljiška knjiga, sodišče itd.), za sodelovanje na socialnih omrežjih (facebook, twitter, linkedin idr.), za uporabo fotoaparata v povezavi z računalnikom, za uporabo kamere v povezavi z računalnikom, nalaganja fotografij in videoposnetkov idr.;
- pri delu: hiter razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije je povzročil hiter napredek in spremembe tudi na trgu dela, delovne naloge se lažje in hitreje opravljajo z njeno uporabo; to velja tako za delovna mesta v pisarnah kot za delovna mesta v proizvodnih procesih – marsikje proizvodni proces brez računalniško vodenega stroja skoraj ni mogoč; tako skoraj že za vsa delovna mesta velja, da si uspešnega zaposlenega brez vsaj malo razvite digitalne kompetence ne moremo predstavljati, ne glede na to, na kako zahtevnem delovnem mestu je zaposlen.

Zato ne preseneča, da je bila kompetenca digitalna pismenost leta 2006 opredeljena kot ena od osmih ključnih kompetenc, opredeljenih na evropski ravni (Evropska komisija, 2006). Na ravni EU je opredeljeno, da ključna kompetenca digitalna pismenost »/.../ vključuje varno in kritično uporabo tehnologije informacijske družbe (IST) pri delu, v prostem času in pri sporazumevanju. Podpirajo jo osnovna znanja v IKT: uporaba računalnikov za iskanje, ocenjevanje, shranjevanje, proizvodnjo, predstavitev in izmenjavo informacij ter za sporazumevanje in sodelovanje v skupnih omrežjih po internetu.« (Evropska komisija, 2006)

V nadaljevanju je poudarjeno, da posameznik z razvito digitalno kompetenco razume in pozna naravo, vloge in priložnosti, ki jih informacijsko-komunikacijska tehnologija ponuja v njegovem vsakdanjem zasebnem in socialnem življenju ter pri delu. Tako mora digitalno pismen posameznik obvladati uporabo različnih računalniških aplikacij za pripravo in obdelavo besedila, razpredelnic, zbirke podatkov, za shranjevanje in upravljanje podatkov; razumeti mora možnosti uporabe in potencialne nevarnosti interneta ter sporazumevanja z uporabo elektronskih medijev (elektronske pošte, omrežnega orodja) za delo, za prosti čas, za izmenjavo informacij, za učenje in raziskave ter drugo. Pomembno je, da se posameznik zaveda tudi pomena ustrezne presoje veljavnosti in zanesljivosti informacij, ki so na voljo z IKT, ter pravnih in etičnih načel, ki so nepogrešljiva pri interaktivni rabi IKT (prav tam, 2006).

Razvita kompetenca digitalne pismenosti je pri posamezniku opredeljena kot (prav tam, 2006):

- sposobnost iskanja, zbiranja in obdelave informacij,
- kritična in sistematična uporaba informacij,
- sposobnost oceniti pomembnost informacij,
- sposobnost razlikovanja med resničnim in virtualnim svetom ob hkratnem prepoznavanju povezav,
- sposobnost uporabe orodja za proizvodnjo, predstavitev in razumevanje kompleksnih informacij,
- sposobnost dostopa, iskanja in uporabe storitev po internetu,
- sposobnost uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije za podporo kritičnemu razmišljanju, ustvarjalnosti in inovativnosti.

Tudi v drugih dokumentih, ki opredeljujejo pomen digitalne pismenosti v sodobni družbi, se poudarja, da uporaba IKT zahteva od posameznika ves čas kritičen in premišljen odnos do dosegljivih informacij ter odgovorno uporabo interaktivnih medijev. Hkrati pa tudi, da digitalno pismen posameznik izraža zanimanje za delovanje v skupnostih in omrežjih za kulturni, socialni in/ali poklicni namen (glej tudi Digital Agenda in the Europe 2020 Strategy).²⁷

Ker je digitalna pismenost postala v sodobnem svetu nuja tako za vsakdanje osebno življenje kot tudi za delo in družbeno delovanje človeka, je pomembno, da vsem odraslim omogočamo skozi vse življenje razvijanje te kompetence v skladu z njihovimi potrebami in interesi. To lahko zagotovimo z ustrezno ponudbo (brezplačno ali za plačilo) programov usposabljanja s področja IKT (računalniški tečaji, delavnice, seminarji, e-učenje) ali tudi z vzpostavljenim sistemom ugotavljanja in priznavanja predhodnega znanja s teh področij, pridobljenega po različnih poteh v formalnem in neformalnem izobraževanju ter s priložnostnim učenjem. Še posebej za področje IKT je značilno, da odrasli pogosto ta znanja, spretnosti in kompetence pridobivajo s priložnostnim učenjem, na neki točki v življenju pa jih želijo (ali potrebujejo) certificirati.

IKT znanja so pomembna tudi za priseljence pri vključevanju v družbo. Srečali se bomo s priseljenci, ki nimajo teh znanj in jih morajo pridobiti na novo, s priseljenci, ki ta znanja imajo, pa nimajo dokazil o tem, in jim lahko v postopku UVPZ omogočimo le-ta narediti vidna, ali tudi s priseljenci, ki določena znanja imajo, potrebujejo pa usmeritev, nasvet, kaj od teh znanj potrebujejo v slovenskem prostoru, kaj se pričakuje od njih pri uporabi IKT v vsakdanjem življenju in kaj pri zaposlitvi, ki jo iščejo. Pomembno je, da imajo možnost ovrednotenja obstoječih znanj, spretnosti in kompetenc na področju IKT ter hkrati tudi svetovanja, kaj še lahko pridobijo, nadgradijo.

²⁷ »Digitalna agenda« predstavlja eno od sedmih stebrov strategije Evropa 2020, ki jo je predstavila Evropska komisija za rast v EU. V agendi je poudarjeno, da naj se bolje izkoristi potencial IKT za spodbujanje inovacij, gospodarske rasti in napredka.

V evropskem prostoru se je v 90-ih letih prejšnjega stoletja oblikovala iniciativa za opredelitev »evropskega« standarda znanj na področju IKT, ki je imela za rezultat nastanek t. i. Evropskega računalniškega spričevala, poimenovanega s kratico ECDL, ki izhaja iz angleškega imena European Computer Driving Licence. V predstavitvi, kaj so lahko cilji in učinki ECDL za družbo, je posebej izpostavljeno, da vplivajo na zagotavljanje konkurenčnosti družbe v ekonomiji znanja in so (vir: spletna stran <http://www.ecdl.si/strani/druzba.htm>):

- »pospešiti, poživiti in spodbujati računalniško pismenost ljudi v vseh sferah življenja,
- dvigniti nivo znanja o IT in nivo usposobljenosti za uporabo osebnih računalnikov in splošnih računalniških aplikacij,
- zagotoviti vsem uporabnikom razumevanje najboljšega izkoristka ter najboljših praks in prednosti pri delu z računalniško opremo,
- izboljšati produktivnost zaposlenih, ki pri delu uporabljajo osebni računalnik,
- omogočiti večje povračilo vlaganj v IT in racionalnejšo gradnjo informacijske družbe,
- priskrbeti temeljno kvalifikacijo, ki državljanom omogoča postati del globalne informacijske družbe.«

Ob tem naj še izpostavimo, da smo tudi med cilji Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v RS za obdobje 2013–2020 (ReNPIO 13–20) na prvem prednostnem področju (splošno izobraževanje odraslih) zapisali, da bo pri vključevanju odraslih v vseživljenjsko učenje poudarek tudi na: »/.../ povečanju digitalne pismenosti in vključenosti v informacijsko družbo« (ReNPIO 13–20, ACS, 2014: 41). Ključni izziv na tem področju ostaja ponuditi odraslim osnovna in nadaljnja usposabljanja, ki bodo omogočala njihovo aktivno vlogo v informacijski družbi, vsem enako, ne glede na izobrazbo, starost in druge značilnosti.

Poleg tudi v Sloveniji v zadnjih 15 letih vse bolj uveljavljenega ECDL je leta 2004 ACS v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki, z namenom spodbujati razvoj računalniške pismenosti odraslih na osnovi enotno opredeljenega standarda znanj in spretnosti, pripravil javnoveljavni izobraževalni program Računalniška pismenost za odrasle,²⁸ leta 2013 pa strokovne smernice in vprašalnik za vrednotenje digitalne pismenosti odraslih v postopku UVPZ. Vse troje na kratko predstavljamo v nadaljevanju.

²⁸ Na podlagi 15. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št.115/03 – uradno prečiščeno besedilo) je takratni minister za šolstvo in šport izdal Pravilnik o izobraževalnem programu Računalniška pismenost 5. maja 2005.

8.1 Evropsko računalniško spričevalo – ECDL (European Computer Driving Licence)

Zaradi zagotovitve večje transparentnosti znanj s področja IKT, enotnega standarda in večje primerljivost znanj, spretnosti in kompetenc, ki jih posameznik pridobiva po različnih poteh, na tečajih, seminarjih, s samostojnim učenjem idr., se je že v 90-ih letih prejšnjega stoletja v Evropi oblikovala pobuda za oblikovanje enotnega standarda znanj, spretnosti in kompetenc na področju IKT, ki so jo poimenovali s kratico ECDL, izhajajoč iz angleškega imena »European Computer Driving Licence«, v slovenščino pa jo prevajamo kot Evropsko računalniško spričevalo.²⁹ V nadaljevanju bomo uporabljale kratico ECDL.

ECDL je spričevalo, ki izkazuje, da posameznik razume osnove informacijske tehnologije (IT) ter da zmore samostojno uporabljati osebni računalnik in splošne računalniške uporabniške programe. ECDL je hkrati tudi dokaz o opravljenem preizkusu (ki vključuje oceno znanja osnov IT, osnovnega poznavanja osebnega računalnika in dela s splošnimi računalniškimi programi) (vir: spletna stran <http://www.ecdl.si/>).

ECDL vključuje naslednja spričevala (Vir: spletna stran <http://www.ecdl.si/>):

- ECDL – osnovni: vključuje osnovna računalniška znanja, ki so opredeljena v sedmih vsebinskih sklopih oz. modulih (1 – Osnovni koncepti informacijske tehnologije (IT), 2 – Uporaba računalnika in upravljanje datotek, 3 – Obdelava besedil, 4 – Preglednice, 5 – Podatkovne baze, 6 – Predstavitve, 7 – Podatki in komunikacije);
- ECDL – nadaljevalni: vključuje napredna računalniška znanja, ki so opredeljena v štirih vsebinskih sklopih oz. modulih (1 – Napredno urejanje besedil, 2 – Napredno delo s

²⁹»Ideja o European Computer Driving Licence, Evropskem računalniškem spričevalu, prihaja iz dveh virov. Leta 1994 je bila razvita na Finskem kot del priprav te države na vstop v Evropsko skupnost. Približno v istem času se je Dudley Dolan iz Dublina v vlogi »Vice President of the European Professional Informatics Societies« – predstavljajoč različna nacionalna društva informatikov – pogovarjal z uradniki Evropske unije o potrebi po dvigu nivoja informacijsko-telekomunikacijskih veščin v industriji in zavedanju informacijske družbe. Sledila je ustanovitev posebne skupine, ki je preverila finski model in ga kot originalno kvalifikacijo v praksi najprej preizkusila na Švedskem avgusta 1996 pod imenom European Computer Driving Licence. Septembra istega leta je bila objavljena tudi francoska različica programa. Januarja 1997 se je formiralo centralno koordinacijsko telo s statusom ustanove (Foundation) in nalogo promoviranja, koordiniranja, razvoja in skrbi za kvaliteto spričevala ECDL.« (Vir: spletna stran <http://www.ecdl.si/strani/ecdl-2.htm>.)

- preglednicami, 3 – Napredno delo s podatkovnimi zbirkami, 4 – Napredno delo s predstavitvami); kdor pridobi spričevala za vse štiri napredne module, pridobi naziv Expert;
- ECDL – CAD: je 2D računalniško podprto risanje in je neodvisen mednarodni standard temeljnih veščin v dvodimenzionalnem (2D) računalniško podprtem oblikovanju (CAD).

Za vsakega od teh spričeval se opravlja izpit v verificiranih računalniških učilnicah testnega centra pod nadzorom pooblaščenega preizkuševalca. ECDL uvaja in nadzoruje evropska Ustanova ECDL (European Computer Driving Licence Foundation – ECDL-F). Za uveljavljanje standarda ECDL morajo imeti organizacije v vseh državah pooblastilo Ustanove ECDL, ki nadzoruje, da se vsi izpiti izvajajo na podlagi učnega načrta ECDL. Postopki izobraževanja in opravljanja izpitov se med državami lahko razlikujejo, vendar Ustanova ECDL zahteva, da so v vseh testnih centrih na razpolago veljavni in natančno opredeljeni postopki izpraševanja ter da se postopki testiranja izvajajo zanesljivo.

ECDL temelji na standardnem programu usposabljanja ECDL v angleškem jeziku. Učni načrt opredeljuje znanja in veščine, ki jih zahteva ECDL. Standardni izpit je lahko prilagojen za posamezno državo, vendar z upoštevanjem istega učnega načrta in s tem izkazano iste ravni znanja in veščin računalništva. ECDL potrdilo pa je vedno potrdilo za isti standard znanja in veščin, ne glede na narodnost, izobrazbo, starost ali spol. ECDL, ki je podeljen v eni državi, je priznan tudi v drugih. Nosilec pravic ECDL za Slovenijo je Slovensko društvo Informatika (SDI) (vir: spletna stran <http://www.ecdl.si/>).

Kandidat za ECDL spričevala ima naslednje možnosti priprav na izpit (vir: spletna stran <http://www.ecdl.si/strani/studenti-3.htm>):³⁰

- »obiskovanje tečajev, skladnih z učnimi načrti: priporočljivo za začetnike in manj večje uporabnike; v primeru zahtevnejših programov priporočljivo za vse kandidate,
- udeležba na pripravah na izpite: priporočljivo za začetnike po opravljenem tečaju in računalniško pismene uporabnike kot osvežitev in dopolnitev znanj oziroma veščin v izogib presenečenjem na izpitu,
- opravljanje poskusnega izpita: priporočljivo za vse kandidate, da ob simulaciji izpita spoznajo tehniko in način opravljanja pravega testa,
- samoučenje s pomočjo ustreznih gradiv; druge literature, učnega načrta in drugih razpoložljivih virov (internet, vaje za ponavljanje in utrjevanje snovi),
- učenje na daljavo in e-učenje,
- prijava na izpit.«

V okviru ECDL iniciative pa se je pripravil tudi program E-Citizen, ki vključuje znanja o internetu in elektronski pošti. Program E-Citizen je namenjen uporabnikom, ki želijo poglobiti svoje znanje na osnovnem področju dela z računalnikom ter si zagotoviti samostojno uporabo spletnih informacij in

³⁰ Tudi naslovi izpitnih centrov za vsa tri ECDL spričevala, ECDL – osnovni, ECDL – nadaljevalni, ECDL – CAD, so na slovenski spletni strani za predstavitev ECDL: <http://www.ecdl.si/strani/centri-1.htm>.

storitev. Na ta način lahko v družbi lažje sodelujejo kot e-državljeni, kar se danes od človeka pričakuje na različnih področjih, kot so zdravstvo, uprava, izobraževanje, zaposlovanje idr. Dostopen je vsem, ne glede na spol, status, etnično pripadnost, izobrazbo, starost, sposobnost in druge značilnosti.³¹

Glede na vse opisano o ECDL, lahko pričakujemo, da se bomo srečali s **priseljenci, ki bodisi že imajo katero od ECDL spričeval** bodisi imajo znanja, spretnosti in kompetence iz posameznih sklopov in jim lahko v procesu UVPZ pomagamo ovrednotiti, kaj že obvladajo, kaj jim še manjka in kdaj ter **v katerem primeru je smiselno, da si pridobijo katero od ECDL spričeval.**

8.2 Javnoveljavni izobraževalni program Računalniška pismenost za odrasle (RPO)

V utemeljitvi priprave izobraževalnega programa Računalniška pismenost za odrasle - RPO³² je zapisano, da je le-ta nastal na osnovi presoje, da je spričevalo ECDL prezahtevno za tisti del prebivalstva, ki ni bil deležen računalniškega izobraževanja med rednim šolanjem in nima možnosti uporabe računalnika doma ali na delovnem mestu. V to skupino spadajo predvsem starejši odrasli (starejši od 40 let), odrasli brez izobrazbe in poklica, torej tisti, ki so najbolj ogroženi pri pridobivanju ključnih kompetenc, ki bi jim omogočale pridobiti ali ohraniti zaposlitev (ACS, 2004).

Ciljna skupina programa RPO so torej odrasli, ki računalnika še niso uporabljali in si želijo pridobiti temeljno znanje za delo z njim za potrebe poklicnega dela in vsakdanjega življenja. Temeljni namen programa je popularizirati in spodbuditi splošno računalniško pismenost med odraslimi, omogočiti vsem kar najbolje uporabljati osebni računalnik in spoznati prednosti njegove uporabe ter ponuditi osnovno računalniško usposabljanje, ki bo omogočilo aktivno vlogo v informacijski družbi vsem, ne glede na starost ali doseženo izobrazbo.

Udeleženci v programu (prav tam, 2004, str. 4):

- »spoznajo osnovne komponente računalnika in razumejo nekatere osnovne pojme informacijske tehnologije,
- naučijo se uporabljati osnovne funkcije osebnega računalnika in operacijskega sistema,
- naučijo se organizirati in upravljati z nosilci podatkov in datotekami,
- naučijo se pisati, oblikovati in tiskati besedilo,
- znajo uporabljati glavne spletne storitve in elektronsko pošto.«

³¹ »Kandidat, ki postane e-državljan: pozna vire informacij in razpoložljive spletne storitve, zna brskati po spletu in zbrati koristne informacije s področja novic, javne uprave, vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja, zna poiskati informacije iz najrazličnejših virov, zna uporabljati storitve e-uprave ter komercialne spletne storitve in transakcije, zna uporabljati elektronsko pošto.« (Vir: <http://www.ecdl.si/strani/program-4.htm>.)

³² Izobraževalni program Računalniška pismenost za odrasle je dostopen na spletni strani ACS, kjer so objavljeni vsi javnoveljavni programi za odrasle: <http://www.acs.si/index.cgi?m=51&id=143>.

Program obsega 60 ur organiziranega izobraževanja. Posebnih pogojev za vpis ni. V program se lahko vključijo vsi odrasli, ki želijo pridobiti temeljno znanje za delo z računalnikom. Pogoj za uspešno dokončanje programa je opravljen praktični preizkus znanja in spretnosti. Program omogoča pridobitev javnoveljavne listine – dobijo jo vsi udeleženci, ki uspešno opravijo preverjanje znanja, kot je določeno s programom. Če pa kdo od udeležencev ne želi opravljati izpita, lahko dobi tudi le potrdilo o udeležbi v programu, v katerem so navedeni podatki o izvajalski organizaciji, podatki za identifikacijo udeleženca, ime programa, vsebine ter trajanje programa v urah (to potrdilo ni javna listina).

V Sloveniji je **javnoveljavni izobraževalni program Računalniška pismenost za odrasle–RPO primeren tudi za priseljence**, ki računalnika še niso uporabljali in si želijo pridobiti temeljno znanje za delo z njim za potrebe poklicnega dela in vsakdanjega življenja. Pridobili bodo osnovno računalniško pismenost, ki jim bo omogočila aktivno vlogo v informacijski družbi, ne glede na starost ali doseženo izobrazbo.

8.3 Vprašalnik za vrednotenje kompetence digitalna pismenost

V okviru projekta ESS Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2011 do 2014 smo v letu 2013 na ACS razvili tudi Vprašalnik za vrednotenje kompetence digitalna pismenost. Izhodišče priprave vprašalnika je bilo, da v današnji informacijski družbi odrasli pridobivajo znanja s področja računalniške pismenosti na različne načine, tudi s priložnostnim ali samostojnim učenjem. Pogosto pa v takšnih primerih nimajo ustrezne povratne informacije in/ali dokazila, kaj na področju IKT dejansko obvladajo za aktivno uporabo, katera znanja pa bi potrebovali še nadgraditi. Tako je bil pripravljen vprašalnik za ugotavljanje, koliko je posameznik vajen uporabe računalnika in glavnih računalniških aplikacij – iskanja, zbiranja, obdelave in uporabe informacij pri delu in v prostem času. Vprašalnik naj bi pomagal tudi ugotoviti, kako kritično zna posameznik ločevati med realnim in virtualnim svetom, še posebej kar zadeva resničnost in zanesljivost informacij. Vprašalnik je pripravljen tako, da ga posameznik lahko izpolni sam (v tiskani ali v elektronski obliki), rezultate pa pogledata skupaj z usposobljenim strokovnim delavcem za interpretacijo rezultatov (ta pa lahko v oblikovanje povratne informacije vključi tudi druge strokovnjake s področja IKT). Več o vprašalniku in strokovnih navodilih za uporabo je opisano v strokovnem priročniku Ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenega znanja odraslih v poglavju Vprašalnik in smernice za vrednotenje kompetence digitalna pismenost (Mlinar, 2013, v Vilič Klenovšek in Pavlič, ur., 2013, str. 234–242).³³

Vprašalnik je namenjen vsem odraslim, ne glede na njihov položaj (zaposleni, brezposelni, gospodinje ipd.) in izobrazbo (brez formalne izobrazbe, izobraženi). Vprašanja, zajeta v evalvacijskem vprašalniku, oziroma trditve, ki jih kandidat ocenjuje, so usklajene s standardi znanj, spretnosti in kompetenc v

³³ Za strokovnega delavca/svetovalca, ki uporablja vprašalnik, je pomembno, da ga zelo dobro pozna, da pozna temeljna načela njegove uporabe in da zna informacije, pridobljene z vprašalnikom, ustrezno interpretirati. Usposabljanje omogoča ACS.

programu Računalniška pismenost za odrasle (ACS, 2004) ter z zahtevami za pridobitev potrdila European Computer Driving Licence (ECDL), zato se preverja razvitost kompetence na naslednjih področjih:³⁴

1. temeljno informacijsko znanje,
2. izdelava in oblikovanje besedil,
3. uporaba interneta,
4. uporaba elektronske pošte.

Če strokovni delavec/svetovalec ugotovi, da ima kandidat dobro razvito kompetenco digitalna pismenost, ga lahko napoti na pridobivanje formalnega potrdila (npr. ECDL), v nasprotnem primeru pa mu izda mnenje o stopnji razvitosti kompetence in mu predlaga, glede na njegove potrebe, na katerih področjih naj znanje, spretnosti in kompetence nadgradi, te mu svetuje tudi konkretne možnosti (npr. tudi vključitev v tečaj, delavnico).

Vprašalnik za vrednotenje kompetence digitalna pismenost je primeren za uporabo pri vrednotenju osnovne digitalne pismenosti tudi za priseljence, ki nimajo dokazil o svoji računalniški usposobljenosti, da pridobijo osnovno povratno informacijo o kompetencah, ki jih imajo, ter svetovanje, kako in kje lahko pridobijo manjkajoče kompetence digitalne pismenosti, ki jih potrebujejo za lažje vključevanje v državo prihoda. Vprašalnik se lahko uporabi tudi kot prva faza identifikacije znanj, spretnosti in kompetenc na področju digitalne pismenosti in je lahko osnova za svetovanje za pridobitev drugih certifikatov na področju digitalne pismenosti.

Če kandidatom razumevanja vprašalnika povzroča težave, ker še ne znajo dovolj slovensko, jim je treba zagotoviti pomoč pri izpolnjevanju vprašalnika povzroča težave, ker še ne znajo dovolj slovensko, jim je treba zagotoviti pomoč pri izpolnjevanju vprašalnika.

³⁴ Vprašalnik za vrednotenje kompetence digitalna pismenost je v e-obliki dostopen na spletnem naslovu: <http://vpnz.acs.si/vprasalnik/index.php/783527/lang-sl>.

9 Dobre prakse procesa UVPZ za priseljence v štirih državah

Natalija Vrečer, Vera Mlinar

V tem poglavju so predstavljene dobre prakse procesa UVPZ za priseljence v štirih evropskih državah: na Danskem, v Veliki Britaniji, na Norveškem in Portugalskem. Za EU je značilno, da so države, za katere je značilna daljša zgodovina priseljevanj vanje, razvile večjo senzibilnost za problematiko in potrebe priseljencev, ki se vključujejo v proces ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj. Za potrebe našega priročnika smo izbrali tiste države, ki procesu UVPZ posvečajo večjo pozornost že veliko let. Prav tako so to države, v katerih področje navedenega vrednotenja in priznavanja predstavlja pomemben del vseživljenjskega učenja in njegove realizacije. V vseh štirih državah imajo razvite predpise in zakonodajo, ki urejajo področje vrednotenja in priznavanja, druge države se lahko od njih veliko naučijo. Medtem ko je za Dansko in Veliko Britanijo značilno, da sta v procesu UVPZ razvili posebno senzibilnost za problematiko beguncev in drugih priseljencev ter posvečata posebno pozornost njihovim potrebam, pa tovrstna senzibilnost (še) ni prisotna na Norveškem in Portugalskem. Vendar smo ju vseeno uvrstili med primere dobrih praks, saj se priseljenci tako kot večinsko prebivalstvo v teh državah enakopravno vključujejo v proces UVPZ, ki ima v teh državah dolgo tradicijo in v marsičem predstavlja primer dobre prakse.

9.1 Anglija in Severna Irska

Natalija Vrečer

V procesu vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj v Veliki Britaniji so razlike v navedenem procesu med Anglijo, Severno Irsko in Walesom. V tem opisu dobre prakse se osredotočamo na opis vrednotenja in priznavanja v Angliji in na Severnem Irskem. Proces vrednotenja in priznavanja je v Veliki Britaniji poimenovan RPL (Recognition of Prior Learning). V Angliji in na Severnem Irskem je navedeni proces razvit na nacionalni osnovi, vendar pa na področju vrednotenja in priznavanja obstajajo tudi zasebne pobude in tiste v tretjem sektorju. Celostna strategija vrednotenja in priznavanja v vseh sektorjih vzgoje in izobraževanja ne obstaja, prav tako ne v zasebnem in tretjem sektorju.

Na področju QCF (Qualifications and Credit Framework) kvalifikacijskega in kreditnega okvirja od leta 2008 obstajajo predpisi, ki določajo odgovornost za UVPZ. Imajo jo organizacije, ki priznavajo, in izvajalske organizacije. Njihova odgovornost je vzpostaviti sistem in postopke za podporo procesu UVPZ. Za navedeni proces za Anglijo veljajo tudi posebna finančna pravila, ki jih je oblikovala Agencija za financiranje veščin (Skills Funding Agency). Namen predpisov in finančnih pravil je spodbuditi izvajalce k implementaciji UVPZ.

V zadnjih letih so preoblikovali nacionalne poklicne kvalifikacije, ki so obstajale kot posebna pobuda procesa UVPZ, vendar pa je pristop NPK v veljavi še vedno razširjen ter poteka na osnovi dokumentiranega učenja, ki ga je svetovanec pridobil na delovnem mestu.

Za vrednotenje in priznavanje neformalnega in priložnostnega znanja v Veliki Britaniji ne obstaja enoten okvir. Obstajajo štiri glavne poti, po katerih se lahko vrednoti in prizna predhodno pridobljeno znanje svetovanca:

- v procesu UVPZ, ki je povezan s formalnimi kvalifikacijami in poteka preko kvalifikacijskega in kreditnega okvirja (QCF),
- priznavanje neformalno pridobljenega znanja preko QCF,
- v procesu UVPZ, ki so ga včasih imenovali APL/APEL (Accreditation of Prior (Experiential) Learning) v visokošolskem izobraževanju, ter
- spremljanje napredka in dosežkov pri učenju, ki se ne priznava (RARPA – Recording Progress and Achievement in Non-Accredited Learning); to je sicer značilno tudi za visokošolsko izobraževanje, v glavnem pa se izvaja na področju izobraževanja odraslih in skupnostnega učenja (zgoraj navedeni odstavki so povzeti po European Commission, Cedefop, ICF International, 2014).

Proces UVPZ je v predpisih (Regulatory Arrangements) opredeljen kot: »metoda ocenjevanja, s katero se preveri, ali svetovanec lahko dokaže, da lahko doseže standarde ocenjevanja za določeno enoto z znanjem, razumevanjem ali veščinami, ki jih že ima in jih ne rabi razvijati v procesu učenja« (European Commission, Cedefop, ICF International, 2014, str. 5).

V visokošolskem izobraževanju obstaja dolgoletna tradicija vrednotenja in priznavanja, čeprav na tem področju ni razvite tovrstne zakonodaje. Leta 2010 je Agencija za zagotavljanje kakovosti (QAA) vpeljala kodeks kakovosti za visokošolsko izobraževanje, ki velja za celotno Veliko Britanijo. V tem kodeksu je velik poudarek posvečen procesu UVPZ.

Standardi, ki se upoštevajo v procesu vrednotenja, se imenujejo nacionalni poklicni standardi (NOS), ki jih morajo dosegati delavci na delovnem mestu. Standarde pripravlja področni svet za veščine ali organizacija, ki določa standarde. Večina kvalifikacij, ki veljajo za delovna mesta, temelji na nacionalnih poklicnih standardih.

Za zagotavljanje informacij, svetovanja in uporabo različnih metod, ki jih uporabljajo v procesu UVPZ, so odgovorne izvajalske organizacije. Svetovanec pa je tisti, ki vloži prošnjo za vključitev v proces UVPZ (zgoraj navedeni odstavki so povzeti po European Commission, Cedefop, ICF International, 2014).

V študiji Employability pathways (Phillimore idr., 2007), ki je nastala na podlagi intervjujev s prosilci za azil in begunci na West Midlands območju (dve mesti sta Birmingham in Coventry), je razvidno, da je med begunci v obeh mestih veliko večja brezposelnost kot med večinskim prebivalstvom. Čeprav je bila

polovica med njimi zaposlena v državah izvora, in polovica od teh je bila tam zaposlena kot kvalificirani in strokovni delavci, se je večina vseh tistih prosilcev za azil in beguncev, ki se jim je uspelo zaposliti v Veliki Britaniji, zaposlila kot nekvalificirani delavci. Avtorji študije priporočajo, da je treba prepoznati veščine in izkušnje beguncev ter jim nuditi možnosti usposabljanja na delovnem mestu, da bi pridobili delovne izkušnje v Veliki Britaniji. Prosilci za azil in begunci se srečujejo tudi s tem, da britanski sistem NARIC pogosto ne prizna njihovih kvalifikacij ali pa jih zmanjša. Prav tako delodajalci pogosto ne razumejo kvalifikacij, ki niso britanske. Tisti z visokimi kvalifikacijami pa se srečujejo s problemom, da se morajo zaposlovati na nižjem delovnem mestu, ki ni v skladu z njihovo izobrazbeno ravno, in tudi zato se begunci, ki so usposobljeni za kvalificirana in strokovna delovna mesta, s težavo vrnejo na delovna mesta, ki so v skladu z njihovo izobrazbo. Tudi zato je pomembno, da se njihova formalno, neformalno in priložnostno pridobljena znanja vrednotijo in priznavajo.

V nadaljevanju povzemamo nekaj rezultatov študije NIACE (Gray, Sterland in Aldridge, 2007), ki pa se ne nanašajo zgolj na območje Anglije in Severne Irske, temveč na celotno Veliko Britanijo. Študija NIACE poudarja, da morajo priseljenci pogosto pridobiti nove veščine, preden jim uspe pridobiti zaposlitev v Veliki Britaniji, in potrjuje rezultate zgoraj navedene študije. Rezultati te študije nakazujejo na to, da je večina priseljencev v Veliki Britaniji ekonomsko deprivilegiranih, zato porabijo večino svojega časa za plačano delo, tudi če opravljajo slabo plačano, nekvalificirano delo in se zraven nimajo časa udeleževati prostovoljnih dejavnosti v skupnosti in se izobraževati, oboje pa lahko doprinese k izboljšanju njihove kariere. Kot za druge migrantske države je glede na navedene rezultate v študiji tudi za Veliko Britanijo značilno, da mnogi med njimi pošiljajo domov denarne prispevke svojim družinskim članom, zato se težje odzovejo na delo, ki ni plačano (Gray, Sterland in Aldridge, 2007).

V navedeni študiji je zapisano, da obstaja v Veliki Britaniji sistem načina podpore pri prilagajanju veščin priseljencev, ki poteka v treh stopnjah:

- začetna stopnja, ki skoraj vedno vsebuje ugotavljanje veščin in njihovo ocenjevanje pa tudi ugotavljanje enakovrednosti kvalifikacij in potrjevanje ter svetovanje pri razvoju poklicne poti in načrtovanju akcij,
- srednja stopnja, ki je bolj podobna učni podpori in mentoriranju med prilagajanjem veščin in pri aktivnostih, ki krepijo veščine priseljencev,
- zadnja stopnja, ki se običajno osredotoča na ustvarjanje mostu med veščinami in prilagajanjem ter zaposljivostjo in vsebuje seznanjanje z delovnim mestom, iskanje službe in podporo pri iskanju službe (Gray, Sterland in Aldridge, 2007).

Kvalifikacije, ki so jih priseljenci pridobili v tujini, so bile pogosto pridobljene v različnih izobraževalnih sistemih in se zato razlikujejo od kvalifikacij v izobraževalnem sistemu v Veliki Britaniji, zato jih mnogi britanski delodajalci občasno ne prepoznajo kot enakovredne tistim v Veliki Britaniji. Čeprav britanski NARIC center primerja enakovrednost tujih in domačih kvalifikacij, delodajalci njihovega mnenja niso dolžni upoštevati. V teh primerih svetovalci pomagajo priseljencem pri prepoznavanju njihovih

kvalifikacij tako, da ugotovijo enakovrednost kvalifikacij z uporabo baze podatkov NARIC centra in potem pomagajo svetovancu, da zbere dokazila, ki se uporabljajo v procesu UVPZ.

9.2 Danska

Vera Mlinar

Vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja je področje, s katerim se Danska na zakonodajni ravni ukvarja približno 20 let, in je eden ključnih dejavnikov promocije pomena vseživljenjskega učenja. Postopki vrednotenja omogočajo posameznikom:

- vključitev v formalne izobraževalne programe v primeru, ko posamezniki ne izpolnjujejo formalnih vpisnih pogojev,
- priznavanje posameznih delov formalnih programov izobraževanja in usposabljanja oziroma pripravo individualiziranih programov izobraževanja in usposabljanja,
- pridobitev certifikata o usposobljenosti, ki omogoča vstop ali priznavanje v programih izobraževanja in usposabljanja za odrasle,
- pridobitev listine za posamezen del ali celoten izobraževalni program.

Vrednotenje je na Danskem opredeljeno kot pravica vsakega posameznika, kompetence posameznikov pa se primerjajo s standardi programov izobraževanja in usposabljanja. Pri tem ni pomembno, kje in kako so si posamezniki kompetence pridobili. Postopek je na Danskem znan kot ocenjevanje realnih kompetenc posameznika.

Na Danskem urejajo področje vrednotenja predhodno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc naslednji zakoni:

- Zakon o srednjem splošnem izobraževanju, ki omogoča dijakom pridobitev kreditov na podlagi vrednotenja predhodno pridobljenega znanja (2011),
- Zakon o poklicnem izobraževanju in usposabljanju, ki vključuje pristop individualnega ocenjevanja posameznikovih kompetenc z namenom izdelave osebnega izobraževalnega načrta (2003),
- Zakon iz leta 2007 z naslovom Razvoj vrednotenja predhodno pridobljenega znanja na področju izobraževanja odraslih in nadaljnega usposabljanja, ki daje vsakemu posamezniku pravico do individualnega vrednotenja predhodno pridobljenih znanj v primerjavi s specifičnimi cilji izobraževanja odraslih ter nadaljnega usposabljanja. Zakon velja za naslednja področja v okviru izobraževanja odraslih: moduli v okviru splošnega izobraževanja odraslih, moduli v okviru srednjega splošnega izobraževanja, programi poklicnega izobraževanja, temeljno izobraževanje odraslih, višješolsko izobraževanje odraslih ter programi visokošolskega izobraževanja.

Zakon določa, da so izvajalci postopkov vrednotenja izobraževalne organizacije, ki izvajajo navedene izobraževalne programe, sicer pa je implementacija zakona decentraliziran proces. Z zakonom na

Danskem le postavijo okvir za delovanje izobraževalnih institucij, okvir za zagotavljanje kakovosti ter okvir za zagotavljanje evalvacije z namenom razvoja sistemov kakovosti, metod ipd.

V 90-ih letih prejšnjega stoletja, med vojno na območju nekdanje Jugoslavije, pa so se na Danskem soočili s posebno situacijo, saj so se k njim zatekli številni begunci. V državo so prišli številni usposobljeni in izobraženi ljudje, ki pa niso mogli uveljaviti svojih znanj predvsem zaradi jezikovnih ovir ter v vojni vihri izgubljene dokumentacije, s katero bi lahko svojo izobrazbo tudi dokazali. Da bi se čim bolj aktivno vključili v dansko družbo in pridobili tudi zaposlitev glede na svojo izobrazbo in izkušnje, so dobili možnost vključitve v postopke vrednotenja.

Za ta namen so na Danskem oblikovali poseben program, ki so ga poimenovali t. i. program pregleda in ocenjevanja individualnih kompetenc. Namen programa je:

- individualno ocenjevanje kompetenc v odnosu do danskega trga dela,
- identificiranje posameznikovih izobraževalnih in zaposlitvenih možnosti,
- identificiranje delovnih izkušenj,
- ocenjevanje posameznikove izobraževalne zgodovine na podlagi dokumentov (če so),
- testiranje kompetence digitalne pismenosti ter komunikacijske kompetence z namenom vključevanja v programe usposabljanja,
- učenje danščine in predstavitev danskega trga dela,
- program digitalnega opismenjevanja z možnostjo pridobitve danskega certifikata,
- načrtovanje kariernih zmožnosti posameznika,
- zagotavljanje individualnega svetovanja.

Udeležba v programu omogoča kandidatom zgodnjo identifikacijo njihovih zmožnosti za vključitev v nadaljnje izobraževanje, pridobitev zaposlitve ali načrtovanje udeležbe v programih usposabljanja. Kandidati v okviru programa pridobijo tudi pomembne in uporabne informacije o delu in življenju na Danskem.

Ciljna skupina, ki ji je ukrep namenjen, so priseljenci (njihov položaj ureja Zakon o združitvi družine in beguncih), ki so na Danskem krajši čas in lahko komunicirajo v angleškem jeziku (lahko tudi v danščini).

Na Danskem pa so postopki vrednotenja namenjeni tudi tujcem, ki imajo dovoljenje za bivanje, so brezposelni in prejemniki denarnega nadomestila za primer brezposelnosti ter govorijo dansko, angleško ali nemško. Z izrazom tujci imamo v mislih priseljence brez danskega državljanstva. Postopek omogoča priznavanje predhodno pridobljenega znanja (neformalnega in priložnostnega), spretnosti, kompetenc ter kvalifikacij, pridobljenih z izobraževanjem, delovnimi izkušnjami in prostovoljnim delom. Priznavanje omogoča posameznikom nadaljevanje izobraževanja na višji ravni ter vključevanje v programe izobraževanja in usposabljanja odraslih z namenom izboljšave njihovih možnosti na trgu dela.

Oba opisana programa sta za udeležence brezplačna.

9.3 Norveška

Natalija Vrečer

Na Norveškem procesu vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj že dolga leta posvečajo veliko pozornost, saj predstavlja eno od prioritet v okviru nacionalnih strategij, in sicer je pomemben del strategij vseživljenjskega učenja. Slednje je leta 1998 spodbudila Bela knjiga o reformi kompetenc (St. meld. nr. 42 (1997–98) *Kompetanser eformen*), prav tako se na to področje nanaša Bela knjiga o strategiji v izobraževanju iz leta 2009 (St. meld. nr. 44 (2008–2009) *Utdanningslinja*). Kljub tem dokumentom pa se je razvoj zakonodaje vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj ter orodij, ki so uporabljena v tem postopku, v različnih sektorjih razvijal različno. Zakonodajo in pravila so na Norveškem oblikovali v vseh sektorjih na področju vzgoje in izobraževanja. Pravni okvir med drugim zagotavlja pravice posameznikom, ki se udeležijo tovrstnega procesa vrednotenja. V zadnjih letih so oblikovali priporočila, ki omogočajo implementacijo tovrstne zakonodaje. Priporočila so oblikovale vladne organizacije za vsak sektor vzgoje in izobraževanja posebej, vključno z izobraževanjem odraslih.

Vzpostavili so tudi nacionalni okvir kvalifikacij, ki temelji na načelu učnih rezultatov, kar pripomore k učinkovitosti implementiranja postopkov in praks procesa vrednotenja neformalnega in priložnostno pridobljenega znanja (European Commission, Cedefop, ICF International, 2014b). Norveški kvalifikacijski okvir je orodje, ki omogoča lažje razumevanje:

- »povezav med kvalifikacijskimi stopnjami in izobraževalnim sistemom,
- razlik med učnimi rezultati na različnih stopnjah in nacionalnim kvalifikacijskim okvirom in
- različnih poti, ki vodijo v doseganje kvalifikacij z izobraževanjem.«³⁵

Čeprav se je norveški proces vrednotenja v svoji zgodovini oblikoval na način, da obstajajo razlike med različnimi sektorji, implementacijo vrednotenja v vseh sektorjih povezujejo enotna načela, ki veljajo za vse sektorje. Eno od načel je načelo prostovoljne izbire, udeleženci se namreč v proces vrednotenja vključujejo prostovoljno. Drugo načelo poudarja, da mora celoten proces vrednotenja koristiti udeležencu (European Commission, Cedefop, ICF International, 2014a).

Uporaba procesa vrednotenja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj je najbolj razširjena na področju srednješolskega izobraževanja. Prav tako je za to izobraževalno stopnjo na voljo v vsakem okrožju. Od leta 2001 imajo odrasli, ki nimajo ustreznih formalnih kvalifikacij, možnost vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenih znanj, ki se upoštevajo pri vpisu na visokošolsko izobraževanje. Ob ustrezno priznanem predhodnem znanju so lahko udeleženci oproščeni opravljanja dela študijskega programa, čeprav se ta del vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj v visokošolskem izobraževanju izvaja redkeje, pogosteje rezultate procesa vrednotenja in priznavanja

³⁵ Vir: <http://www.nokut.no/en/Facts-and-statistics/The-Norwegian-Educational-System/The-Norwegian-qualifications-framework/Implementation-of-the-NQF/>.

upoštevajo predvsem pri vpisu na visokošolske programe. Na področju višješolskega izobraževanja (stopnja 4 po ISCED kvalifikaciji) rezultate procesa vrednotenja in priznavanja upoštevajo pri vpisu na višješolske programe, zlasti od leta 2003 dalje, ko je prišel v veljavo poseben zakon, ki ureja to področje. Šele pred kratkim, od leta 2013, pa je bila uveljavljena možnost, da so udeleženci, ki jim je bilo priznано predhodno pridobljeno znanje, upravičeni tudi dela opravljanja višješolskega programa (European Commission, Cedefop, ICF International, 2014a).

V procesu vrednotenja in priznavanja posebno pozornost posvečajo zagotavljanju kakovosti. Razvijajo metode zagotavljanja kakovosti, posebno pozornost pa posvečajo tudi usposabljanju ocenjevalcev.

Značilno za Norveško je, da je dovoljevala sporadičen razvoj procesa vrednotenja in priznavanja v različnih sektorjih, organizacijam v teh sektorjih pa ni vsiljevala načina, kako morajo ta proces razviti iz neke višje instance, zato so lahko te navedeni proces razvile v skladu s svojimi potrebami in pogoji. Največjo svobodo pri oblikovanju procesa vrednotenja in priznavanja sta imela sektorja visokošolskega in višješolskega izobraževanja.

Poseben poudarek posvečajo tudi sodelovanju in koordinaciji med organizacijami v različnih področjih javne uprave, ki so povezane s področjem vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj. Sodelovanje spodbujajo tudi s socialnimi partnerji in drugimi deležniki, posebno vlogo pri krepitevi tovrstnega sodelovanja ima Norwegian Agency for Lifelong Learning (Vox).

Na področju izobraževanja odraslih je leta 2013 Norveški direktorat za izobraževanje in usposabljanje skupaj z deležniki iz različnih sektorjev oblikoval nacionalna navodila za proces vrednotenja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj odraslih. Navodila se zlasti osredotočajo na to, na kakšen način razumeti predpise s področja vrednotenja in kako implementirati različne zadeve, ki jih določajo predpisi. Namen teh predpisov je tudi zagotoviti, da se v vseh norveških okrožjih implementirajo podobne oz. enake prakse postopkov procesa vrednotenja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj odraslih. Prav tako nacionalna navodila zagotavljajo, da imajo vsi odrasli udeleženci, ki se udeležijo procesa vrednotenja in priznavanja, enake pravice (European Commission, Cedefop, ICF International, 2014a).

Norveški proces vrednotenja in priznavanja sestoji iz štirih stopenj:

1. informiranje in svetovanje,
2. identifikacija in sistemizacija kompetenc,
3. ocenjevanje, vključno z vrednotenjem, in
4. dokumentiranje (zgornji odstavki so povzeti po European Commission, Cedefop, ICF International, 2014a).

Navodila in zakonodaja ciljne skupine priseljencev posebej ne omenjajo, veljajo pa za priseljence vsi isti predpisi in zakoni, povezani z vrednotenjem in priznavanjem njihovih formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, kot veljajo za večinsko prebivalstvo.

9.4 Portugalska

Natalija Vrečer

V zadnjih letih je razviden negativni trend upada splošnega izobraževanja odraslih na račun poklicnega izobraževanja odraslih, ki ga je začela politika Evropske komisije. Portugalska³⁶ je namreč imela dobre prakse vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj zlasti do leta 2011, ko je bilo na Portugalskem približno 450 t. i. »centrov novih priložnosti«, ki so omogočali vrednotenje zlasti tudi na področju splošnega izobraževanja odraslih. Po tem letu so se ti centri preoblikovali v t. i. CQEP-e, centre za kvalifikacije in poklicno izobraževanje in usposabljanje. Število centrov se je zmanjšalo na 214, s tem pa se je začelo splošnemu izobraževanju odraslih pripisovati manjši pomen, saj se je tudi število centrov, ki so se ukvarjali s splošnim izobraževanjem odraslih, zmanjšalo.

Pred ustanovitvijo ANQEP je delovala ANQ – National Agency for Qualifications, ki je skrbela za to področje na stopnjah do univerzitetne stopnje. Februarja 2012 je bil objavljen nov zakon (Decreto-Lei No 36/2012), ki je namesto ANQ ustanovil ANQEP – National Agency for Qualification and Vocational Education and Training. ANQEP je nacionalna institucija, ki je odgovorna za proces vrednotenja, njeno delo nadzirajo različna ministrstva, kljub temu pa ima administrativno in finančno avtonomijo. Cilji ANQEP so koordinirati implementacijo strategij na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja mladih in odraslih, prav tako je naloga te agencije zagotoviti razvoj in upravljanje nacionalnega sistema priznavanja, vrednotenja ter potrjevanja kompetenc. Pravni okvir za ustanovitev CQEP-ov je bil objavljen marca 2013 (Portaria No 135-A/2013), zakon je podlaga za njihovo delovanje, obseg, cilje, kompetence, tehnični team itd. (European Commission, Cedefop, ICF International, 2014b).

Proces vrednotenja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj se osredotoča na starejše od 15 let. Čeprav se je obseg vrednotenja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj odraslih z ukinitvijo centrov novih priložnosti zmanjšal, zlasti na področju splošnega izobraževanja odraslih, pa so CQEP-i

³⁶ Del informacij za podpoglavje o dobrih praksah vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja je Natalija Vrečer pridobila na obisku ANQEPA in dveh CQEP-ov v Lizboni od 28. 9. do 2. 10. 2015. Obisk je bil izveden v okviru Erasmus+ mobility štipendije (št. sporazuma: 15-104-012534), ki jo je financirala EU. Vsebina oz. objava navedene dobre prakse odraža zgolj stališče avtoric, NA in Komisija nista odgovorni za kakršnokoli uporabo informacij, ki jih vsebuje zadevno sporočilo ali objava.

okrepili svetovanje v postopku vrednotenja, ki prej ni bilo tako razvito. Poudarek je na vrednotenju kompetenc na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja, da kompetence udeležencev procesa vrednotenja postanejo bolj vidne delodajalcem in se tako izboljša zaposljivost.

Leta 2013 je bil objavljen tudi nov zakon na področju visokošolskega izobraževanja, ki ureja področje vrednotenja in je izboljšal transparentnost ter prakse na področju vrednotenja v visokošolskem izobraževanju.

Proces vrednotenja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj na Portugalskem temelji na nacionalnih standardih za izobraževanje in usposabljanje, ki so del nacionalnega kataloga kvalifikacij na stopnji osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja in profesionalnih področij, ter ustreza stopnjam od 1 do 4 nacionalnega kvalifikacijskega okvira, ki je povezan z evropskim kvalifikacijskim okvirom. Kvalifikacije od stopnje 1 do 4 nacionalnega kvalifikacijskega okvira so lahko pridobljene v procesu vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja. Po zaključku navedenega procesa in odvisno od kompetenc lahko odrasli pridobijo delno ali popolno potrditev svojih kompetenc. Kljub temu dobijo kvalifikacijo nacionalnega kvalifikacijskega okvira zgolj v primeru popolne potrditve kompetenc. Vendar pa lahko delna potrditev kompetenc vodi v popolno potrditev, če oseba z usposabljanjem pridobi kompetence, ki prej še niso bile potrjene.

Proces vrednotenja in priznavanja poteka po dveh glavnih poteh, ki sta lahko ločeni ali povezani:

1. Tako imenovani »akademski proces« – njegov cilj je izboljšati kvalifikacijske stopnje odraslih, ki nimajo spričeval temeljnega ali srednješolskega izobraževanja.
2. Poklicni proces – za odrasle, ki nimajo formalnih kvalifikacij na svojih poklicnih področjih, z namenom, da se izboljšajo poklicne kvalifikacijske stopnje oseb v procesu vrednotenja in priznavanja (na osnovni in srednješolski stopnji) (European Commission, Cedefop, ICF International, 2014b).

Obstajajo tri faze procesa vrednotenja in priznavanja: priznavanje, (ki obsega tudi fazo ugotavljanja kompetenc), vrednotenje in potrjevanje.

Priseljenci se v proces UVPZ vključujejo enakopravno z drugimi osebami, če pa potrebujejo prevajalca v procesu, morajo stroške zanj kriti sami. Ker pa tudi na Portugalsko prihaja vedno več priseljencev, namerava agencija ANQEP v prihodnje problematiki priseljencev v procesu vrednotenja in priznavanja posvetiti več pozornosti.

Novembra 2015 je prišla na Portugalskem na oblast nova leva vlada, ki obljublja ponovno krepitev področja izobraževanja odraslih.

10. Sklep in priporočila za UVPZ priseljencev

Natalija Vrečer, Tanja Vilič Klenovšek, Vera Mlinar

UVPZ je ključen za priseljence, saj jim omogoči, da znanje, kompetence in spretnosti, ki so jih pridobili na delovnem mestu in zunaj njega v državi izvora, postanejo vidni tudi v državi sprejema. Na ta način lažje dobijo zaposlitev, ki je ključna za integracijo, kajti priseljenci so socialno izključeni in ostajajo na obrobju družbe, če se v državi sprejema ne morejo zaposliti. V tem primeru so stiki med priseljenci in večinskim prebivalstvom omejeni, zato med njimi ne more priti do kulturnih izmenjav, prav tako priseljenci v tem primeru ostajajo neizkoriščen ekonomski potencial, saj ne morejo prispevati h gospodarstvu države in v polnosti postati davkoplačevalci.

Priročnik Ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje znanj in izkušenj priseljencev in priseljenk smo napisale tudi z namenom, da bi senzibiliziral svetovalce v procesu UVPZ in druge deležnike za razumevanje potreb priseljencev in njihovih življenjskih situacij, kajti šele razumevanje in upoštevanje potreb udeležencev omogoči uspešno vključitev v izobraževanje odraslih, vključno z vključevanjem v proces vrednotenja in priznavanja formalno, neformalno in priložnostno pridobljenih znanj.

V priročniku smo predstavile možnosti, ki že obstajajo za UVPZ priseljencev, tako možnosti ugotavljanja in vrednotenja, ki vodijo do formalnega priznavanja, kot tudi možnosti ugotavljanja, dokumentiranja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc, ki ne vodijo do formalnih certifikatov, ampak spodbujajo in motivirajo posameznika za nadaljnje izobraževanje ali mu omogočajo lažje zaposlovanje ali pa nadaljnje vključevanje v družbo.

Vključitev v proces UVPZ je pomembna za priseljence tudi zato, ker imajo poleg drugih znanj še skrita znanja, ki so specifična za kulturo njihove države izvora in delodajalcem v državi sprejema pogosto ostanejo skrita, saj jih ne poznajo. V procesu UVPZ pa takšna kulturno specifična znanja postanejo priznana in potrjena ter tako vidna tudi delodajalcem. Prav tako se standardi znanj v državi sprejema lahko razlikujejo od standardov znanj v državi izvora.

Vključitev v proces UVPZ spodbuja vključevanje priseljencev v formalno, neformalno in priložnostno učenje, tovrstna vključitev v izobraževanje pa krepi integracijo priseljencev v družbo sprejema. Tudi zato lahko sklenemo, da UVPZ krepi integracijo priseljencev.

Za zagotavljanje večje dostopnosti UVPZ za priseljence in strokovne pripravljenosti izobraževalcev odraslih za vključevanje priseljencev v UVPZ in v izobraževanje odraslih priporočamo, da se v nadaljnjem razvoju UVPZ in izobraževanja odraslih upošteva:

1. V procesu ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja znanj priseljencev je treba izhajati tudi iz potreb priseljencev in jih upoštevati v samih postopkih vrednotenja in priznavanja, prav tako je treba senzibilizirati svetovalce, ki svetujejo udeležencem v navedenem procesu, da bodo

seznanjeni s potrebami priseljencev in jih bodo v procesu svetovanja upoštevali. V ta namen je treba organizirati usposabljanja svetovalcev in drugih strokovnih delavcev v izobraževanju odraslih, da okrepijo senzibilnost za potrebe priseljencev. Potrebno je tudi dodatno usposabljanje akterjev za izvajanje sistema nacionalnih poklicnih kvalifikacij (izvajalcev, članov komisij, svetovalcev) za priseljence.

2. Ker begunci in drugi priseljenci ob prihodu v državo sprejema pogosto ne govorijo jezika države sprejema, je lahko njihovo vključevanje v proces UVPZ oteženo, saj za uspešno vključitev v navedeni proces potrebujejo prevajalca. Medtem ko si bolj izobraženi priseljenci, če se jim je v državi sprejema uspelo zaposliti, stroške prevajalca lahko privoščijo, pa tovrstne stroške težko plačajo tisti priseljenci, ki pripadajo ranljivim skupinam, kot so manj izobraženi, brezposelni, odrasli z različnimi oblikami ovir, drugi odrasli priseljenci s posebnimi potrebami idr.
3. Pripraviti je treba nove izobraževalne programe za priseljence, prav tako pa je pomembno, da so tudi drugi programi čim bolj odprti za priseljence, da se lahko vanje čim uspešneje vključujejo.
4. Strokovnim delavcem v postopku UVPZ je treba zagotoviti usposabljanje za vključevanje prostovoljcev, da se seznanijo z njihovimi značilnostmi in potrebami za vključitev v postopke UVPZ in širše izobraževanje odraslih.
5. Ko se priseljenci vključujejo v proces UVPZ, je pomembno, da jih svetovalci seznanijo z nevladnimi in drugimi organizacijami, ki delujejo podporno priseljencem pri integraciji v slovensko družbo. Prav tako mora svetovalec poznati informacije o organizacijah in njihovo delo, da lahko svetovance oz. priseljence uspešno informira in jim svetuje. V ta namen so v Prilogi III. zapisani kontakti izbranih ključnih nevladnih in drugih organizacij v podporo priseljencem.
6. Spodbujati moramo sodelovanje ključnih organizacij, ki delajo s priseljenci, s ciljem zagotavljati celostne in kakovostne postopke UVPZ ter priseljencem omogočati prilagojene možnosti izobraževanja in učenja.
7. Krepite je treba medkulturno izobraževanje odraslih, ki je senzibilno za problematiko priseljencev in drugih etničnih skupin v izobraževanju odraslih, vključno s procesom UVPZ. Da ne bi ponavljali napak, ki so se zgodile v zgodovini medkulturnega izobraževanja v zahodnih državah (Združene države Amerike, Kanada, skandinavske države, Velika Britanija, Nemčija itd.), je treba raziskati tradicije medkulturnega izobraževanja odraslih v teh državah in upoštevati lastnosti specifičnega slovenskega konteksta, v katerem nastaja medkulturno izobraževanje odraslih v Sloveniji, saj je pomembno, da se tovrstna tradicija v Sloveniji razvija na izviren način in ob upoštevanju »lekcij« ter znanja iz drugih držav. Spodbujati je treba tudi povezovanje in sodelovanje medkulturnega izobraževanja na področju šolstva in medkulturnega izobraževanja odraslih.
8. V državi sprejema je pomembna promocija procesa UVPZ, da lahko priseljenci izvedo za navedeni proces kmalu po prihodu v državo sprejema ter se vanj in v izobraževanje odraslih čim prej vključijo. Pomembno je, da priseljenci tako pri vključevanju v proces UVPZ kot tudi pri vključevanju v izobraževanje odraslih čim prej dobijo ustrezne informacije in nasvete za lažje vključevanje. Prav tako je ključno, da pri promociji vključevanja v proces UVPZ sodelujejo različne institucije, npr. Nacionalni center Europass, ENIC-NARIC center in NPK.

9. Sistem vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja je treba razvijati na nacionalni ravni. Pri razvoju sistema UVPZ na nacionalni ravni se mora upoštevati tudi njegov razvoj z vidika zagotavljanja ustreznih možnosti za vrednotenje znanj priseljencev.
10. V predpise in zakonodajo, ki urejajo UVPZ v posamičnih nacionalnih državah, je treba dodati priseljence, v naslednjih letih lahko pričakujemo nadaljnje migracijske tokove. Pomembno je, da se nanje odzove tudi področje izobraževanja odraslih in njegov pomemben del: ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje formalnih, neformalnih in priložnostno pridobljenih znanj odraslih.
11. V predpise in zakonodajo, ki urejajo UVPZ na svetovni in evropski ravni, je priseljence treba dodati kot predstavnike ranljivih skupin, ki so značilni za vse evropske države prav tako kot za večino svetovnih držav, saj so migracije globalen pojav.

11. Viri in reference

Reference:

Appiah, K. A. (1994). *Identity, Authenticity, Survival: Multicultural Societies and Social Reproduction*. V C. Taylor (ur.), *Multiculturalism. Examining the Politics of Recognition* (149–165). Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Bron, A. (2002). *Construction and Reconstruction of Identity through Biographical Learning. The Role of Language and Culture*. Stockholm: Stockholm University.

Cross Patricia, K. (1981). *Adult as learners: Increasing Participation and Facilitating Learning*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Calloway, Carolyn-Thomas (2009). *Empathy in the Global Work: An Intercultural Perspective*. USA: Sage Publications.

Caneiro, R. (2011). *Accreditation of prior learning as a lever for lifelong learning: lessons learnt from the New Opportunities Initiative, Portugal*. Portugalska: UNESCO, Menon Network, CEPCEP.

ECDL (2015). European Computer Driving Licence. Pridobljeno s: <http://www.ecdl.si/>.

EUROPASS (2015). Pridobljeno s: <http://www.europass.si/>.

ENIC-NARIC center Slovenija (2015). Pridobljeno s: http://www.arhiv.mvzt.gov.si/si/delovna_podrocja/enic_naric_center_slovenija/.

European Commission, Cedefop, ICF International (2014). *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014: country report England and Northern Ireland*. Spletna povezava: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2014/87079_UK_EN_NI.pdf.

European Commission, Cedefop, ICF International (2014a). *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014: country report Norway*. Spletna povezava: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2014/87071_NO.pdf.

European Commission, Cedefop, ICF International (2014b). *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014: country report Portugal*. Spletna povezava:

http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2014/87073_PT.pdf.

European Commission, Cedefop, ICF International (2014c). European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014. country report Denmark. Spletna povezava:

<http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2014/870.pdf>.

Goffman, E. (2008 (1963)). *Stigma: zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Aristej.

Gray, R., Sterland, L. & Aldridge, F. (2007). *Advising for Adaptation: A Guide to Personal Adviser-mediated IAG, careers and skills adaptation support for migrants and refugees*. Great Britain: NIACE.

Harrell-Bond, B. E. (1986). *Imposing Aid: Emergency Assistance to Refugees*. Oxford: Oxford University Press.

Jejčič, P. (2015). Tranzicijsko učenje kot del procesa migracije. *Andragoška spoznanja*, letn. 21, 39–51.

Krek, J., Metljak, M. (ur.) (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Malkki, L. (1995). Refugees and Exile: From 'Refugee Studies' to National Order of Things. *Annual Review of Anthropology*, letn. 24, 495–523.

Milharčič Hladnik, M. (2011). *IN – IN Življenjske zgodbe o sestavljenih identitetah*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad za razvoj šolstva (2001). Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje. Svet za kulturno sodelovanje, Odbor za izobraževanje, Oddelek za moderne jezike (Strasbourg). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad za razvoj šolstva. Pridobljeno s:

http://www.mss.gov.si/si/solstvo/strukturni_skladi/instrumenti_operacije_upravicenci_in_gradiva/umestitev_izpitov_iz_angleščine_v_skupni_evropski_referencni_okvir_za_jezike/#c17684.

Muršak, J. (2006). Kaj storiti z učinki informalnega učenja. *Sodobna pedagogika*, 3/2006, 10–27.

Muršak, J. (2012). *Temeljni pojmi poklicnega in strokovnega izobraževanja*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.

Phillimore, J., Goodson, L., Hennessy, D., Ergün, E., Joseph, R. in Jones, P. (2007). *Employability pathways: an integrated approach to recognising the skills and experiences of new migrants*. Birmingham: University of Birmingham, Centre for Urban and Regional Studies.

Svetina, M., Vilič Klenovšek, T. (ur.) (2011). *Strokovne podlage za sistemsko urejanje vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja v izobraževanju odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Štefanc, D. (2006). Koncept kompetenc v izobraževanju: definicije, pristopi, dileme. *Sodobna pedagogika* 57 (5), 66–86.

UNESCO Institute for Lifelong Learning (2013). *Linking Recognition Practices and National Qualification Frameworks* (M. Singh, R. Duvekot, ur.). Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

UNESCO Institute for Lifelong Learning (2015). *Recognition, Validation and Accreditation of Non-formal and Informal Learning* (J. Yang, ur.). Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

UNESCO Institute for Lifelong Learning (2015a). *Global Perspectives on Recognising Non-formal and Informal Learning. Why Recognition Matters* (M. Singh, ur.). Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

Ule, Mirjana (2004). *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule, Mirjana (2009). Recenzija. Erving Goffman: Stigma. Zapiski o upravljanju poškodovane identitete. Maribor: Aristej, 2008. *Družboslovne razprave*, XXV (2009), 62, 96–97.

Vilič Klenovšek, T. in Pavlič, U. (ur.) (2013). *Ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenega znanja odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Taylor, C. (1992). *Multiculturalism. Examining the Politics of Recognition*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Vrečer, N. (2007). *Integracija kot človekova pravica. Prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU in Andragoški center Slovenije.

Vrečer, N., Možina, E., Svetina, M., Žalec, N., Javrh, P. in Zihlerl, T. (2008). *Izobraževanje in usposabljanje migrantov v Sloveniji*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Vrečer, N. (2011). Učeče kulture: večkulturno izobraževanje v primerjalni perspektivi. *IB revija*. 1 letn. 45, št. 1/2, 19–27.

Vrečer, N. (2013). *Poročilo o analizi izobraževalnih potreb priseljencev brez dokončane osnovne šole*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Vrečer, N. in Očkon, U., (2014). *Dobre prakse izobraževalnih programov za priseljence*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Vrečer, N. (2015). Empathy in adult education. *Andragoška spoznanja*, 2015, let. 21, št. 3, 65–73.

Wildemeersch, D. in Stroobants, V. (2009). Transitional learning and reflexive facilitation. V K. Illeris (ur.), *Contemporary theories of learning* (219–233). London, New York: Routledge.

Izobraževalni programi:

Izobraževalni program Računalniška pismenost za odrasle (RPO) (2004). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Javnoveljavni programi za odrasle (2015): Programoteka. Pridobljeno s:
<http://www.acs.si/index.cgi?m=51&id=143>.

Program usposabljanja kandidatov za člane komisij za preverjanje in potrjevanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij za pridobitev licence – program usposabljanja (2010). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Slovenščina kot drugi in tuji jezik (2014). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Začetna integracija priseljencev (ZIP). Ljubljana: Andragoški center Slovenije in Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Zakonodaja in strategije:

CEDEFOP (2009). European guidelines for validating non-formal and informal learning (2009). Pridobljeno s: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4054_en.pdf.

CEDEFOP (2015). European guidelines for validating non-formal and informal learning. Luxemburg: Publications Office. Cedefop reference series; No 104.

Digital Agenda in the Europe 2020 Strategy. (b. d.). Pridobljeno s: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-agenda-europe-2020-strategy>.

European Commission (2008). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions New Skills for New Jobs Anticipating and matching labour market and skills needs, SEC(2008) 3058.

European Commission (2010). An Agenda for New Skills and Jobs: A European Contribution towards Full Employment, COM(2010) 682 final.

European Commission (2012). Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes, COM 2012 669 final.

European Commission, Cedefop, ICF International (2014). European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014. Final synthesis report. Spletna povezava: <http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2014/8724>.

Evropska komisija (2006). Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, 2006/962/ES.

Evropska komisija (2006a). Izobraževanje odraslih: Za učenje ni nikoli prepozno. Sporočilo Evropske komisije, COM (2006) 614 FINAL.

Evropska komisija (2007). Akcijski načrt za izobraževanje odraslih Za učenje je vedno pravi čas. Sporočilo Evropske komisije, COM/2007/0558 final.

Evropska komisija (2008). Zelena knjiga. Migracije in mobilnost: izzivi in priložnosti za izobraževalne sisteme v EU, COM (2008) 423 final.

Evropska komisija (2010). Evropa 2020: strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast, COM (2010). 2020 konč.

Evropski parlament in Svet (2005). Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o priznavanju poklicnih kvalifikacij, 2005/36/ES.

Komisija evropskih skupnosti (2006). Učinkovitost in pravičnost v evropskih sistemih izobraževanja in usposabljanja, COM (2006) 481 konč.

Nacionalne poklicne kvalifikacije (b. d.). Pridobljeno s strani: www.nrpslo.org.

Nacionalne poklicne kvalifikacije (b. d.). Pridobljeno s strani: www.npk.si.

Pravilnik o postopku priznavanja poklicnih kvalifikacij državljanom držav članic Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in Švicarske konfederacije za opravljanje reguliranih poklicev oziroma dejavnosti v Republiki Sloveniji. (19. 2. 2008). Uradni list RS, št. 109/11.

Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020 (ReNPIO 13–20). Uradni list Republike Slovenije, št. 90/2013 (30. 10. 2013).

Slovensko ogrodje kvalifikacij (2012). Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno in strokovno izobraževanje.

Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 (2010).

Strategija vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih (2013).

Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji (2009). Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije.

Svet Evropske unije (2011). Resolucija Sveta o prenovljenem Evropskem programu za izobraževanje odraslih. Uradni list Evropske unije, 2011/C 372/01.

Svet Evropske unije (2012). Priporočilo Sveta o potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja. Uradni list Evropske unije, 2012/C 398/01.

Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije (2012). Uradni list RS, št. 70/12 (13. 9. 2012).

Unescov inštitut za vseživljenjsko učenje (2009). Belem Framework for Action. CONFINTEA VI. Hamburg: Unescov inštitut za vseživljenjsko učenje.

Unescov inštitut za vseživljenjsko učenje (2012). Unesco Guidelines for the Recognition, Validation and Accreditation of the Outcomes of Non-Formal and Informal Learning. Germany: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

Vzajemno priznavanje kvalifikacij (b. d.). Pridobljeno s:

http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/vzajemno_priznavanje_kvalifikacij/.

Zakon o izobraževanju odraslih /ZIO-UPB1/ (1996). Uradni list RS, št. 12/1996, spremembe: 86/2004-ZVSI, 69/2006, 110/2006-UPB1 (26. 10. 2006).

Zakon o mednarodni zaščiti /ZMZ/ (2007). Uradni list RS, št. 11/11 – uradno prečiščeno besedilo, 98/11 – odl. US, 83/12, 111/13, 114/13 – odl. US in 82/15 – odl. US (21. 2. 2011).

Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah /ZNPk/ (2007). Uradni list RS, št. 1/2007 (5. 1. 2007).

Zakon o postopku priznavanja poklicnih kvalifikacij državljanom držav članic Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in Švicarske konfederacije za opravljanje reguliranih poklicev oziroma dejavnosti v Republiki Sloveniji /ZPKEU/ (2002). Uradni list RS št. 21/02, 92/07, 85/09 in 32/14 (27. 2. 2002).

Zakon o tujcih /ZTuj-2/ (2011). Uradni list RS, št. 50/2011 (27. 6. 2011), št. 45/14, 90/14, 19/15 in 47/15 – ZZSDT).

Zakon o upravnih taksah /ZUT/ (2000). Uradni list RS, št. 106/10-UPB5 (15. 2. 2000).

Zakon o urejanju trga dela /ZUTD/ (2010). Uradni list RS, št. 80/2010 (12. 10. 2010).

Zakon o vrednotenju in priznavanju izobraževanja /ZVPI/ (2011). Uradni list RS, št. 87/2011 (2. 11. 2011).

Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb /ZZZRO/ (2005). Uradni list RS, št. 65/05 (8. 7. 2005).

Združeni narodi (1951). Konvencija o statusu beguncev.

12. Priloge

Priloga I: Terminologija

Aformalno učenje

»Aformalno učenje je po svojih temeljnih značilnostih podobno priložnostnemu učenju po tem, da ne poteka formalizirano, od njega pa se razlikuje po tem, da je vsaj deloma namembno. Zavesten namen, ki ga imata bodisi vir učenja (informacij) bodisi učenec (sprejemalec informacij), ni časovno usklajen, torej ni sočasen; zato sta usklajena le naključno ali priložnostno, to pa je lahko bodisi tako, da prihaja bolj ali manj strukturirana pobuda ali bolje rečeno priložnost ali možnost za učenje od zunaj, ne da bi subjekt tedaj že imel jasen namen, da se bo učil, bodisi tako, da se izrabi zunanja priložnost, ki zadovolji človekov že oblikovani namen ali interes (učni projekt), ki se s tem aktivira« (Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji, 2009).

Begunec

1. Ženevske konvencije o statusu beguncev iz leta 1951 določa, da je begunec oseba, ki se »/.../ zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenemu političnemu prepričanju, nahaja izven države, katere državljan je, in ne more, ali zaradi takšnega strahu noče uživati varstva te države, ali oseba, ki nima državljanstva, in se nahaja izven države, kjer je imela običajno prebivališče, pa se zaradi takšnih dogodkov ne more ali noče zaradi omenjenega strahu vrniti v to državo«. Rasa dandanes ni več ustrezen koncept, ker čiste rase ne obstajajo, temveč lahko kvečejmu govorimo o rasizmu.

Dokumentiranje

»Dokumentiranje je druga faza procesa ugotavljanja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja, v kateri posameznik sam ali v sodelovanju s strokovnim sodelavcem zbira dokazila o znanju, spretnostih in kompetencah, ki jih je pridobil po neformalnih in priložnostnih poteh izobraževanja in učenja. Dokazila so lahko različnih oblik in vsebin, npr. potrdilo o obiskovanju tečaja z opisom vsebine, dokazila, priporočila in mnenja delodajalcev, konkretni primeri dosežkov posameznikovega dela. Najpogostejše in najbolj uveljavljeno orodje za dokumentiranje je v zadnjem času portfolio oz. zbirna mapa« (Vilič Klenovšek, Pavlič, ur., 2013, str. 128).

»Dokumentiranje je faza, ki praviloma sledi fazi identifikacije in zajema zagotavljanje dokazil za dosežene učne izide. Dokazila se lahko zbirajo v obliki portfolija, ki poleg dokazil vključuje tudi življenjepis in delovne izkušnje kandidata. Postopki vrednotenja morajo dopuščati dokumentiranje učnih izidov s pomočjo različne vrste dokazil, od pisnih dokumentov, preko izdelkov do demonstracije praktičnih nalog. Dokazila morajo vsebovati dokumentirano vsebino učnih izidov in ne le nazivov poklicev oziroma položajev« (CEDEFOP, 2015, str. 16).

Formalno izobraževanje

»Izraz označuje procese učenja, ki vodijo k pridobitvi formalne, javnoveljavne izobrazbe – to pomeni, da se spremeni posameznikov izobrazbeni ali kvalifikacijski status – in ki dajejo javnoveljavno diplomu, spričevalo ali certifikat. Praviloma poteka v organiziranem in strukturiranem okolju (v šoli oz. centru za izobraževanje ali na delovnem mestu) in je izrecno pojmovano kot učenje ali izobraževanje (glede na cilje, čas ali vire). Formalno izobraževanje je z učenčevega vidika načrtno in vodi k vrednotenju in formalnemu potrjevanju izkazanih rezultatov učenja. Meja med formalnim in neformalnim izobraževanjem je izjemno prožna: tako bi bilo npr. lahko tudi samoizobraževanje del formalnega izobraževanja, če bi posameznik v tem procesu sledil predpisanimu izobraževalnemu programu in opravljal izpite, s katerimi bi dokazoval, da obvlada predpisano znanje in spretnosti, ter si pridobil formalno izobrazbo. Prav tako je mogoče šteti med formalno izobraževanje tudi izobraževanje na daljavo, ki poteka v skladu s sprejetimi izobraževalnimi programi« (Muršak, 2012, str. 32).

Kompetence

»Zmožnost ustrezne uporabe rezultatov učenja v različnih okoliščinah (izobraževanje, delo, osebni ali poklicni razvoj). Kompetence ni mogoče omejiti zgolj na kognitivno dimenzijo (uporabo teorije, konceptov in tacitnega ali skritega znanja); vsebuje tudi uporabni vidik (s tehničnimi spretnostmi vred), medosebno delovanje (npr. socialne ali organizacijske spretnosti) in etične vrednote. Poklicne kompetence ali zmožnosti so kompetence, ki jih posameznik potrebuje za uspešno delovanje na določenem poklicnem področju. Delijo se na generične poklicne kompetence, ki so skupne za podobne poklice, in poklicno specifične kompetence, ki so značilne za posamezne poklice oz. delovna področja« (Muršak, 2012, str. 52).

Metode in orodja

»Izbira metode ali orodja v okviru postopkov vrednotenja predstavlja eno temeljnih odločitev v okviru postopka, saj izbor določene metode vrednotenja določa, katere informacije bodo pridobljene o posameznikovem predhodno pridobljenem znanju, spretnostih in kompetencah. Izbrane metode morajo biti zanesljive in enoznačne« (CEDEFOP, 2014, str. 13–14).

Migrant

Besedo migrant uporabljamo kot sinonim za priseljenca (za več glej termin priseljenec).

Neformalno izobraževanje

»Izraz označuje izobraževanje, ki je z vidika učenca načrtno. Rezultati neformalnega izobraževanja se lahko ovrednotijo in vodijo v potrjevanje (certifikacijo). Neformalno izobraževanje včasih označujemo tudi kot polstrukturirano učenje. Za razliko od formalnega izobraževanja ne vodi do javnoveljavne (formalne) izobrazbe. Lahko je tudi izobraževanje, kjer vlogi učitelja in učenca nista jasno razmejeni oz. kjer se učenec uči sam. Neformalno izobraževanje ni nujno institucionalizirano, predvsem pa za razliko od formalnega izobraževanja ne daje spričevala ali diplome« (Muršak, 2012, str. 66).

Ocenjevanje

»Ocenjevanje je praviloma faza postopka vrednotenja, v okviru katere se učni izidi posameznika primerjajo z določenimi standardi. Ocenjevanje zajema tako evalvacijo pisnih in drugih dokazil, vključuje pa tudi evalvacijo drugih oblik dokazil. Faza ocenjevanja je ključna za celotno verodostojnost postopka vrednotenja neformalnega in priložnostnega učenja« (Cedefop, 2015, str. 17).

Oseba z mednarodno zaščito

»Oseba, ki ji je priznana mednarodna zaščita, je oseba, ki ji je priznan status begunca ali subsidiarna zaščita« (3. člen Zakona o mednarodni zaščiti, 2008).

Oseba s subsidiarno zaščito

»Oseba, ki ji je priznana subsidiarna zaščita, je državljan tretje države ali oseba brez državljanstva, ki mu je priznana zaščita iz tretjega odstavka prejšnjega člena,« (3. člen Zakona o mednarodni zaščiti, 2008), se pravi 2. člena: »(3) Status subsidiarne oblike zaščite se prizna državljanu tretje države ali osebi brez državljanstva, ki ne izpolnjuje pogojev za status begunca, če obstaja utemeljen razlog, da bi bil ob vrnitvi v izvorno državo ali državo zadnjega običajnega bivališča, če gre za osebo brez državljanstva, soočen z utemeljenim tveganjem, da utrpí resno škodo, kot jo določa 28. člen tega zakona« (Zakon o mednarodni zaščiti, 2008).

Portfolijo

Portfolijo je mapa učnih dosežkov ali zbirna mapa. Pri opredelitvi navedenih pojmov smo zajeli njihovo najširšo opredelitev, ki zajema temeljne značilnosti uporabe navedenih dokumentov za različne namene – diagnostičnega preverjanja ob vstopu v izobraževanje ali po zaključku tega ter formativnega preverjanja med procesom izobraževanja in učenja. Tako lahko mapo učnih dosežkov/zbirno mapo/portfolijo opredelimo kot zbirnik posameznikove usposobljenosti (dosežkov), realizirane z učenjem (formalnim, neformalnim ali priložnostnim) ali izkušnjami, delovnimi in življenjskimi. Lahko nam služi kot zapis teh ali pa kot zabeležka razvoja posameznih stopenj v procesu učenja. Na področju poklicnih kvalifikacij to pomeni »standardiziran« pogled posameznikovega učenja – delovnih ali drugih izkušenj, sistematično urejenih pridobljenih kompetenc in kvalifikacij –, ki zadovoljuje zahteve, izražene v standardih znanja (Program usposabljanja kandidatov za člane komisij za preverjanje in potrjevanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij za pridobitev licence – program usposabljanja, 2010).

Potrjevanje

»V fazi potrjevanja se presodi (vrednoti) in potrdi, da posameznikovi izobraževalni in učni dosežki (dokazani in zbrani v mapi učnih dosežkov ali ocenjeni in preverjeni drugače) ustrezajo pričakovanim standardom znanja, spretnostim in kompetencam. Pri potrjevanju je pomembno, da lahko posameznik sam ali v sodelovanju s strokovnim sodelavcem primerja svoje dosežke (učne izide) z opisi pričakovanih dosežkov (npr. z vnaprej določenimi standardi učnih izidov) in na tej podlagi »ovrednoti«, kaj dosega, kaj pa mu še manjka in bi želel še pridobiti, razviti« (Vilič Klenovšek, Pavlič, ur., 2013, str. 128).

Preverjanje

»Preverjanje je sistematično, načrtno zbiranje informacij o tem, kako kakovostno učitelj opravlja svoje delo in kako uspešno dijaki dosegajo učne cilje. Preverjanje moramo ločiti od ocenjevanja, saj daje učitelju povratno informacijo, ki ni povezana z oceno. Povratne informacije učencu omogočajo izboljševanje med učenjem in pred ocenjevanjem, učitelju pa sprotno prilagajanje izvajanja učnega procesa. Namen preverjanja in povratnih informacij je pripeljati učenca do doseganja ciljev.

Ločimo več vrst preverjanj, vsako ima svoj namen, in sicer:

- Začetno ali diagnostično preverjanje – ugotavljamo stopnjo že pridobljenega znanja učencev iz učnih vsebin, ki bodo predmet obravnave v posameznem didaktičnem sklopu;
- Sprotno ali formativno preverjanje – ugotavljamo, kje učenci so, kje imajo težave in kje so njihova močna področja, ter na podlagi tega izboljšujemo in nadgrajujemo učni proces;
- Končno ali sumativno preverjanje – učitelj ga opravi ob koncu obravnave določenega didaktičnega sklopa, da bi ugotovil, ali so učenci cilje dosegli« (Muršak, 2012, str. 88).

»Preverjanje učnih izidov je lahko samostojna faza ali del potrjevanja učnih izidov, saj je vsako prevrejanje končano s potrjevanjem tistega, kar se je preverjalo. Pri preverjanju učnih izidov se preveri obseg znanja, spretnosti in kompetenc, ki jih je udeleženec pridobil v različnih neformalnih in priložnostnih izobraževalnih in učnih okoljih, pa za to nima ustreznih dokazil. Preverjanje lahko poteka z uporabo različnih metod, vedno pa temelji na opredeljenih standardih znanja (spretnosti, kompetenc). Preverjanje praviloma izpelje posebej za to usposobljen strokovni delavec, ki ga v večini sistemov poimenujejo »ocenjevalec« (je strokovnjak za določeno področje)« (Vilič Klenovšek, Pavlič, ur., 2013, str. 128).

Priložnostno učenje

»Učenje, ki poteka vsak dan na delovnem mestu, v družinskem krogu ali v prostem času. Ne izvaja se organizirano ali strukturirano (glede na učne cilje, čas ali podporo pri učenju). Iz učenčevega zornega kota poteka večinoma nenačrtno. Priložnostno učenje se praviloma ne konča s certificiranjem, lahko pa se tako pridobljeno znanje izkazuje ter vrednoti in priznava v procesu priznavanja že pridobljenega znanja. Pogosto se označuje tudi kot učenje z izkušnjami ali naključno učenje. Občasno se uporablja tudi izraz informalno učenje« (Muršak, 2012, str. 89).

Priseljenec

Za potrebe priročnika smo izraz priseljenec opredelili v najširšem smislu, kot je opredeljen v Strategiji vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih (2013): »Priseljenec je vsak, ki se je v državo sprejema preselil iz druge države, in njegovi potomci ne glede na pravni status in razloge za priselitev. Priročnik se nanaša na različne skupine priseljencev, kot so ekonomski priseljenci z dovoljenjem za stalno prebivanje ali z dovoljenjem za začasno prebivanje (ne glede na dolžino prebivanja), priseljenci, ki so že pridobili slovensko državljanstvo, nedokumentirani priseljenci,

prisilni izseljenci, ki vključujejo osebe z mednarodno zaščito (begunce, osebe s subsidiarno zaščito)«, prosilce za mednarodno zaščito, razseljene osebe. Med priseljence pa štejemo tudi slovenske izseljence in zdomce (s slovenskim državljanstvom ali brez njega), ki so se vrnil v domovino« (Strategija vključevanja priseljencev v izobraževanje odraslih, 2013, str. 6).

Priznavanje

»Pojem označuje procese in postopke, ki posameznikom omogočajo, da valorizirajo že pridobljeno znanje in ga uveljavljajo pri nadaljnjem izobraževanju ali zaposlovanju. Izvajalci izobraževanja pri tem upoštevajo, da se posamezniki učijo na različne načine, in priznajo znanje, spretnosti in kompetence, pridobljene zunaj formalnega izobraževanja, bodisi na delovnem mestu, na tečajih, usposabljanjih ali v vsakodnevnem življenju« (Muršak, 2012, str. 90).

»Priznavanje učnih izidov je zadnja faza v procesu, v tej se uradno prizna učne izide s podelitvijo potrdila, »certifikata«, ki je »javnoveljaven« (npr. kot certifikat za nacionalno poklicno kvalifikacijo)« (Vilič Klenovšek, Pavlič, ur., 2013, str. 128).

»Zadnja faza vrednotenja je faza priznavanja (certificiranja) ugotovljenega, dokumentiranega in ocenjenega učenja posameznika. Priznavanje je lahko izpeljano v različnih oblikah, praviloma pa gre za pridobivanje formalne kvalifikacije (ali delne kvalifikacije). V postopkih vrednotenja je faza priznavanja dosežena v trenutku, ko s pomočjo sumativnega ocenjevanja lahko formalno potrdimo, da so učni dosežki posameznika skladni z zahtevanimi standardi znanj. Pomembno je, da je faza priznavanja izpeljana s strani veljavne organizacije« (CEDEFOP, 2015, str. 18).

Prosilec za mednarodno zaščito

Prosilec za mednarodno zaščito je oseba, ki je vložila vlogo za mednarodno zaščito v skladu z Zakonom o mednarodni zaščiti (2008).

Razseljena oseba z začasno zaščito

- »"Razseljene osebe" so državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, ki so morale zapustiti svojo matično državo ali regijo ali so bile evakuirane, zlasti na poziv mednarodnih organizacij, in ki se ne morejo varno in trajno vrniti zaradi prevladujočega stanja v tej državi ali regiji in se lahko štejejo med tiste osebe iz Konvencije o statusu beguncev ali drugih predpisov, ki omogočajo mednarodno zaščito, zlasti
- osebe, ki so pribežale z območij oboroženih konfliktov ali endemičnega nasilja;
- zelo ogrožene osebe ali tiste, ki so že bile žrtve sistematičnega ali splošnega kršenja njihovih človekovih pravic in temeljnih svoboščin« (3. člen Zakona o začasni zaščiti razseljenih oseb, 2005).

Tujec

Tujec je »oseba, kot jo opredeljuje zakon, ki ureja vstop, zapustitev in bivanje tujcev v Republiki Sloveniji, razen državljanov Evropske unije, prosilcev in oseb s priznano mednarodno zaščito« (Zakon o mednarodni zaščiti, 2008) Tujci so glede na slovensko zakonodajo osebe, ki nimajo slovenskega državljanstva.

Učni izidi, rezultati učenja

Učni rezultat pomeni znanje, spretnost in kompetenco, standardizirano na določeni kvalifikacijski ravni. Je izjava o tem, kar kandidat na neki kvalifikacijski ravni po zaključenem učnem obdobju ve, je zmožen narediti in se odločiti. Učni rezultati so lahko oblikovani v povezavi s tečaji, programskimi enotami, z moduli, s programi. V teh povezavah se učni rezultati povezujejo v kvalifikacijo oz. izobrazbo.

Znanje je rezultat učenja in usvajanja pojmov, načel, teorij in praks. Pridobivanje znanja poteka v različnih okoljih: v izobraževalnem procesu, pri delu in v kontekstu zasebnega ter družbenega življenja.

Spretnosti se v okviru nacionalnega ogrođa kvalifikacij nanašajo na kognitivne spretnosti (npr. uporaba logičnega, intuitivnega in ustvarjalnega mišljenja) in/ali praktične spretnosti (npr. ročne, kreativne spretnosti, uporaba materialov, orodij in instrumentov). Kompetence se nanašajo na sposobnost uporabe in povezovanja znanja in spretnosti v izobraževalnih, profesionalnih in osebnih situacijah. Ločene so na generične in poklicno specifične kompetence. V Slovenskem ogrođu kvalifikacij se kompetence razvrščajo glede na kompleksnost, samostojnost in odgovornost delovanja (CPI, 2012).

»Nabor znanja, spretnosti in zmožnosti oz. kompetenc, ki jih je posameznik pridobil in jih je sposoben izkazati po dokončanju formalnega, neformalnega ali priložnostnega učenja oz. izobraževanja. Rezultati učenja so lahko učinek katerega koli načina učenja in izobraževanja (formalnega, neformalnega ali priložnostnega)« (Muršak, 2012, str. 93).

»Učni izidi so dosežki posameznika, torej tisto, kar posameznik zna, razume in je sposoben uporabiti kot rezultat učnega procesa« (Unesco, 2012, str. 8).

Ugotavljanje

»Ugotavljanje (identificiranje) posameznikovega znanja, spretnosti in kompetenc je prva faza procesa ugotavljanja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja, v kateri posameznik sam ali v sodelovanju s strokovnim sodelavcem (najpogosteje je to svetovalec za postopek ugotavljanja in priznavanja) ugotavlja, katero znanje in spretnosti že ima in jih je pridobil po neformalnih in priložnostnih poteh izobraževanja in učenja. Pri tem izhaja iz namena in ciljev, zaradi katerih se je odločil, da se udeleži tega postopka« (Vilič Klenovšek, Pavlič, ur., 2013, str. 127).

»Vrednotenje se prične z fazo ugotavljanja doseženih znanj, spretnosti in kompetenc in omogoča posamezniku, da se prične zavedati svojih predhodnih učnih dosežkov. Ta faza je ključna, saj se učni izidi razlikujejo od posameznika do posameznika, tudi pridobljeni so v različnih okoljih: doma, na delovnem

mestu, s pomočjo prostovoljnih dejavnosti. Za mnoge posameznike je zavedanje o svojih lastnih zmožnostih eden vrednejših rezultatov faze ugotavljanja« (CEDEFOP, 2015, str. 16).

Vrednotenje

»Potrditev pooblaščenega telesa, da so bili rezultati učenja (znanje, spretnosti in/ali kompetence), ki jih je dosegel posameznik v formalnem ali neformalnem izobraževanju ali priložnostnem učenju, ocenjeni v skladu z vnaprej določenimi kriteriji in ustrezajo zahtevam standardov vrednotenja. Vrednotenje se praviloma konča z izdajo spričevala ali druge ustrezne listine« (Muršak, 2012, str. 123).

»Vrednotenje omogoča, da postane posameznikovo raznoliko in bogato učenje, vidno. Praviloma tovrstno učenje poteka izven formalnega izobraževanja in usposabljanja – doma, na delovnem mestu ali preko pristočasnih aktivnosti – in je ponavadi spregledano. Vrednotenje daje vrednost učenju posameznika, ne glede na to, kje se je učenje odvijalo. Postopek vrednotenja omogoča posameznikom uveljavljanje učnih izidov neformalnega in priložnostnega učenja za namen nadaljnjega izobraževanja ali za namen zviševanja zaposlitvenih zmožnosti« (CEDEFOP, 2015, str. 14).

Priloga II: Kratice

ACS – Andragoški center Slovenije

CMEPIUS – Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja

CPI – Center Republike Slovenije za poklicno in strokovno izobraževanje

ENIC-NARIC – Posamični kratici pomenita: ENIC: European Network of Information Centres in the European Region; NARIC: National Academic Recognition Information Centres in the European Union

MIZŠ – Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

NPK – nacionalne poklicne kvalifikacije

RIC – Državni izpitni center

RPL – Recognition of Prior Learning (Priznavanje že pridobljenih znanj, je izraz, ki se v Veliki Britaniji in v nekaterih drugih državah uporablja za vrednotenje in priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenega znanja)

RPO – Računalniška pismenost za odrasle.

UVPZ – ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje znanj

Priloga III: Izbrane nevladne in druge organizacije v podporo priseljencem

V tej prilogi smo zbrali podatke za stik nekaterih ključnih nevladnih in drugih organizacij v podporo priseljencem. Podporo priseljencem pri integraciji nudi še več organizacij v Sloveniji, za potrebe našega priročnika pa smo izbrali podatke o organizacijah, ki se s problematiko priseljencev ukvarjajo več časa:

ACS – Andragoški center Slovenije: raziskovanje, razvoj, izobraževanje in svetovanje na področju izobraževanja odraslih. Poseben poudarek je na ranljivih skupinah, vključno s priseljenci. Šmartinska 134a, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 584 25 60, e-pošta: info@acs.si; spletna stran: www.acs.si.

Človekoljubno dobrodelno društvo UP: nevladna, neprofitna organizacija, ki obsega izobraževalno, socialno varstveno in humanitarno področje na lokalnem, državnem in mednarodnem področju. C. Maršala Tita 63, 4270 Jesenice. Tel.: 031 569 340, e-pošta: info@up-jesenice.org, spletna stran: <http://www.up-jesenice.org/drustvo-up>.

Društvo Amnesty International Slovenija: osveščajo o človekovih pravicah in nasprotujejo njihovim kršitvam. Beethovnova ulica 7, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 426 93 77, e-pošta: amnesty@amnesty.si, spletna stran: <https://www.amnesty.si>.

Humanitarno društvo Adra Slovenija: prostovoljno, samostojno, nepridobitno, nevladno in nestransko združenje fizičnih oseb, ki delujejo na področju dobrodelnih in splošno koristnih dejavnosti, ki so opredeljene v statutu organizacije. Njegoševa 15, 1000 Ljubljana. Tel. 040 852 007, e-pošta: info@adra.si, spletna stran: <http://www.adra.si>.

Humanitas: Društvo za človekove pravice in človeku prijazne dejavnosti Humanitas: prostovoljno, samostojno, nepridobitno združenje fizičnih oseb, ki delujejo v dobro otrok in odraslih. Resljeva cesta 48, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 430 03 43, e-pošta: info@humanitas.si, spletna stran: <http://www.humanitas.si>.

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto: razvijanje prostovoljnega dela, zlasti za ranljive skupine, izobraževanje itd. Rozmanova 30, 8000 Novo mesto. Tel.: (07) 337 39 20, e-pošta: drpd_nm@siol.net, spletna stran: www.drustvo-drppd.si.

Inštitut za afriške študije: center za raziskave, izobraževanje, migracije, raznolikost, medkulturni dialog, zagovorništvo, vzdržnost in globalne perspektive. Cankarjeva 1, 1000 Ljubljana. Tel: (01) 241 02 90, 051 321 193, e-pošta: info@africanstudy.org, spletna stran: <http://www.africanstudy.org>.

Mednarodni afriški forum: promocija slovenskega gospodarstva po svetu (predvsem v afriških državah), sodelovanje in povezovanje strokovnjakov z različnih znanstvenih, umetnostnih in izobraževalnih področij ter razvoj in podpora znanstveno-raziskovalnega dela. Povšetova ulica 37, 1000 Ljubljana. E-pošta: afriskiforum@yahoo.com, spletna stran: <http://afriskiforum.com>.

Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije: razvija raziskovalno, izobraževalno in osveščevalno dejavnost na področjih družboslovja, humanistike, antropologije in prava na petih tematskih poljih: politika, človekove pravice in manjšine, mediji, spol in kulturne politike. Metelkova 6, 1000 Ljubljana. Tel. (01) 234 77 20, e-pošta: info@mirovni-institut.si, spletna stran: <http://www.mirovni-institut.si>.

JRS – Jezuitsko združenje za begunce: se povezuje z Jesuit Refugee Service (angleška kratica JRS, Jezuitska služba za begunce), ki je mednarodna katoliška organizacija, njeno poslanstvo je spremljati begunce, jim služiti in zagovarjati njihove pravice. Ulica Janeza Pavla II. 13, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 430 00 58, 031 636 964, e-pošta: robin.schweiger@rkc.si, spletna stran: <http://www.jrs.rkc.si>.

Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC: pomoč posameznikom in ranljivim skupinam pri varstvu njihovih temeljnih pravic ter krepi vpliv nevladnih organizacij na področju varstva okolja in urejanja prostora preko pravne pomoči, zagovornišтва in pravnih analiz. Metelkova 6, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 521 18 88, e-pošta: pic@pic.si, spletna stran: <http://pic.si>.

Rdeči križ Slovenije: deluje v lokalnih okoljih v skladu s sedmimi načeli, ki so humanost, nepristranskost, nevtralnost, neodvisnost, prostovoljnost, enotnost in univerzalnost. Mirje 19, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 241 43 00, e-pošta: rdeci.kriz@rks.si, spletna stran: <http://www.rks.si>.

Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: programi na področju prostovoljstva, medgeneracijskega sodelovanja, migracij, zdravja, razvojnega sodelovanja. Poljanska cesta 12, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 430 12 88, 433 40 24, 433 51 06, e-pošta: info@filantropija.org, spletna stran: <http://www.filantropija.org>.

SLOGA – platforma NVO za razvojno sodelovanje in humanitarno pomoč: SLOGA je platforma nevladnih, neprofitnih organizacij, ki delujejo na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja, globalnega učenja in humanitarne pomoči. Povšetova 37, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 434 44 02, e-pošta: info@sloga-platform.org, spletna stran: <http://www.sloga-platform.org>.

Slovenska karitas: Karitas je dobrodela ustanova Rimskokatoliške cerkve in ima namen, da uresničuje karitativno in socialno poslanstvo Cerkve. Kristanova ulica 1, 1000 Ljubljana. Tel.: (01) 300 59 60, e-pošta: imre.jerebic@karitas.si, spletna stran: <http://www.karitas.si/o-karitas>.

Svetovalnica za migrante: svetovanje priseljencem o možnostih zaposlitve ter o reševanju težav z delodajalci. Dalmatinova 4, 1000 Ljubljana. Tel.: 031 517 201, e-pošta: goran.lukic@svetovalnicazamigrante.si, spletna stran: <http://www.svetovalnicazamigrante.si>.

Zavod Global: medkulturno sodelovanje, izobraževanje in spodbujanje razvoja. Nova pot 72, 1351 Brezovica pri Ljubljani. Tel.: 041 339 978, 041 354 742, e-pošta: info@zavodglobal.org, spletna stran: <http://zavodglobal.org>.

Zavod MISSS: informativno svetovalno in izobraževalno središče, ki izvaja tudi programe za priseljence. Kunaverjeva 2, 1000 Ljubljana. Tel.: (0)1 510 16 70, [e-pošta: info@misss.org](mailto:info@misss.org), spletna stran: <http://www.miss.si/>.

Priloga IV: Primer razvrščanja posameznih vrst tečajev tujih jezikov in izpitov/certifikatov za odrasle od ravni A1 DO C2 po SEJO

(na primeru jezikovne šole Lingula v Ljubljani, ki ima raznovrstne jezikovne tečaje in izpite)³⁷

SEJO	Mednarodni izpiti - splošni jezik	Mednarodni izpiti – poslovni jezik
A1 – Vstopna raven	Angleščina: YLE Starters YLE Movers	
A2 – Vmesna raven	Angleščina: YLE Flyers	
B1 – Sporazumevalni prag	Angleščina: PET , IELTS 3,5–4,5 Nemščina: ZD Italijanščina: CILS 1 Francoščina: DELF B1 Španščina: DELE Inicial	Angleščina: BEC Preliminary
B2 – Višja raven	Angleščina: FCE , IELTS 5,0–6,0 Nemščina: B2 Italijanščina: CILS 2 Francoščina: DELF B2 Španščina: DELE Intermedio	Angleščina: BEC Vantage Nemščina: ZDfB
C1 – Raven učinkovitosti	Angleščina: CAE , IELTS 6,5–7,0 Nemščina: C1 Italijanščina: CILS 3 Francoščina: DALF C1	Angleščina: BEC Higher Nemščina: PWD
C2 – Raven mojstrstva	Angleščina: CPE, IELTS 7,5–9,0	

³⁷ Vir: spletna stran jezikovne šole Lingula v Ljubljani: <http://www.lingula.si>.

	Nemščina: ZOP , KDS Italijanščina: CILS 4 Francoščina: DALF C2 Španščina: DELE Superior	
--	--	--

Priloga V: Europass jezikovna izkaznica

Vpišite ime in priimek

Materni jezik Vpišite materni jezik (materne jezike)		Drugi jeziki Vstavite tuj(e) jezik(e)		
Vpišite jezik				
Samoocenjevanje jezikovnih znanj				
Razumevanje		Govorjenje		Pisanje
 Slušno razumevanje	 Bralno razumevanje	 Govorno sporazumevanje	 Govorno sporočanje	 Pisanje
Vstavite raven (npr. B1) Vstavite oznako ravni (npr. Samostojni uporabnik)	Vstavite raven (npr. B1) Vstavite oznako ravni (npr. Samostojni uporabnik)	Vstavite raven (npr. B1) Vstavite oznako ravni (npr. Samostojni uporabnik)	Vstavite raven (npr. B1) Vstavite oznako ravni (npr. Samostojni uporabnik)	Vstavite raven (npr. B1) Vstavite oznako ravni (npr. Samostojni uporabnik)
Potrdila in spričevala				
Naziv	Ustanova podeljevalka		Obdobje	Raven*
Vstavite naziv potrdila oz. spričevala	Vstavite naziv ustanove, ki ga je podelila		Vstavite datum izdaje	Vstavite raven (npr. B2)
Jezikovne in medkulturne izkušnje				

Opis	Trajanje
<p>Jeziki, uporabljeni za izobraževanje ali usposabljanje/ Jeziki, uporabljeni pri delu/ Jeziki, uporabljeni na potovanjih v tujini/ Jeziki, uporabljeni za posredovanje (tolmačenje/prevajanje) (izbrišite vrste izkušenj, ki jih nimate, ali zapisano zamenjajte s svojim besedilom): Vstavite opis vaših izkušenj</p>	<p>Vpišite datum (od – do)</p>

		A1 Osnovni uporabnik	A2 Osnovni uporabnik	B1 Samostojni uporabnik	B2 Samostojni uporabnik	C1 Usposobljeni uporabnik	C2 Usposobljeni uporabnik
R a z u m e v a n j e	 Slušno razumevanje	Pri počasnem in razločnem govoru razumem posamezne pogosto rabljene besede in najosnovnejše besedne zveze, ki se nanašajo name, na mojo družino in neposredno življenjsko okolje.	Razumem besedne zveze in pogosto besedišče, ki se nanaša na najbolj temeljne reči (npr. najosnovnejši osebni in družinski podatki, nakupovanje, neposredno življenjsko okolje, zaposlitev). Sposoben/sposobna sem ujeti glavno misel kratkih, jasno oblikovanih sporočil in obvestil.	Pri razločnem govorjenju v standardnem jeziku razumem glavne točke, kadar gre za znane reči, s katerimi se redno srečujem na delu, v šoli, prostem času itd. Če je govor razmeroma počasen in razločen, razumem tudi glavne misli mnogih radijskih in televizijskih oddaj, ki se ukvarjajo s sodobnimi problemi in temami, ki me osebno ali poklicno zanimajo.	Razumem daljše govorjenje in predavanja in sem sposoben/sposobna slediti celo bolj zahtevnim pogovorom, pod pogojem, da je tema dovolj splošna. Razumem večino televizijskih poročil in oddaj o aktualnih zadevah. Razumem večino filmov v standardnem jeziku.	Razumem daljše govorjenje, četudi ni natančno razčlenjeno in razmerja niso izražena jasno, temveč so samo nakazana. Brez posebnega napora razumem televizijske oddaje in filme.	Nimam težav pri razumevanju jezika, govorenega v živo ali posredovanega preko medijev, četudi je tempo govorjenja hiter. Potrebujem zgolj nekaj časa, da se navadim na narečje.

Bralno
razumeva
nje

Razumem posamezna pogosto rabljena poimenovanja, besede in preproste povedi, npr. na obvestilih, plakatih in v katalogih.	Sposoben/sposobna sem brati zelo kratka, preprosta, vsakdanja besedila, kot so reklame, prospekti, jedilniki in urniki. V njih znam poiskati natančno določen, predvidljiv podatek. Razumem kratka in preprosta osebna pisma.	Razumem besedila, katerih jezik je pretežno vsakdanji ali povezan z mojim delom. Razumem opise dogodkov, občutij in želja/ tudi v osebnih pismih.	Berem in razumem članke in poročila, v katerih pisci zastopajo določena stališča ali poglede. Razumem sodobno literarno prozo.	Razumem dolga zahtevna besedila z veliko podatki, pa tudi literarna besedila ter zaznavam slogovno različnost. Razumem strokovne članke in daljša tehnična navodila, četudi se ne nanašajo na moje strokovno področje.	Z lahkoto berem vse vrste zapisanih besedil, tudi ko gre za abstraktna, po jeziku in zgradbi zahtevna besedila, npr. priročnike, strokovne članke in literarna dela.
---	---	---	--	--	--

G o v o r j e		<p>Znam se preprosto pogovarjati, če je sogovornik pripravljen svoje izjave ponoviti počasneje ali jih pojasniti in če mi je pripravljen pomagati pri izražanju misli. Znam postavljati in odgovarjati na preprosta vprašanja, ki se nanašajo na trenutne potrebe ali splošne teme.</p>	<p>Sposoben/sposobna sem se sporazumevati v preprostih situacijah, kadar gre za neposredno izmenjavo informacij o splošnih vsakodnevnih stvareh. Znajdem se v krajših družabnih pogovorih, čeprav ponavadi ne razumem dovolj, da bi se lahko samostojno pogovarjal-a.</p>	<p>Znajdem se v večini situacij, ki se pogosto pojavljajo na potovanju po deželi, kjer se ta jezik govori. Sposoben/sposobna sem se tudi nepripravljen-a vključiti v pogovor, povezan s splošnimi temami, temami, ki me osebno zanimajo, ali takimi, ki se tičejo vsakdanjega življenja (npr. družine, hobijev, dela, potovanj in aktualnih dogodkov).</p>	<p>Sposoben/sposobna sem se precej tekoče in spontano izražati, tako da se brez večjih težav sporazumevam z rojenimi govorcji. Lahko se vključim v razprave o splošnih temah in z utemeljitvami zagovarjam svoje stališče.</p>	<p>Sposoben/sposobna sem se tekoče in naravno izražati, ne da bi pri tem preveč očitno iskal-a primerne izraze. Jezik znam uporabljati učinkovito in prilagodljivo tako v družabne kot tudi poklicne ali učne namene. Znam natančno izražati svoje misli in poglede ter svoj prispevek spretno povezovati s prispevki drugih.</p>	<p>Z lahkoto sodelujem v vsakem pogovoru in razpravi. Dobro poznam pogovorni jezik in besedne zveze. Govorim tekoče in znam natančno izraziti tudi majhne pomenske odtenke. Če pri sporazumevanju naletim na kakšno težavo, jo znam spretno zaobiti in preoblikovati težavno mesto tako, da sogovorniki to malo verjetno opazijo.</p>
---------------------------------	---	---	---	--	--	---	---

 Govorno sporočanje

<p>Uporabljati znam preproste besedne zveze in povedi, s katerimi lahko opišem, kje živim, in ljudi, ki jih poznam.</p>	<p>Uporabiti znam vrsto besednih zvez in povedi, s katerimi lahko na preprost način opišem svojo družino in druge ljudi, življenjske pogoje ali svojo izobrazbo in predstavim svojo trenutno ali prejšnjo zaposlitev.</p>	<p>Tvoriti znam preproste povedi iz besednih zvez, s katerimi lahko opišem svoje izkušnje in dogodke, sanje, želje in ambicije. Na kratko znam razložiti svoje poglede in načrte. Sposoben/sposobna sem pripovedovati zgodbo ali obnoviti vsebino knjige oziroma filma in opisati svoje odzive.</p>	<p>Jasno in natančno znam opisati mnogo stvari s področij, ki me zanimajo. Razložiti znam svoj pogled na določen problem in podati prednosti in pomanjkljivosti različnih možnosti.</p>	<p>Sposoben/sposobna sem jasno in natančno opisati zahtevne vsebine, pri tem smiselno povezati tematske točke, razviti in poudariti posamezne vidike ter napraviti ustrezen zaključek.</p>	<p>Sposoben/sposobna sem jasno in tekoče podajati tudi daljše opise ali razlage. Govoru znam dati logično obliko, ki poslušalca opozarja na pomembna mesta. Slog govorjenja znam prilagoditi situaciji in poslušalcem.</p>
---	---	---	---	--	--

Pisane		<p>Pisati znam kratka, preprosta sporočila na razglednice, npr. s počitniškimi pozdravi.</p> <p>Izpolnjevati znam obrazce, ki zahtevajo osebne podatke, npr. vnesti ime, državljanstvo in naslov na hotelski obrazec.</p>	<p>Sestavljati znam kratka, preprosta obvestila in sporočila, ki se nanašajo na trenutne potrebe. Pisati znam zelo preprosta osebna pisma, npr. se komu za kaj zahvaliti.</p>	<p>Pisati znam preprosta, povezana besedila v zvezi s splošnimi temami ali temami s področja osebnega zanimanja. Pisati znam osebna pisma in v njih opisati izkušnje in vtise.</p>	<p>Pisati znam jasna in natančna besedila v zvezi s številnimi temami in vprašanji, ki me zanimajo. Pisati znam eseje ali poročila, v katerih moram podati informacije ali zagovarjati oziroma zavračati določena stališča. Pisati znam pisma, v katerih moram poudariti pomen določenih dogodkov in izkušenj.</p>	<p>Sposoben/sposobna sem tvoriti jasna, slogovno dobra besedila in obširneje izraziti svoja stališča. V pismih, esejih ali poročilih znam natančno razložiti zahtevne vsebine in pri tem primerno poudariti tista dejstva, ki se mi zdijo najpomembnejša. Oblikovati znam različne vrste besedil v prepričljivem in osebnem slogu, primernem za bralca, ki mu je tako besedilo namenjeno.</p>	<p>Tvoriti znam jasna, tekoča, slogovno primerna besedila. Sestaviti znam zahtevna pisma, poročila in članke v zvezi z zahtevnimi vsebinami, ki morajo imeti logično zgradbo in bralca voditi tako, da dojame pomembne točke. Pisati znam povzetke in kritike strokovnih in literarnih del.</p>
--------	---	---	---	--	--	---	---

Skupni evropski referenčni okvir za jezike: © Svet Evrope

Vir: Europass jezikovna izkaznica : <http://www.coe.int/portfolio>